

Liget

2016-10
október

TARTALOMJEGYZÉK [XXIX.évfolyam 10. szám]

EMBERI VISZONYOK

Mikus Anikó DISZNÓÖLÉS	4
Handi Péter SZIMBIÓZIS	13
Dobosi Bea NAGYAPÁNAK BORZASZTÓAN NEHÉZ VOLT	15
Birtalan Ferenc ELÉRVE FEKETÉBE	33
Somfai Anna MADAGASZKÁRI CSÓTÁNY	35
Búth Emília HATÁR	41
Csongor Andrea A KÉP, A SZEREPLŐK, A FESTŐ VAGY A KERET?	42
Matuszka Máté REFORMÁCIÓ	44
Bibor Klára PADON	57
Körmöczi-Kriván Péter ESŐDOBÁLÓ	58
Reményi Tibor EMBER FORMÁJÚ ŪR	60

Kapitány Máté A SÁRKÁNY, A SZŰZ ÉS A LOVAG	64
[FELNŐTT MESE] – Macsinka Zsolt rajzaival	
Kiss Lajos András NÉMET LOGOSZ – FRANCIA LOGOSZ	72
Fecske Csaba NINCS HELY	86
Kiss Dániel EGY ÉV UTÁN	87
Bene Zoltán ZUHANÁSOK	88
Birtalan Ferenc MENETIRÁNY	95

Kiadja | Liget Műhely Alapítvány
1122 Budapest, Kíssvábhegyi út 4-6.
info[kukac]ligetmuhely.com

ISSN 1789-4980

Szerkesztők | Horgas Judit, Levendel Júlia, Horgas Béla
Tervezőszerkesztő | René Margit
Főmunkatárs | Szirmai Panni
Olvasószerkesztő | Bognár Anikó
Tudományos lektorok | Kállay Géza,
Kiss Lajos András, Victor András

Mikus Anikó DISZNÓÖLÉS

 ligetmuhely.com/mikus-aniko-disznooles/

Cérnavékony láb, bőrt bökődő borda, hullámcsattal föltűzött, rövid haj, rózsaszín keretes szemüveg, drótos szárral a fül mögé erősítve, operálásra váró kancsal szem. Így festettem hét-nyolcévesen. Akkori tanító nénim megüzente a családnak: a gyermek alultáplált. Szegény anyám teljesen odalett, csak sírt, hallgathattuk napestig, hogy nem éli túl ezt a szégyent.

Velünk élő anyai nagyanyám nem sírt, de nem is finomkodott:

– Verje fejbe a tanítónőt legszebb napján a nagyharang úgy, hogy arról kolduljon!

Mama naponta főzött meleg ételt a családnak, vastag szelet zsíros kenyereket kaptunk tőle a bátyámmal, sóval,

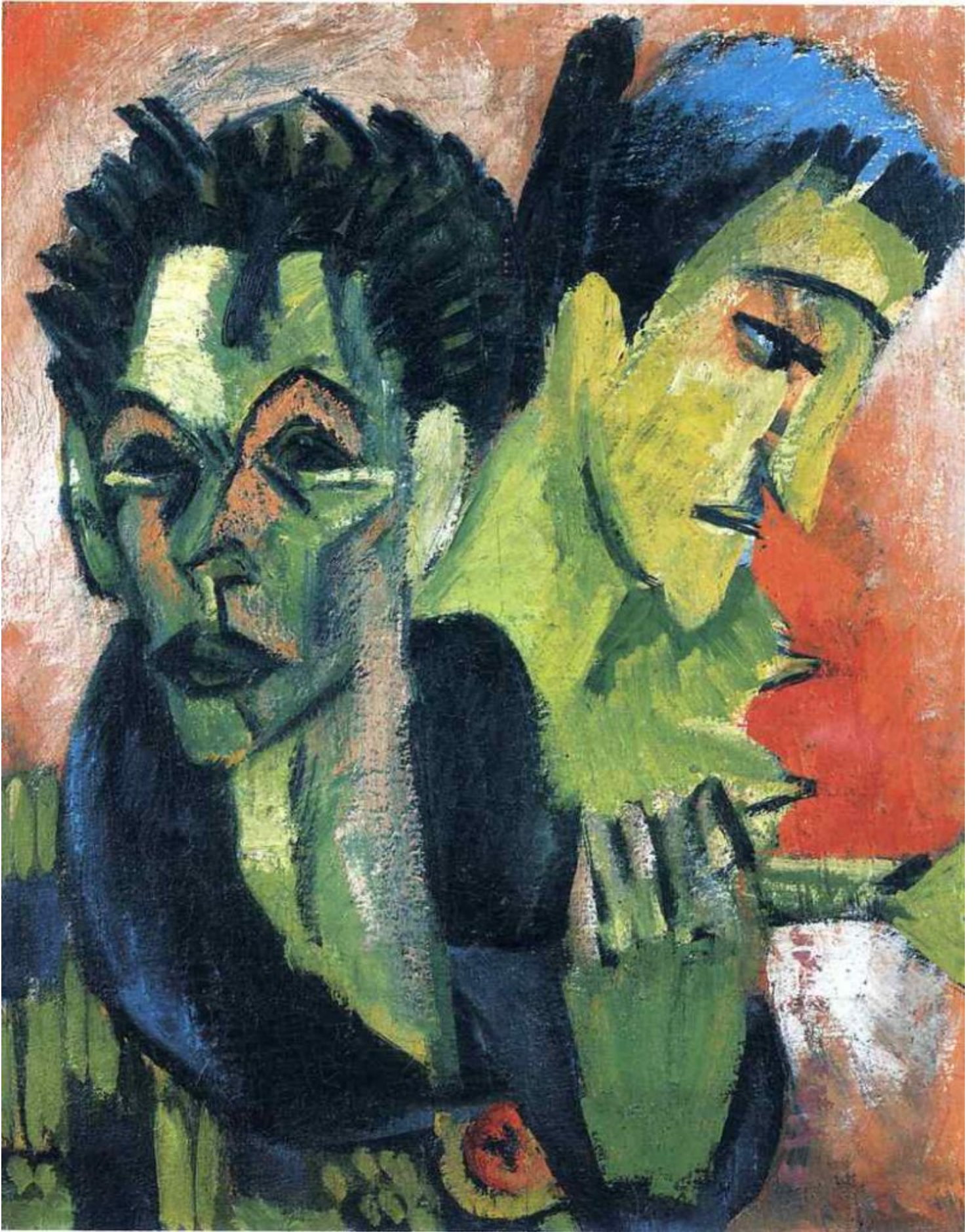
piros paprikával, nyáron kovászos uborkával. Mindig állt az asztalon kosárban gyümölcs, télen tököt sütött. Apa csak nevetett a tanító néni marhaságán, anya azonban ellentmondást nem tűrően kijelentette: híznom, erősödnöm kell, punktum!

Apai nagyszüleimtől, az alföldi, tanyasi parasztemberekől cudarul félttem, de anya eldöntötte, náluk töltöm az idei vakációt. Nagyanyám epésen megjegyezte, hogy lapos mellű tanítónőmet is vihetnénk magunkkal, és beverhetnénk karónak a futóbab mellé.

ide menekültem

Vertfalú, hosszúkás, két szobából és egy konyhából álló, szalmatetős házban laktak az öregek. A lakóépület mellé ragasztottak egy kamraszerűséget is, az udvarról nyílt a bejárata. A konyha simított földes volt, a szobákban deszkapadló, azon rongyszőnyegek. A szalmatető alatt padlás, ide menekültem sírni. Túloldalról nyílt a szemközti tehénistálló. Melléje tapasztva egy terménytárolóféle és a tyúktól, legvégén pedig a disznóól. Benne két hízó, név szerint Csipás és Korpás.

Nagyapám a konyhában aludt sezlonon, én nagyanyámmal a második szobában. A fal mellett, kétoldalt álltak az ágyak, középen asztal, székek. Vastag dunna alatt, reszketve hallgattam első estémen, miket kell betartanom, mert csak így lesz nyele a szónak. Minden reggel megiszom egy bögre frissen fejt tejet, melléje kapok karéj vajjas vagy zsíros kenyeret. Délelőtt annyi gyümölcsöt eszem, amennyit akarok, de kérhetek tejfölt, túrót, zsírt vagy vajat is kenyérral. Ebédre és vacsorára jó sűrű főzeléket kapok, feltétnek tojást vagy csirkehúst. Lefekvés előtt jöhet a bögrényi aludttej, ami jót tesz az emésztésnek. Éjszaka kimennem tilos, mert a napközben láncra kötött kutya reggelig szabadon járkál a bekerített tanyaudvaron és elevenen megesz! Ha pisilnem kell, az ágy alatt megtalálom a bilit. A betongyűrűs kútra felmásznom tilos, mert a kút szelleme megbűvöl, és leránt magához!

– Ha szépen szót fogadod, olyan kövér leszel, mint odaki' a két hízó az ólba'! Meglásd, fog majd apád és anyád örülni nagyon! – mondta nagyanyám, aki a legnagyobb melegben is kendőben aludt.

Első este sírni sem mertem. Nagyapám bejött hozzám, ezer ránc az arcán, bagótól sárga bajusz az orra alatt, pergamenszerű bőre ráfeszült a bordájára. Megsimogatta az arcomat, rám mosolygott foghíjas szájával: – Aztán aludjál ám jól, te jányka!

– Nini! Nagyapa is alultáplált! – súgtam nagyanyámnak.

– A nyavalya törje ki még a szék lábát is, amire ráül, dehogy alultáplált az! Elitta minden eszít, aztán nézd'a, itt maradt nekem majomnak! Aludjunk, no!

Másnap reggel nagyanyám a tehenistálló ajtajába állított. Kezemben kétfülű, hasas bögre, a sajtárba fejt friss, meleg tejből öntött, majd kenyérért szalajtott a földes konyhába. Megfogtam a vászonba csavart veknit, kivitem az udvarra, és magasra emelve mutogattam a fecskéknek. Összevissza ugrándoztam, a fecskék villámgyorsan repkedtek a fejem felett, igyekeztem mindegyikkel megláttatni a kenyeret.

– Né'da! Mi'csinász, te penészvirág? – dörrent rám nagyanyám, épp teli sajtárral igyekezett a konyhába.

– Madárlátta kenyeret fogok enni a tejecskéhez, mint a mesében!

Nagyanyám úgy nevetett, hogy még a lazára kötött kendője is a vállára esett. Letette a fehér zománcos sajtárt a földre, engem pedig a lába közé kapott.

– Jaj, te jány! Akárcsak az a zsvány nagyapád, olyan vagyol te is! Kimagyarázol mindent, pedig még ki se' látszol a fődbő', te!

Letört egy darabot a kenyérből, kezembe adta, beterelt a konyhába a hasas, kétfüles bögréhez, mukkanás nélkül megettem, megittam mindent.

Akkor kezdtem gyanakodni, amikor Csipás és Korpás combjait kellett szemügyre vennem az ólban, majd a sajátomét.

– Fogpiszkálónak is kevés volna ez a két pipaszár, ni! – csapkodta meg nevetve a lábamat nagymama. – De egyet se búsulj, mire vágásra kerülnek a hízók, lehet, hogy téged is bekapunk, hamm!

Fent a padláson aludtak a tanya egerésző macskái, előttük mertem csak sírni. El is panasztam nekik, hogy engem is megesznek Csipással és Korpással. Akiiket szintén elsirattam, magammal együtt.

huss!

Pár nap múlva bizalmasan elmondtam Korpásnak és Csipásnak, hogy szökni készülök. Bottal vakarásztam a hátukat, elégedetten rőföresztek, fehér szempillájuk alól barátságosan néztek rám. Megígértem nekik, hogy őket is magammal viszem, megkeressük az állomást, felszállunk a vonatra, és huss! már otthon is leszünk!

Hétvégén megérkeztek látogatóba a szüleim, majd kiugrottam a bőrömből örömben. Még az sem tudta elrontani a kedvemet, hogy a bátyám is velük jött. A szederfa alá terítettünk ebédre, ott elstutogtam anyának, hogy nem akarok meghízni, mert akkor nagymama és nagypapa levág engem is, mint a hízókat.

Bátyám meghallotta a susmorgásomat, és nagyképűen leintett:

– Eszméletlen hülye vagy, az is maradsz!... Tényleg itt kell maradnom ezzel a kis szerencsétlennel?

Ráöltöttem a nyelvemet, anya megnyugtató, hogy egyet se féljek, gyerekeket nem szoktak levágni.

– Na, kanalakat ajtófélfára akasztani, mehettek játszódni! – bontott asztalt nagyanyám az ebéd végeztével.

Bátyám elment valamerre, én a felnőttek közelében maradtam hallgatózni. Anya megkérte nagymamát, hogy ne ijesztessen a hízással meg a levágással, hiszen én még mindent elhiszek.

– Jaj, de széleslátású lettél, mióta pesti naccságát csinált belőled a fiam, na! Szólj már te is valamit, mit kukulsz! – bökölte meg nagyanyám mérgesen a nagyapámat.

Apa sosem szerette a veszekedést, most is felmutatta egyik tenyerét anyának és a szüleinek.

– Látjátok? Az ujjunk se egyforma, mi sem vagyunk egyformák, kössön hát mindenki csomót a nyelvére!

Kora este a szüleim visszamentek Pestre, én továbbra is a tanyán maradtam, de most már a bátyámmal együtt. Aznap este nagyapa nagyon berúgott, gajdolászott magának az udvaron, nagyanyám kulcsra zárta a ház ajtaját.

– Majd megalszik a vén marhája az istállóba', dehogy kő nekem idebe' randolírozni! A rosseb egye meg, reggel megint nem lesz magánál, az állatok meg majd rínak, csinálhatok megint mindent egyedül!

Kilestem a szoba kicsinyke ablakán, nagyapa észrevett, két kézzel megtámasztotta a falat, s bekiáltott.

– Szomjúságnak ital az orvossága, igaz-e jányka? – Zsíros kalapját a tarkójára tolta, egyik kezét a magasba emelve táncikált az ablak előtt, majd lecsúszott az ablak alá. Onnan kiabált befelé a bátyámnak: – Gyerek, kinőtt-e már a bajuszod, muti csak!

megkergült disznók

Másnap, mire felébredtünk, nagyapa már nem volt otthon, elment dolgozni a helyi tsz-be, ahol sertéseket gondozott. Cifra és Csillag alól kitrágyázott, megfejte őket, a kutyát megkötötte. Nagymama kiganézott a disznók alól, kieresztette a csirkéket, aztán elment a vásárba két megpakolt kosárral. Tejfölt, túrót, vaját árult, csereberélt. Bátyám gondjaira bízott, akinek első dolga volt kiengedni a zárt tanyaudvarra Csipást és Korpást. Ráhasalt a hátukra, visítózva lovagolt rajtuk, én is visítóztam, de leginkább az ijedtségtől. A fűrészbak melletti hordó tetejére ugrottam, nehogy nekem jöjjenek a megkergült disznók. De az egyik sipítózó jószág fejjel épp a hordónak rontott, az felborult, én a fűrészbakra estem. Bömböltem a fájdalomtól, a láncra kötött vad házórző, Pici felágaskodva, hörögve ugatott, teljes volt a zűrzavar. A bátyám bepánikolt, próbált rendet tenni, közben megígértette velem, senkinek sem mondom el, hogyan sérültem meg. Vigaszt keresve, feledve a szigorú tiltást, a kutyához mentem, elé guggoltam, és könnyezve néztem a szemébe. Az addig lihegő, nyálát folyató Pici lehasalt, szagolgatott, én pedig óvatosan simogattam. Bátyám már visszaterelte az ólba a disznókat, végre csönd lett. Ám a korábbi visítózás-ugatás áthallatszott a szomszéd tanyára, s onnan átjött egy asszony, aki a látványtól, hogy a fenevaddal lát, kővé meredt. Sötétedés után soha senki nem mert a nagyszüleim tanyájához közelíteni. Az asszony ráparancsolt a bátyámra, hogy eridjen gyorsan a piacra nagyanyánkért, mondja neki, siessen haza, ha élve akarja látni még az unokáját... Nagymama elkétkülten érkezett, Pici tudomást sem vett róla. Viháncolva firgett-forgott a kezem alatt, gyömöszölve szerettem, ahogy csak tudtam.

Nagyanyám üvöltött:

– Héj, az iskoládat, gyer'ide!

Nagymama nézte orrom alatt az odaszáradt vért, repedt szemüvegemet, könnytől és portól maszatos arcomat, lehorzsolt térdemet.

Percig sem habozott, elkapta a nyakamat és úgy elfenekelt, hogy csak na! Bátyám lapítva farigcsált közben, egy szót sem szólt. Újra bömböltem, próbáltam szabadulni az ütlegek alól, nagyanyám meg sziszegve mondogatta:

– Nesze neked! Na még egyet, hogy megtanuld, nem mehetsz a kutya közelébe, az anyádat! Mért tud a bátyád szót fogadni, és te mért nem, mi? Nesze!

A verés után kimenekültem a tanya mögötti dinnyeföldre, kerestem egy botot, és egymás után ledöftem a félérett dinnyéket. Aztán kimerülten elaludtam. Az ordibálásra riadtam föl, hogy ez az istenátka jány nem elég, hogy megeteti magát a kutyával, még a dinnyést is szétverte! Na, több se kellett nekem, futottam nagymama elől, ahogy csak a lábam bírta! Elrejtöztem a padláson a dióval teli kosár mögött, ott újra álomba sírtam magam.

Este nagyapám a térde közé vett, szelíden rám nézett.

– Ej'szen ez csak egy jányka, elkél majd ilyen sovánkán, hóborkásan is, akárki meglássa! Jaj te, ha bajusod vóna, egészen olyan vónál, mint én e! Jól feltűzelted a nagyanyádat a dinnyepüföléssel, megkapta a magáét, mi?

Nagyapa elégedetten göcögött, simogatta vékonyka karomat, fújkalta levegővel a sérült hátamat. Vödör vizet vett maga mellé, belemártogatott nedves törülközővel gyengéden lemosogatta rólam a koszt, hűtötte sebeimet. Bizalmasan elmeséltem neki, hogy Pici kutyaival úgy összebarátkoztam, akár éjszaka is kijöhetnek hozzám, bizony ám!

– Még ilyen! Ezt aztán megnézem magamnak! – ámuldozott nagyapa. Kihúztam soványka testemet és mentünk Picihez. A drótszőrű, sárgásszínű kutya vinnnyogva lehasalt elém, teli pofával nevetett rám, miközben vakargattam a füle tövét. Nagyapa motyogott valamit a bajsza alatt, hogy ez valami szemfényvesztés lehet, de azt is mondta, hogy lám csak, micsoda bűbáj jányka vagyok, még ezt a fenevadat is elvarázsoltam.

Másnap reggel nagyapa magával vitt minket a tsz-be. Kigyalogoltunk az útra, ott felvett egy teherautó, lecsücsültünk a padkára az emberek közé. Mikor megérkeztünk, tengersok disznót láttunk az ólakban, iszonyú bűdös volt és nagy hangzavar. Láthattuk, ahogy megkezdik a gondozók a kiganézást, tiszta szalma terítését, moslék készítését. Nagyapa a szoptató anyakocák körül sürgölődött, néha felmarkolt egy-egy kismalacot, azok meg visítottak, ahogy a torkukon kifért.

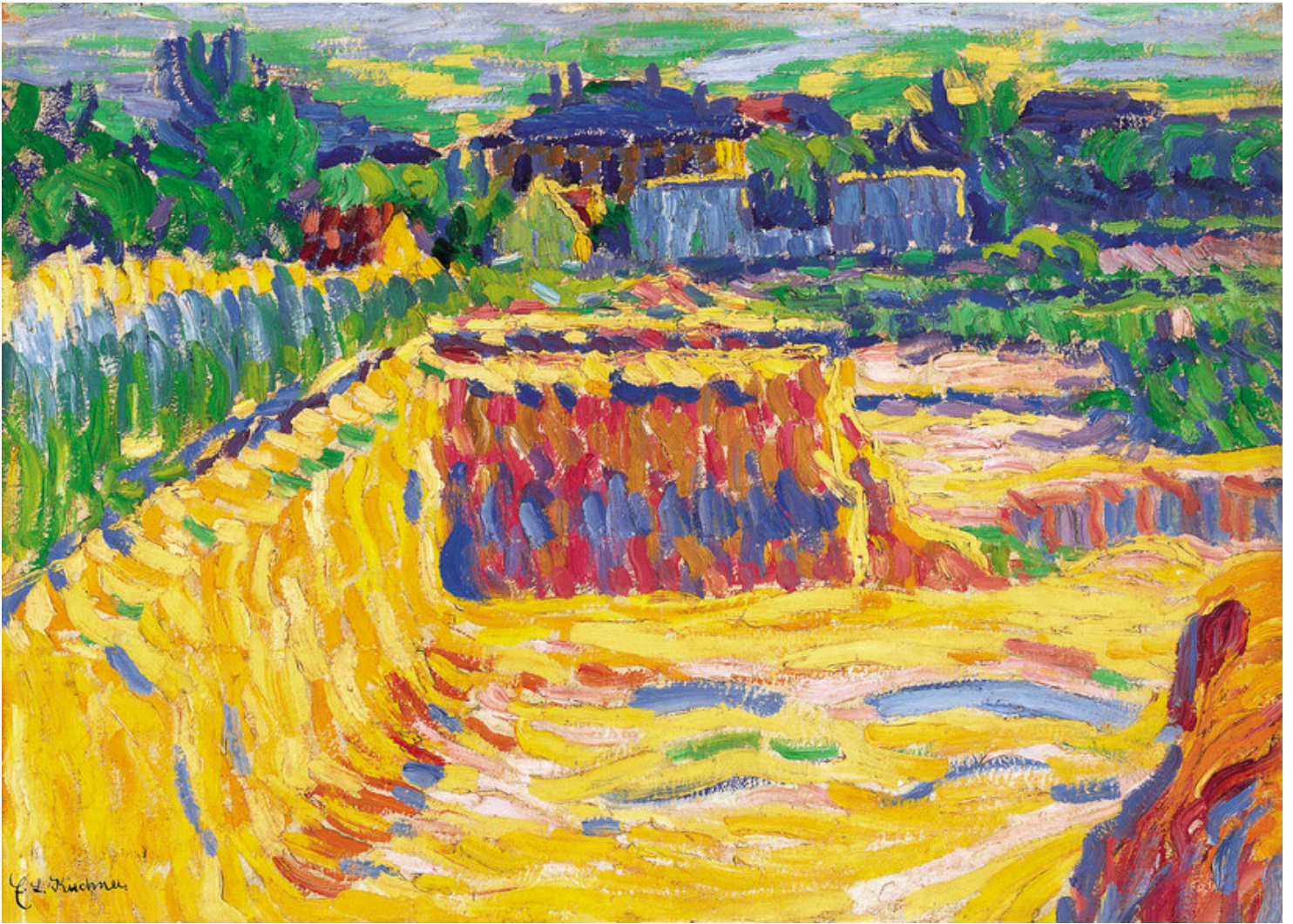
– Na, bátyámuram – veregette hátba nagyapámat egy fiatalember –, látom, otthonra már meg is lesz a vérfogó lány az idei vágásra, mi?

malacvisítás

Rám néztek mind a ketten, nevettek. Még jó, hogy nagyapa magához húzott, mert én csak a vér szót értettem meg, s ettől kifutott minden vér a lábamból! Semmi sem érdekelt már, pedig mindenki igyekezett a kedvünkben járni. Malacvisítás, hízlalás, vér, levágás, e körül forogtak a gondolataim.

Újabb hétvége következett, szüleim ismét meglátogattak. Tele voltam még kék-zöld folttal, de tartottam a titkot, nem árultam be a bátyámat. Azt viszont nem hallgattam el, hogy nagyanyám megvert a kutya miatt.

Több se kellett anyának, máris pakolta a holminkat, közölte, hogy egy percig sem tűri el, hogy verjék a gyerekeit. Láttam, apa is mérges a verésért, hiába magyarázott kézzel-lábbal nagymama, hogy csak az érdekemben tette.

Búcsúzól megölelgettem Pici kutyát, miközben nagyanyám teátrálisan szűzanyázott. Elfutottam Cifrához és Csillaghoz, megveregettem a farukat, és megköszöntem nekik a tejecskét. Csipást és Korpást hagytam utoljára, nekik is akartam valami kedveset mondani, de csak zokogtam az ól előtt. Nagyapa végül szelíden segített, két tenyerét a hátamra tette, és betolt a hízókhoz.

– Ne haragudjatok, hogy nem tudlak titeket magammal vinni, de nem lesz semmi bajotok! Ugye? – néztem nagyapámra. Ő csak dörzsölgette borvirágos orrát, motyorászott valamit, miközben térdével próbálta eltolni a disznókat.

Ősszel újra beültem az iskolapadba. Vénnek, sérülékenynek, titkok tudójának éreztem magamat.

kép | Ernst Ludwig Kirchner festményei

Könyvespolcomon bekeretezett, fekete-fehér fotó áll. A felvétel egy könyvesboltban készült, középen, kisebb asztal körül hárman ülnek és láthatóan beszélgetnek. Az egyik könyvesfal részét eltakarja William Shakespeare jól ismert, fehérgalléros, ovális arcképe. A fotó jobb oldalán, a kandalló feletti faldarabon írók fényképei függenek. Az egészet átlengi valamilyen intellektuális hangulat, egy barátságosan meleg nappali szoba és egy könyvtár elegye – *aurája*.

az első írók boltja

A fénykép az elhíresült párizsi könyvüzlet, a „Shakespeare & Company” belsejét mutatja, az asztal körül ülő és beszélgetésbe merülők pedig James Joyce ír származású angol író, Adrienne Monnier költő és Sylvia Beach, az üzlet tulajdonosa. A felvétel 1938-ban készült, és aki – akár Hemingway nyomán – ismeri a hely kultúrtörténetét, tudja, hogy ez volt talán az első *írók boltja*, ahol olvasók, vásárlók, írók és művészek találkoztak, főként Párizsban élő angol és amerikai alkotók.

Amikor rátaláltam a képre, elfogott a vágy: valahogy része, részese lenni a fotóból sugárzó légkörnek, a társasságnak, az akkori áramlatnak. Közéjük éltem magam, képzeletemben emberi viszonyokat szőttem a párizsi bolt

lencsevégre kapott alakjaival, osztoztam vélt gondolataikban – a második világháború kitörésének előestéjén. Létezik, máskor is megtapasztaltam, szellemi szimbiózisra törekvés; hogy jó volna társulni *ilyen* atmoszférát teremtő emberekhez anélkül, hogy *ők* észrevennék szellemalakomat. Gyerekesség, persze, hasonló a soha nem látott, de ismerős és vágyott tájakon utazgatáshoz.

bp.blogspot.com

Ez a *közéjük tartozni*, eleven kapcsolatban lenni vonzalom már-már realizálódott a Párizstól messze eső Nagyváradon. A híres irodalmi város egyik sétálóutcáján található a bronz szoborcsoport, amely a *holnaposok* négy tagját, Ady Endrét, Juhász Gyulát, Dutka Ákost és Emőd Tamást ábrázolja életnagyságban. Ők is székeken ülnek, asztal körül. Pontosabban Dutka a széke mellett áll, így az ő bronzszéke üres, és erre bárki leülhet, aki *közöttük szeretne lenni*. A szimbiózis majdnem tökéletes.

felső kép | img.aws.la-croix.com

Dobosi Bea NAGYAPÁNAK BORZASZTÓAN NEHÉZ VOLT

 ligetmuhely.com/dobosi-bea-nagyapanak-borzasztoan-nehez-volt/

A pénz

A pénz nagyapáé volt.

Két hete halt meg, és a család máris hajba kapott az ötszázezer forintján. A konyhában apa nővére azzal vádolta apát és anyát, hogy ellopták nagypapa megtakarított pénzét, amelyet borítékban tartott a nagyszobában a család két könyve, az értelmező szótár A-tól K-ig kötete és a Légy jó mindhalálíg között. Apa azt mondta, elment a temetésre az egész, és amikor a nővére megkérdezte, hová lett akkor nagypapa nyugdíja, azt felelte, hogy gyógyszerekre és pelenkára költötték. A pelenkából maradt néhány tucat, azt elviheti a nővére, ha annyira akarja. Ezt anya mondta.

Ricsi a törött rugójú sezlonon ült az előszobában, ahol utolsó heteiben nagypapa feküdt. A koszos falnak dőlt, a hideg átszivárgott a melegítőfelsőjén, fájt tőle a háta. A nejlonfüggönyt nem húzták össze az előszobaablak előtt, egy helyen el is szakadt.

árnyék

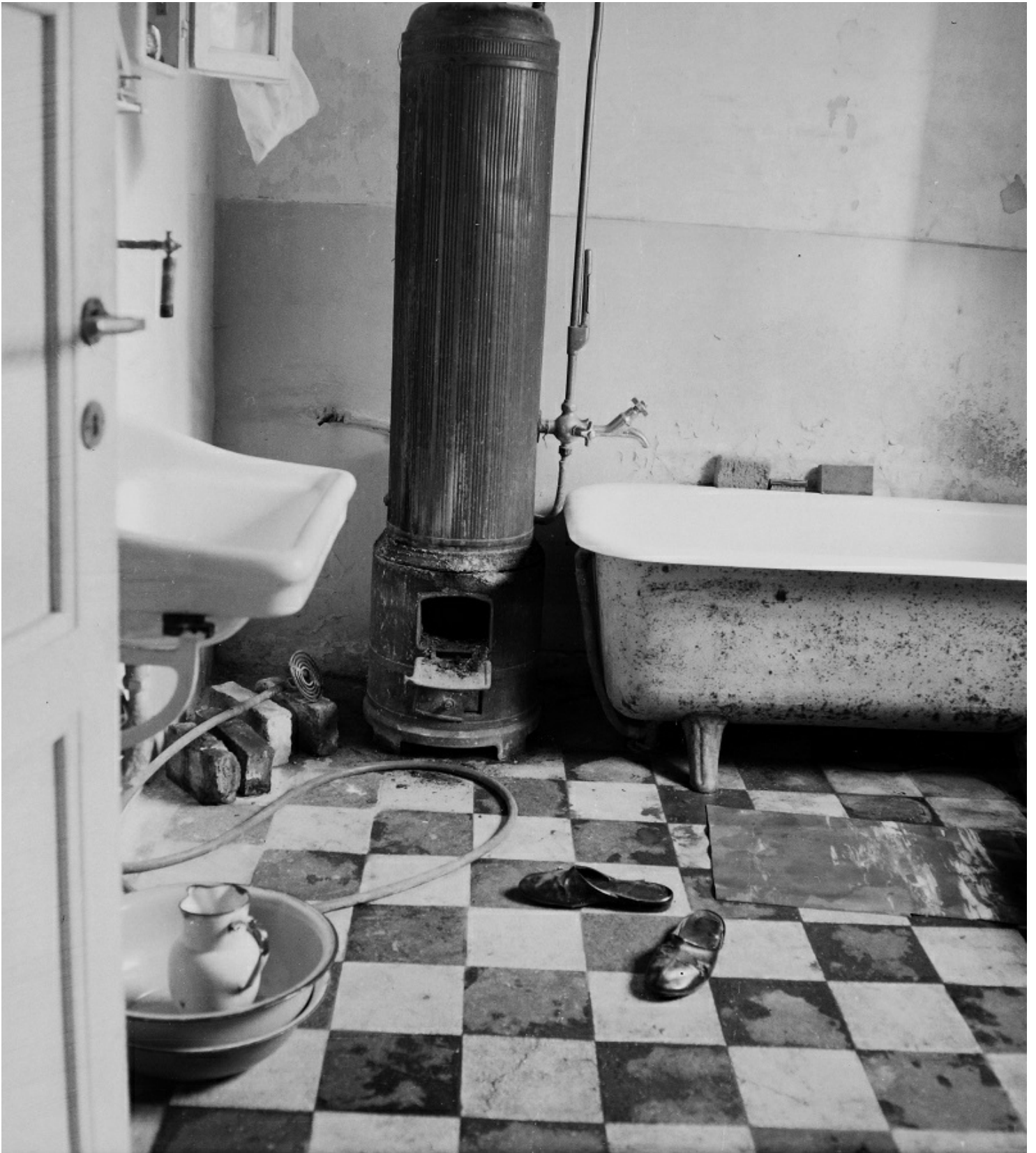
Pár éve a festetlen bejárati ajtót kivágta a huzat, mert anya nyitva hagyta a nagyszobában az ablakot – hiába erősítette meg korábban a külső részét nagypapa néhány korhadt deszkával. A kitárt ajtóban akkor ott állt a haragvó nagypapa. Odakint még szürke víz ült a kocsi kerekei formálta nyomvályúknak. A hátulról érkező fényben nagypapa alakja egészen fekete lett, az előszoba mindig lábnyomos kövezetére árnyék vetült, és anya összerezzent. Aztán lassan meglátták nagypapa szemét. Volt valami a nézésében. A függöny anya arca elé lebbent, talán, hogy ne vakítsa el a nagy ragyogás, amely nagypapát körülvette, és beleakadt az ajtó sarkába. Aztán nagypapa elfordította rólunk a tekintetét.

Mielőtt nagypapát leengedték az előre megásott sírgödörbe, és rádobálták az agyagrögöket, felravatalozták. Anya azt mondta, nekik ott kell állniuk a koporsó mellett, amiben nagypapa fekszik holtan. A koporsó csak mellől felfelé volt nyitott. Nagypapára apa régi, szürke öltönyét adták, és egy nyakkendő, aminek foltos volt az alja. Nem látszott ki a zakóból, de Ricsi tudta, hogy foltos.

Voltak dolgok, amiket csak Ricsi tudott.

Apa és anya órákon át válogatta a ruhákat nagyapának. Apa nem akart jó nyakkendőt adni, azt mondta, a jó nyakkendőknek még hasznát veheti, mert ő még él, nagypapa meg már halott, nemsokára elássák. A temetkezési vállalkozónak küldött nadrág csak nagypapa bokáig ért. Hát aztán, mondta anya a telefonba, amikor a vállalkozó felhívta a nadrág miatt, az úgysem látszik, a föld alatt nem mindegy?

A nyakkendő alja Ricsi általános iskolai ballagásakor lett foltos. Nagypapa ragaszkodott hozzá, és anya meghívta az egész rokonságot. Mit kell ennek ekkora feneket keríteni, zúgolódott apa, de hiába. Minden úgy lett, ahogy nagypapa akarta. Húsleveset ettek erős paprikával, aztán pörköltet roppanós csemegeuborkával, és rendelték Ricsinek egy orosz krémtortát a városi cukrászdából, amire addig csak apa harmincadik születésnapján volt példa. És amikor apa áthajolt az asztalon, hogy koccintson valamelyik rokonnal, a nyakkendő vége belelógott a pörköltbe.

A folt nem jött ki a mosásban. Erre nagypapa megint elmondta, hogy szarra sem jók azok a drága, modern mosóporok, amilyeneket anya mindig vesz. Tiszta pénzkidobás az egész.

Amikor a gyászhuszárok a sírgödör felé tolták a koporsót, nagypapa feje rézsút fordult, és Ricsi látta, hogy a tarkója sötétvörös a ritkás haja alatt, mintha vérezne. A haja nem teljesen ősz, inkább mint a mákos tészta. És akkor Ricsi

elképzelte, hogy szétterpesztett ujjait nagyapa homlokára teszi, mintha kézilabda volna, amit kapura dob, és visszafordítja a fejet.

Anya otthon azt mondta, hogy a koporsót már a ravatalozóban le kellett volna szögelni, akkor nem történik ez a borzasztó dolog, és most akár vissza is kérhetnék a pénzük egy részét a temetkezési vállalkozótól. Nagyapa pénzének egy részét.

miért kapkod a fejéhez

Nagyapának borzasztóan nehéz volt. A betegsége úgy kezdődött, hogy a fejéhez kapkodott. Csak úgy, minden különösebb ok nélkül oda-odakapta a kezét, tenyerével végigsimított a homlokán, mintha pókhálóba akadt volna hátul a kamránál, és az csiklandozná. De nem volt ott semmiféle pókháló, és nagyapa nem tudta megmagyarázni, miért kapkod a fejéhez. Nagyapa a bevetetlen ágy mellett állt, pont a csillár alatt, bozontos hajkoronáján átsütött a fény.

– De hát miért csinálja, apuka? – kérdezte anya.

– Mit csinálok? Nem csinálok semmit! – mennydörögte nagyapa, és a fejéhez kapott.

Két hónappal később a körzeti orvos azt mondta, fantomérzet, a korral jár. De apa szerint az orvos szarhoz sem értett, ezért elvitték nagyapát egy másik orvoshoz, aki professzor a klinikán. Ő azt mondta, idegi rendellenesség, és elvették nagyapa jogosítványát.

Másnap kihúzták a sezlont az előszobába.

– Szarhoz sem értenek ezek az orvosok! – dörmögte nagyapa, és a fejéhez kapott.

Az orvos a klinikán néger volt. Nagyapa úgy tudta, a négerektől mindenféle betegséget el lehet kapni, mert a fehér ember szervezete nagyon hasonlít az övékre, ezért előszeretettel támadják meg ugyanazok a vírusok és baktériumok, de annyira azért mégsem hasonlít a két szervezet, hogy ugyanazokkal a vírusokkal és baktériumokkal szemben legyen ellenálló. Nem is érti, mondta, hogyan engedhetik, hogy néger orvos legyen magyar klinikán. Szigorúan meg kellene tiltani az ilyesmit.

Apa erre azt mondta, hogy az orvos csak félig néger, mert az anyja fehér bőrű és szalmasárga hajú – pontosan így mondta –, csak az apja származik Kenyából. Ennek ellenére egyetért nagyapával, tette még hozzá.

Ricsi félt nagyapa érintésétől, mert olyan ujjai voltak, mint a száraz, göcsörtös gallyak. Az utolsó hetekben gyakran a bordázott huzatú sezlont szélére húzta Ricsit. Amikor Ricsi végigment az előszobán, ahol nagyapa feküdt, a csíkos dunyha alól kinyúlt egy inas kéz, és elkapta a csuklóját. Ricsi sokat tűnődött rajta, hogyan maradhatott ilyen erős nagyapa szorítása, amikor már teljesen összeaszott a teste, ráncos bőre kiálló csontjaira tapadt, és eltorzult az arca.

Az előszobát nem lehetett kikerülni. Ha Ricsi lopakodni próbált, visszafojtotta a lélegzetét, még csak nem is pislantott, az inas kar akkor is kinyúlt a dunyha alól, és a göcsörtös gallyak a csuklójára fonódtak. Nagyapa olyan erővel húzta, hogy Ricsi kénytelen volt leülni, mert görnyedten és berogyasztott térdel nem tudott sokáig megmaradni. A combja égett és szaggatott a háta.

Az utolsó időben már nem nagyon lehetett érteni, mit mond nagyapa. Sűrűn rikácsolta, hogy anya azonnal hozzon neki bandázsszalagot, glettet és falfestéket – ami nagyjából így hangzott: aaaa, lee, feék –, miközben megpróbált kikászálódni a dunyha alól, hogy eltüntesse azt a széles repedést, ami a szelön fölött szelte át a plafont. Akkorra már a nézéséből is kiveszett az a valami, és a szájából a halál savanyú szaga áradt. Ilyenkor erőnek erejével kellett visszanyomni az ágyra, aztán anya ráült a dunyha ellógó végére, hogy nagyapa moccanni se tudjon. Mint régen, amikor anya még tömte a libákat.

közeledett a halálhoz

Hová lett nagyapa szavainak értelme, mikor közeledett a halálhoz. Ricsi már nem szeretett ránézni, és nem szeretett egyedül maradni vele. Néha könyörgött anyának, ne menjen dolgozni. Anya meg csak hátrapillantott a bejárati ajtóból, de nem fordult meg, és mintha nem is Ricsire nézne, hanem valahová a háta mögé, aztán elment.

A nagyapa halála előtti napon Ricsi nem akart tudomást venni a csuklóját szorongató gallyakról. Mintha nagyapa ott sem volna. Még nem tudta, hogy másnap tényleg nem lesz ott.

A bejárati ajtóban a bal cipője orrát a jobb sarkának feszítette, és kibuktatta belőle a lábát. Aztán lerúgta a bal cipőt is, amely az oldalára dőlt. Levette a kabátját, az alja a piszkos követ súrolta, ahogy begyűrte a cipősszekrény

tetejére, az akasztókról lelógó csapzott szőrmebundák és zsírfoltos pufajkák alá. A pillantását a fürdőajtóra szegezte – apró, megkeményedett dudorok sorakoztak rajta. Anya egyszer megpróbálta a körmével lepattintani ezeket.

Aztán elindult. És a száraz gallyak megragadták.

– Igaz, amit apád mondott? – kérdezte nagyapa.

És akkor a nézésében megint ott volt az a valami, ami már régen nem.

A Babáról volt szó. Az iskolából.

– Nem igaz – felelte Ricsi.

A törékeny gallyak elernyedtek.

A ház

A ház nagyapáé volt.

Miután anya beköltözött, és Ricsi megszületett, nagyapa sokáig az előszobában aludt, pontosan ott, ahol aztán az utolsó heteiben feküdt. Egy nap átköltözött a spájzba.

Őrizgették

A spájz homályos helyiség volt, mert az egyetlen csupasz izzó, amely megvilágíthatta volna, évekkel azelőtt kiégett, és senki sem vette a fáradságot, hogy kicserélje. A polcokon ősrégi konzervek és befőttek porosodtak, amelyeket még a nagymama rakott el, a körték, meggyek, lecsók tetején vörösesbarna rozsdaréteg ült. Nem ették meg, de nem is dobták ki őket. Ott őrizgették az üvegeket a spájz polcain, amelyek a plafonig értek.

Amikor nagyapa úgy határozott, hogy beköltözik a spájzba, apa kivörösödött arccal, káromkodva szétverte az óriási stelázi szakszerűen összecsapolt deszkáit, majd egyesével a vállán kihordta őket az udvarra. A deszkák vége leverte a vakolatot az előszobában.

Aztán kidobták a nagymama évtizedek óta érintetlenül álló befőttjeit.

A deszkák évekig heverték egy halomban a nyomvályúk mellett, amelyeket idegen kocsik kerekei vájtak a földbe, télen megült rajtuk hó, nyáron a réseikbe fészkeltek a darazsak.

Még aznap este kifestették az igen keskeny helyiséget. A festék nem száradt meg éjszaka, mert az apró ablakon, amely a plafon alatt bújt meg, nem kapott elég levegőt. De apa azt mondta, másnap már nem ér rá ezzel foglalkozni, így aztán behúzták a sezlont a nedves falú helyiségbe. Az előszobában felkavarodtak a porcicák, a járólapon szürke négyyszög maradt. A sezlont a spájz hosszabbik fala mellé állították, az ajtótól balra. Csak tyúklépésben lehetett elmenni mellette. Szőnyeg, függöny, kép később sem került a helyiségbe. Szekrény nem fért be.

Nagyapa azt mondta Ricsinek, megunta az éjszakai zajokat.

– Micsoda? – kérdezte Ricsi, de nagyapa nem válaszolt.

Nagyapa gyakran nem válaszolt a kérdésekre. Inkább úgy csinált, mintha a kérdező nem létezne. Csak ült tovább a barna-kék csíkos köntösében, szétvetett lábbal a fekete fémvázás széken az étkezőasztal mellett, két könyökét a térdére támasztotta, és nézte a lepedőnyi újság rovatait. Anyát dühített, ha nagyapa nem válaszolt, ilyenkor csapkodni kezdett, és hangosan cuppogott.

Nagyapa úgy tartotta, gyereket nemzeni kötelesség. Amikor ezt mondta, már teljesen torz volt az arca, és mákos tészta a haja. A füle és az orra megnőtt, amitől olyan lett, mint egy kitalált lény. Ricsi nem akart gyereket nemzeni. Ijesztő volt a gondolat, hogy a gyereke túl fogja élni.

egy korcs

Egyszer az is szóba került, ki nemzette Ricsit. Ez volt Ricsi egyik legkorábbi emléke. Hogy anya és apa veszekszik. Apa azt ordítja, hogy Ricsi egy korcs, talán nem is az övé, ki tudja. Anya legyint, azt mondja, ne hülyéskedjen már apa, ne hülyéskedj, apukám, mondja, igen, apukámnak nevezte, persze, hogy a tiéd, ki másé volna.

Ricsi a sezlónon ült, amelynek akkor még épek voltak a rugói, és arra gondolt, apának nem kellett volna ezt mondania. Nem az volt a baj, hogy üvöltött, hanem hogy ezt mondta. És hirtelen nagyon pisilnie kellett. Arra nem emlékezett, hogy sírt-e. Néha úgy idézte fel az emléket, hogy igen, máskor úgy, hogy nem. Csak annyi volt biztos, hogy miután apa azt mondta, amit mondott, anya leült Ricsi mellé, átkarolta, és megsimogatta az arcát. Majd még

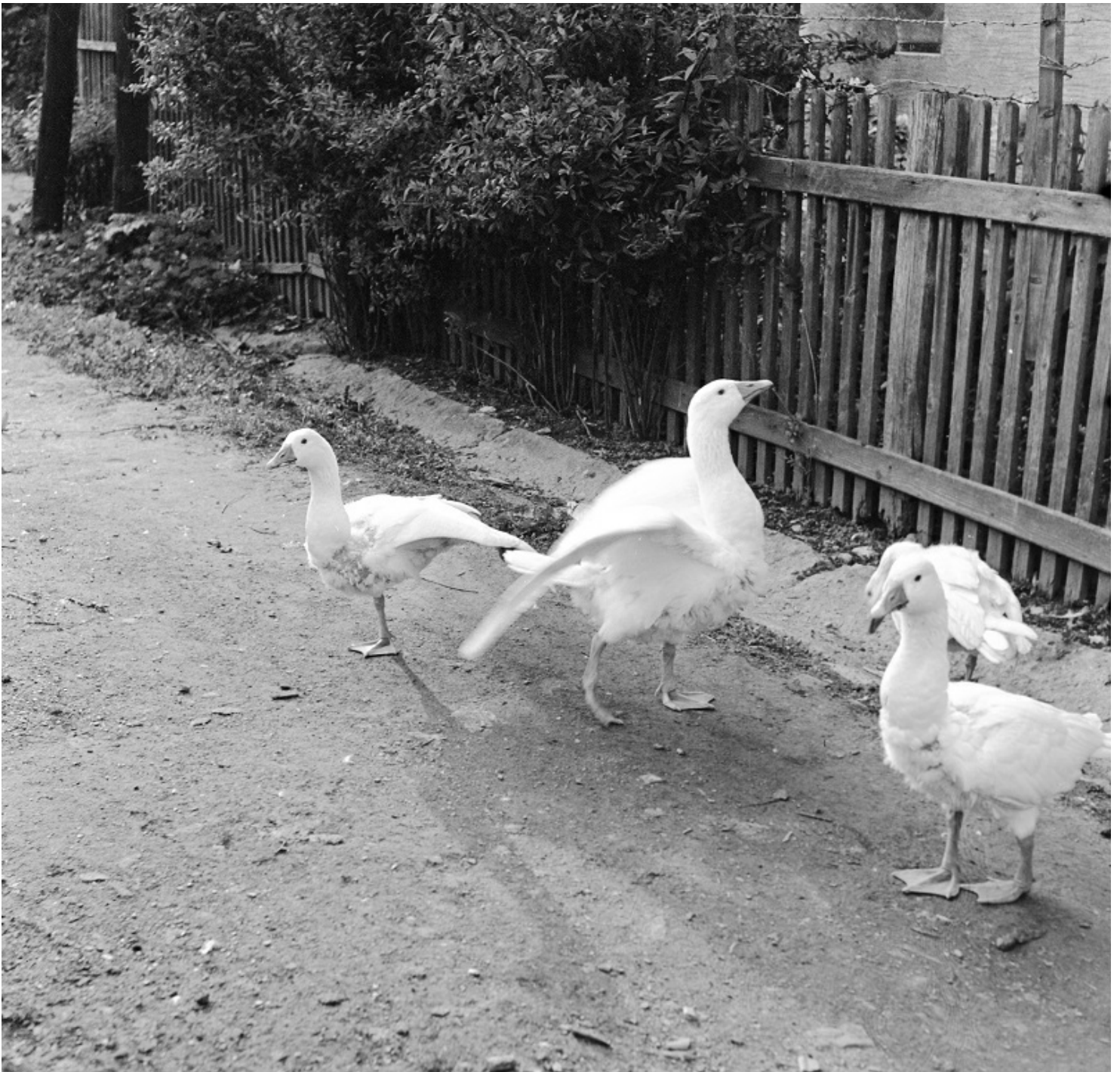
apa után kiabált, aki bevágta maga mögött a festetlen bejárati ajtót, hogy gondoljon arra is, mi zajlik le ebben a gyereken. Igen, ezt mondta. Később mindketten elfelejtették. Miután nagyapa beköltözött a spájzba, esténként, amikor megvacsoráztak, majd anya, apa és Ricsi bement a nagyszobába, nagyapa visszavonult a spájzba. Ricsi ilyenkor nem tudott szabadulni a gondolattól, hogy nagyapa csak ül ott a szárnalmas spájzban egyedül a sezlón szélén, míg a nagyszobában szól a tévé, anya felhúzza a lábát, apa emelgeti a sörösdobozt, Ricsi meg a térde és a könyöke közé fogja a nagypárnát.

Nagyapának borzasztóan nehéz volt. Amikor Ricsi még kisgyermek volt, nagyapa műszakban dolgozott a gyárban, sokszor éjnek évadján ért haza, ilyenkor reggel sokáig aludt. Elvárta, hogy anya csak későn tálalja a reggelit, és még később az ebédet, amikor ő megéhezett. Anya ezért külön konyhát vezetett neki és Ricsinek.

Máskor nagyapa hajnalok hajnalán kelt, és amikor délután hazaért, rögvest ledőlt a sezlónra, féloldalasan, a cipőjét sem vette le, lába a kövön nyugodott. Ilyenkor nagyon csendben kellett lenni, mert ha nagyapát valami zaj felébresztette, átkokat szórt mindenki fejére.

Anya akkoriban még tömte a libákat. Minden délután fogta a nagy, vajszínű fazekat, amelyben már nem főztek, mert a zománca lepattogott, és alóla rozsdás vas kukucskált elő. Aztán elkapta a rikácsoló, verdeső libát a szárnya tövénél, és feltette a lócára, amelynek óriási szálkái feketén fénylettek. Egy régi, mocskos, tépett zsákba csavarta, és féloldalasan ráült a szövetre. A nagy madár moccani sem bírt. Anya meg a fél combjára emelte a fazekat, belemarkolt az olajos kukoricába, és amíg a fazék ott egyensúlyozott a lábán, erős keze szétfeszítette a csőrt, a másik tenyere belecsurgatta a csúszós kukoricát a torokba, majd mindkét kéz többször, erőteljesen végigsiklott az olajos tollak borította nyakon.

A libákat anya az udvar végében vágta le. Lábukat összekötözte, és a dróthálóra akasztotta őket fejjel lefelé. Ricsi látta, ahogy verdestek a szárnyukkal. Aztán anya elvágta a torkukat, és megvárta, amíg kicsurog belőlük a vér. Rettenetesen verdestek. Anyának gyakran véres lett az arca és a ruhája.

A halott madarakat nagyapa kopasztotta meg. Forró vizet öntött rájuk, s kitépdeste a tollaikat. Nyáron sárga bő klottgatyában csupasz felsőtesttel ült a nyitott garázsban a kis faszéken. A tollakat egy mocskos vödörbe dobálta, néhány kiszóródott a repedezett betonra. Nagyapa terpeszbe tette a lábát, a gatyá szára elállt vézna combjától. A jobb lába mellett kikandikált a füttyköse.

Néha sovány, kék sortot viselő gyerekek jöttek be az utcáról, és bekukucskáltak nagyapához. A kezüket a szájuk elé emelték, és fojtottan kuncogtak, majd kiszaladtak az aszfaltotlan útra.

talán mondani akart valamit

Aztán átjöttek az anyák is, és apa egyszer csak azt mondta vacsora közben, hogy el kellene költöznünk, mert

nagyapát szájára vette a szomszédság. Nagyapa erre felállt az asztaltól, karját, amelyen már megereszkedett a bőr, a feje fölé emelte, talán mondani is akart valamit, de nem mondta, csak kipréselte a tüdejéből a levegőt. Olyan hangja volt, mint amikor leengedi az ember a gumimatracot.

Nem költöztek el.

Aztán amikor nagyapa beteg lett, anya levágta az utolsó libát is. Nagyapád már teljesen buggyant, mondta, azt sem tudja, hogy élnek libák a földön. Ekkor már minden úgy volt, ahogy anya akarta.

A kocsi

A kocsi nagyapáé volt.

1990-es gyártmányú, homokszínű Renault 5-ös. A hátulja ferde volt, mintha a gyárban a munkásoknak nem lett volna kedvük tovább építeni, vagy elfogyott volna az anyag. Jó lesz ez így, mondták, és lerakták a szerszámaikat.

Apa ellenezte, hogy nagyapa francia kocsit vegyen, mert azoknak megbízhatatlan az elektronikájuk, hallotta egy szerelőtől. Bezzeg a német kocsik! – mondta apa, de nagyapa rá sem hederített. Minden úgy volt, ahogy nagyapa akarta.

enyhe büntudat

Nagyapának borzasztóan nehéz volt, mert mindig neki kellett vezetnie a kocsit. Nagyokat sóhajtozott, fújt, miközben a pihenőkben a derekát megfeszítve járt fel s alá. Ricsi sajnálta érte, hogy egyedül rá hárul ez a nagy teher, és senki nem tud segíteni neki. Enyhe büntudata is volt miatta. De nagyapa úgy adta elő ezt az egész vezetésdolgot, mintha valami isteni adomány volna. Nem is tudta senki a családból rajta kívül.

A távolsági busszal mentek. Az út szélén magas falakban állt a latyak, amely olyan fekete volt, hogy senki sem tudta volna megkülönböztetni a sártól, és Ricsi csak nézte a fénytelen tájat. Mert a sok fehér mintha nem visszaverte, hanem elnyelte volna a fényt.

Egy rendetlen udvaron aztán megálltak a kocsi előtt. Ekkor nagyapa feléjük fordult, és széttárta a karját, mintha meg akarná áldani őket, apa keze lecsúszott anya válláról, Ricsi pedig leszegte a tekintetét. Aztán nagyapa beült a Renault-ba.

Ettől fogva nagyapa ragaszkodott hozzá, hogy kirándulni járjanak. Szombat reggel anya bepakolta a hűtőtáskát – apának szántsándékkal felejtett el sört venni, legalábbis apa ezt mondta –, és beültek a Renault-ba.

Nagyapa egész addigi életében nem járt messzebb az első falunál, oda is csak azért ment, mert ott olcsóbban adták a vetőmagot. Külföldön sosem volt, és amikor egyszer tévedésből rossz helyen hajtott le az útról, és áttévedtek a határon, a mozdulatai bizonytalanok és kapkodók lettek, a sebességváltó megreccsent váltáskor, az autó rántott egyet, amikor felengedte a kuplungot, és gázt adott. Befordult az első földútra, mert nem akart elmenni a legközelebbi településig. Aztán a búzatáblába tolatott, és visszahajtott az aszfaltút szélére. A talaj lejtett, és elsőbbséget kellett adniuk egy traktornak. Miután elment, nagyapa akkora gázzal indult el, hogy a hátsó kerekek méter magasra szórták a földet. Ricsi feltérdelt az ülésre, és a hátsó ablakon át nézte a záporzó rögöket. Nagyapa azt vallotta, szükségtelen idegen országba menni, amikor itthon is annyi a látnivaló.

És amikor leültek a narancssárga pokrócra, egy csodaszép hazai tájon, és anya kirámolta a hűtőtáskából az ennilót, apa pedig a sört kérte számon rajta, nagyapa azt is elmondta, hogy az édes lőréktől csak még szomjasabb lesz, és neki csak a víz veszi el a szomját. Ricsi közben mohón, nagy kortyokban nyelte a kólát, a szénsav visszajött az orrába, egyszer még néhány csepp kóla is kicsordult rajta. De többnyire csak büföngnie kellett tőle. Amikor kicsordult a kóla az orrán, anya helytelenítően rázta a fejét, majd egy színes szalvétával megtörölte Ricsi arcát.

Azon az estén, amikor anya bejelentette, hogy leteszi a jogosítványt, nagypapa hátrakulcsolt kézzel rótt az előszobát. Néha megállt a nagyszoba előtt, ahol anya ruhát hajtogatott, Ricsi pedig a tévét bámulta, és anyára dörrent.

– Nem fogod tudni megtanulni. Van ez a pillangómozgás... – mondta, és két kifeszített tenyerével mutatta. – Miközben felengeded a kuplungot, be kell nyomnod a gázpedált. Nem fogod tudni megtanulni.

Anya felnézett Ricsi kötött pulóveréről, az arca kifejezéstelen volt.

– És mégis, melyik pillangó mozog így? – kérdezte.

– Semelyik, ezt csak így hívják – felelte nagypapa lemondóan, mert reménytelenül butának tartotta anyát, majd elmosolyodott.

Amikor már végképp nem tudott mivel érvelni, nagypapa mindig mosolygott.

nőnek tényleg nem való

Apa megpróbált békét teremteni azzal, hogy megpuhítja anyát. Azt mondta, az autóvezetés nőnek tényleg nem való, noha ő híve az emancipációnak. De egyenjogúság ide vagy oda, vannak férfidolgok és női dolgok. Mert ő például biztos nem fog boltba járni karalábét meg intimbetétet vásárolni. És anyának sem kellene vezetnie.

Anyának ekkor fogyott el a türelme.

Voltak időszakok, amikor anyának elfogyott a türelme. Ilyenkor cuppantott egyet, összegyúrta a foltos konyharuhát, és a morzsás pultra vágta a kenyér mellé, vagy bele a mosogatóba, mintha ezzel fájdalmat okozhatna egy haragosának. Aztán összeráncolta a homlokát, és kiszaladt a konyhából. Valamelyik szobáig, ahol elkezdett ágyazni vagy hajtogatni, esetleg a szennyeskosárba hajigálta a piszkos ruhát. Közben mogorván nézett maga elé, és összeszorította a száját.

Anya akkor volt a legfurcsább, amikor a lábát szórtelenítette. Mindig olyankor csinálta, amikor nagypapa és apa nem volt otthon. Valamiért titkolta, ahogy a dús szemöldökét is. Kiszedte, amikor senki sem látta. Szórtelenítéskor felhúzta mindkét lábát, és a két térde közé hajolt. Az alsó ajkát a felső fogsora alá szívtá, amitől a felső szájszéle kifelé kunkorodott, akár egy kacsa csőre. Néha látni lehetett rajta egy nyálcseppecskét. A ráncok az orra alatt olyanok voltak, mintha valaki lekarmolta volna. Ricsi olvasólámpája a komódon állt, és sárga fényt szórt anya fekete szőrszálaira a sípcsontján. A kis világoskék lavórban egyre habosabb lett a langyos víz, ahogy anya mártogatta bele a borotvát. Másnap a lábszárán apró pöttyök piroslottak.

Ricsi olvasólampáját akkor is a komódra állították, amikor anya serkétet keresett Ricsi hajában. Ha az iskolában tetűjárvány volt, anya vett a gyógyszertárban folyadékot, s minden délután az ölébe húzta Ricsi fejét, hogy átnézze a haját. Ricsi a combjába fúrta az arcát, és amikor anya menstruált, Ricsi érezte a szagot.

Azon a napon, amikor anya először vezette a kocsit, nagyapa reggel előjött a spájzból a combközépig érő barnakék csíkos fürdőköpenyében, és szétvetett lábbal leült a fémvázás székre. Kilógott a fütyköse.

– Takarja már el magát! – sziszegte anya.

Nagyapa üdvözült arccal nézett rá.

a boríték

Erre anya odalépett a világosbarna szekrényoszorhoz, és levett egy borítékot a polcról, amelyen a számlaleveleket tartották, mögöttük nappalok voltak, egészen hátra betologatva. Megállt egy pillanatra nagyapa előtt, majd az asztal szélére ejtette a borítékot. A boríték ott egyensúlyozott egy pillanatig a peremen, aztán elkezdett a piszkos kő felé hullani. Nagyapa elkapta.

– Mi ez? – nézett anyára.

– Bontsa ki – felelte anya.

Nagyapa feltépte a ragasztót, amelyet egyszer már anya is feltépett, de visszatapadt.

– A jogosítványom – mondta anya, holott ekkor már nagyapa is látta.

Aztán csend volt.

A nagyapa orrából kilógó szőrszálak meg-meglebbentek a leheletében.

Végül nagyapa felállt, összefogta a hasa előtt a köntösét, és kiment az előszobába. Anya mozdulatlanul nézett utána, az orrcimpája megfeszült.

Később anya ott állt az udvaron, a cipője félig belesüppedt a sárba. Nagyapa a teraszról nézte. Aztán hümmögött, és lement a lépcsőn a sárba, majd előhúzta a zsebéből a slusszkulcsot. Anya nem nyúlt érte, csak amikor nagyapa újra hümmögött.

Mindketten beszálltak a kocsiba.

Ricsi az utasoldali ajtóhoz lépett. Annyira csillogott az üveg, hogy nem látta nagyapa arcát. Csak saját magát látta. Orkánkabát, fülvédős sapka, az arcán piros foltok. Az ablak torzított, a feje sokkal nagyobbnak és kerekesebbnek tűnt, mint amilyen valójában volt. Felemelte a kezét, rajta kék, egyujjas kesztyű. Megkopogtatta az ablakot. Nem tudta, hogy nagyapa kinézett-e rá, mert csak a saját képmását látta a csillogás közepén.

Aztán kinyílt a vezetőoldali ajtó, anya kiszállt, előredöntötte az ülést, és az autó teteje fölött várakozásteljesen Ricsire nézett. Ricsi futva megkerülte a kocsit, mögötte kicsit megcsúszott a sárban, de úgy ragyogott minden, hogy nem törődött vele, odaszaladt anyához, és bemászott hátulra. Közben a vízhatlan bundás csizmája beleakadt a biztonsági övbe.

Anya hátraengedte az ülést, és beszállt.

Amikor anya beült, a melle a hasára lógott. Régen Ricsi még a köldökéhez tudta nyomni a fülét, mintha hallgatózni akarna, hogy megtudja, mi zajlik anyában, de aztán anya melle elkezdett a hasára lógni.

– Csak óvatosan a kuplunggal, és ne bánj durván a sebváltóval se, még tönkreteszed. Ledarárod nekem a fogaskerekeket – dörmögte rosszkedvűen nagyapa.

A paróka

A paróka anyáé volt.

Ricsi gyakran ült a szobájában, miközben a lehúzott redőny résein át besütött a nap, és az ölében fogta a parókát. Pisilnie kellett, de nem ment ki, mert odakint vártak rá a száraz, törékeny gallyak.

A parókát anya kapta nagypától, amikor letette a jogosítványt, és először vezette a kocsit. Pedig sosem vettek ajándékot egymásnak. Karácsonykor is úgy volt, hogy anya december elején vásárolt négy ajándékot: magának, apának, nagypának és Ricsinek. Be sem csomagolta, csupaszon tette őket a fa alá, amelyen a nyolcvanas évekből származó csonka, divatjamúlt díszek és boák lógtak. Karácsonykor valamiért mindig sütött a nap, és nem esett a hó.

De nagypa becsomagolta a parókát. Egy zöld fedelű ajándékdobozba tette, amelynek oldalát fehér alapon piros és zöld kacskaringós vonalak díszítették. A dobozt nagypa maga hajtogatta össze, az alját durva, fekete szigetelőszalaggal ragasztotta le, mert nem talált hirtelenjében mást.

Anyának akkoriban már ritkult a haja. Egyik fodrástól a másikig vándorolt, bejárta az egész várost. Néha, amikor együtt mentek be Ricsivel, izgatottan leste a boltokat, nem nyílt-e valahol új üzlet. Mindig más utat választottak, és anya közben lopva megnézte magát a kirakatok üvegében. Pedig húzta az időt, hat-nyolc hónap is eltelt két nyiratkozás között, de előbb-utóbb az összes lehetőséget kimerítette. Ilyenkor kezdte újra az egészet előlről: olyan helyeket keresett, ahol már elég régen járt ahhoz, hogy emlékezzenek rá. Indulás előtt rózsaszín vagy világoskék nyelvű fültisztító pálcikát dugott mindkét hallójáratába.

Amikor anya megkapta a parókát, nagyon zavarba jött. Először csak a háta mögé rejtette, majd amikor már mindenki megfedkezett róla, a szekrény aljába dugta, ahol régi bakancsok és cipők lapultak, némelyikükre rászáradt a sár, meg szétfoszlott törülközők, lyukas pólók és ingek, amelyeket anya azért tartott meg, mert porrongynak még jók lehetnek. Ricsi később megtalálta a parókát, s az jutott eszébe, amikor az iskolában két felsőbb éves azt találgatta, fiú-e vagy lány.

mocskos buzi

Nagyapa nem szerette az ilyesmit. Mocskos buzi, mondta számtalanszor azokra az emberekre, akik úgy néztek ki. Kiráz tőlük a hideg, mondta, mintha elfelejtette volna, hogy ez már említette.

Ezért nem lett volna szabad apának elmondania, amit megtudott. Amit Fifi néni mondott neki.

Ricsi látta maga előtt, ahogy az öreg tanárnő kicsoszog hozzá a zöld linóleummal borított folyosóra, amelyet széles, alacsony szekrények szegélyeztek. Fifi néni télen-nyáron papucsot viselt az iskolában, bütykös talpú, kék pántú, igen keskeny papucsot, amelyben csak csoszogva tudott járni, s a lábujját felfelé kellett meresztenie, hogy lépés közben ne röpüljön le a lábfejről. Télen a csizmája a tanári szobában állt az íróasztala alatt. Ricsi azon tűnődött, nem lett-e lábszag tőle az egész tanárban. Ricsi nem szerette, ha idegen helyen távol van tőle a holmija. Félt, hogy szekrényszagúak a ruhái, és valaki megérzi, amikor ő nincs ott. Megérzi, és elfintorítja az orrát, amitől felgyűrődik az arca, és ellenszenves lesz.

Amikor először feltette a parókát, megnézte magát a számítógép kikapcsolt monitorában, mert tükör nem volt a szobájában. Amióta elejtette anya piperetükrét, amelyet ki szokott csenni a fürdőszobából, és vastag repedés keletkezett rajta, azt sem merte használni.

– Hát ezzel meg mi lett? – nézte anya döbbsen a kis tükröt, amikor titokban ki akarta szedni a szemöldökét.

Ricsi összesen kétszer merte feltenni a parókát, egyébként csak az ölébe terítette, és simogatta. A műanyag szálak alatt megfeszült az ágyéka.

Amikor először tette fel, nevet is adott magának.

Anyát egy időben borzasztóan izgatták a nevek. Ha nagypapa arról mesélt, hogy új család költözött az utcájukba, vagy apa arról, hogy új munkatárs érkezett a gyárba, vagy Ricsi arról, hogy új osztálytársa, tanára van, rögtön megkérdezte, hogy hívják. Így: „hogyhívják”, sebesen, hangsúlytalanul, egy szuszra sorolta a szavakat. Mindenkinek feltűnt, de senki sem értette. Nem kérdeztek rá, és nem beszéltek róla.

Voltak nevek, amelyeket anya szeretett, és voltak olyanok, amelyeket nem. Mégis ez utóbbiakat ízlelgette hosszasan, mintha élvezné a borzongást. Más szavakra pedig azt mondta, hogy jó volna, ha nevek volnának.

– Caola... Milyen szép név volna! – mondta, és a kád szélére állította a folyékony szappant.

És ettől kezdve névnek is képzelte. Egész tárháza volt névnek képzelt nem létező nevekben. Később valahogy leszokott erről a hóbortról. Észre sem vették, mikor.

Az iskolaudvaron történt, hátul a zászlótartó rudaknál. Ahová tilos volt menni. Baba megfogta Ricsi kezét, fájón összeszorította az ujjait, és azt mondta:

– De én szeretlek.

Fújtatott közben. Miközben azt mondta, hogy szereti Ricsit. Máskor is szuszogva szedte a levegőt, ha beszélt, néha szörcsögve felnevetett, olykor bele is horkantott a nevetésbe, a nyelve előrenyomult a szájában, duzzadt volt, és fehér lepedék fedte, nyálbuborékok pattantak szét rajta. Igazából úgy hívták, mint nagypapát. Talán Ricsi ezért állta szóba vele.

nem állhatta a cigányokat

De odahaza Babának szólították. Cigány gyerek volt. De rendes cigány, Fifi néni is megmondta. Csakhogy nagypapa ki nem állhatta a cigányokat, a rendeseket sem szenvedte. Igazából nem is hitt abban, hogy van rendes cigány. Nagypapa azt vallotta, hogy attól jó ember valaki, hogy nem iszik, és nem káromkodik.

Babában volt valami malacszerű. Részben azért, mert kövér volt, részben pedig azért, mert az orra kicsit felfelé kunkorodott. A fekete, hullámos, mindig zsíros tincsei a legnagyobb hidegben is izzadtan tapadtak össze a nyakában. Bordó műanyag kabátot hordott, évek óta ugyanazt, mert nem nőtt. Ha fagyott, minden mozdulatnál ropogott a műanyag. Ricsi attól félt, hogy a felszíne beszakad az ujja alatt, amikor megfogja.

Ricsi nem felelt Babának, aki egyre szorongatta az ujjait, és egy darabig még bámult rá, miután kimondta. Aznap délután tette fel másodszor a parókát. A tincseit gondosan begyűrte a háló alá, s megigazgatta a műanyag loknikat, amelyek a vállát csiklandozták. A szőnyegen ült, amelyen fehér és világoszöld cérnaszálak heverték. Némelyiket felszedegette, és kis gombóccá sodorta, majd eldobta. Aztán felállt, és belenézett a monitorba.

Először Ricsi is a zászlótartó rudaknál akarta, de nem úgy alakult.

Amikor az épület oldalában álló biciklitartóknál a száját Baba szájára tapasztotta, nem csukta be a szemét. Ezért láthatta Baba válla fölött, hogy Fifi néni kihajol a tanári szoba ablakán, hogy kirázzon egy terítőt.

A biciklitartókat tavaly festették le feketére, három is állt belőlük egymás mellett, és tanítási időben szinte mindig tele

voltak, a küllők között színes lakatok díszeltek. De most már alig volt bicikli a tartóban.

valami furcsa

Ricsi olvasta valahol, hogy csók közben be kell csukni a szemet, de ő nem csukta be, maga sem tudta, miért, talán mert látni akarta, történik-e valami furcsa közben a világban, amely örökre megváltoztatja, amit a dolgokról gondol. De csak a terítőt rázó Fifi nénit látta.

Ezért nem is bánta, hogy Baba összerándult, akár a libák, amikor anya kése elmetszette a torkukat, és két tenyerét Ricsi mellkasának feszítette, hogy eltolja. Fifi néni kezéből ekkor kicsúszott a terítő, és komótosan vitorlázva a sötétszürke aszfaltra hullt. Ricsi aztán már csak Baba szemét látta, mert a feje eltakarta a tanári ablakát. Amikor magára maradt, már zárva volt az ablak, az üveglapon kövér felhők tükörképe függött.

Amikor Fifi néni másnap elkérte az ellenőrzőjét, Ricsi pontosan tudta, mit fog beleírni. Furcsamód az első gondolata az volt, hogy vissza kell csempésznie a parókát a szerkény aljába a sáros cipők és lyukas ingek közé. Mert ha apa azt is megtudja...

Utána már csak azért imádkozott, hogy apa ne szóljon nagyapának. Mert az ő bocsánatát nem lehetett elnyerni. És nagyapának már így borzasztóan nehéz volt a sok harag miatt, amelyet tartania kellett.

kép | fortepan.hu

Birtalan Ferenc ELÉRVE FEKETÉBE

 ligetmuhely.com/birtalan-ferenc-elerve-feketebe/

amint a szürke beletemetkezik az éjbe
elveszel a színek között
csalás mindennek egyen-feketéje
hóragyogást zabálnak az ördögök

amikor rájössz mindenki otthagya
másra jelölte őket isten

elhiszed nincs nálad bolondabb
ellened van minden minden

amikor betakartatsz a szürkülettel
kereng az ordas gondolat
egy vagy minden rossz szereppel
a volt-szép penészes rohadt

amikor tudod mindenek megtagadtak
mint egykor fönt a hegyen őt
hogyan üres a világ csak magad vagy
és nem számít mi volt azelőtt

amikor ébredsz és sötét a reggel
a színek nem tudnak visszatérni
nem találsz senkit vak-kezeddel
ne akarj új napot remélni

kép | Gyarmathy Tihamér: Ördögök

Somfai Anna MADAGASZKÁRI CSÓTÁNY

 ligetmuhely.com/somfai-anna-madagaszkari-csotany/

Az új lakásban az a jó, hogy van saját szobám, nem baj, hogy kicsi, de tetőtéri. Ha a billenős ablak előtt lábujjhegyre állok, látom a szomszéd háztetőket, és a nagy lucfenyő ágait, végükön a puha, világoszöld hajtásokkal. A nagy szerint leszedhetnénk, és főzhetnénk belőle teát, én szeretném kipróbálni, de anya azt mondta, itt a városban nem úgy vagyunk, mint valamikor falun. Nézzem meg, az autók a ház előtt húznak el, szennyezett a levegő, szó sem lehet teáról. A fenyőfán cinkék is laknak, egyszer meg egy szajkót láttam, anya nem tudta, milyen madár, de apával megkerestük a bűvár zsebkönyvben.

Kár, hogy apa nincs itt, mert akkor figyelhetnénk a madarakat, és leshetnénk együtt a vörös mókust is, ami néha végigszalad az ágakon. Eddig kétszer láttam, a farka vége fekete, a füle bojtos. Apa kitalálta, hogy tegyük mogyorót a madáretetőbe, hátha odaugrik érte a mókus, de anya azt mondta, hülyeség, a mogyorót elviszik az egerek. Anya fél az egerektől, hogy a lakásba jönnek, apa szerint ez lehetetlen, mert a másodikon lakunk, az egér nem mászik be se erkélyen, se tetőablakon, de anya azt mondta, ne szóljon bele mindenbe, mikor már nem lakik velünk.

titkos üzenetek

Néha esik az eső, mint ma is, az ágyamra kucorodom, onnan hallgatom az esőcseppek kopogását, lehet, hogy ez a kopogás nem szabályos ritmus, mint a szinkópa meg a támti, amit szolfézson tanultunk, mégis mintha titkos üzenetek lennének. Egyszer elmondtam anyának is, amikor feljött a szobámba, csokis kekszet és teát hozott, és nem nevetett ki, értette, mire gondolok, és elmondta, van az esőről zongoradarab, esőcsepp prelúd a címe, egyszer majd én is eljátszhatom. Anya eljátszotta nekem, de olyan szomorú volt a dallama, hogy nem akartam újra hallani.

Amikor esik, a nagy hársfa levelei fényesebbek lesznek, és ha utána kinyitom az ablakot, az illata sokkal jobban érződik. Kérdeztem anyát, érzi-e ő is a hárs illatát, de nem figyelt, csak ült, nézett maga elé, aztán annyit mondott, hogy igen. Tudtam, apára gondol, pedig nekem elmagyarázta, hogy így a legjobb nekünk. Jó lett volna megkérdezni, miért sokkal erősebb a hárs illata az eső után, és vajon a madarak is érzik-e, úgy mint mi, de inkább hoztam anyának túró rudat a hűtőből, a kezébe csúsztattam, mire végre elmosolyodott és átölelt.

A madagaszkári bütykös csótány sokkal érdekesebb, mint a suszterbogár, nemcsak azért, mert három centiméter hosszú, hanem mert a suszterbogár nem beszél, a csótány pedig néha sziszeg. Amikor reszelt almát hozok nekik, izgatottan szaladgálnak a műanyag dobozban. Anya azt mondta, nekem kell etetni, és gondozni őket, de tudom, hogy azért nem segít, mert irtózik a bogaraktól. Pedig a születésnapomra kaptam. Szegény anya még el is sírta magát, amikor mindenki elment a zsúr után. Hiába vettem az ujjamra egy bogarat, hogy barátkozzon vele, csak ideges lett. Tegyem vissza azonnal a dobozba, mondta, egyáltalán nem akarta se a tenyerébe venni, se a csíkos páncéljukat nézegetni, se megsimogatni őket. Később még azt is kérdezte, nem akarnék-e helyette kutyát, halat vagy bármilyen normális háziállatot, ő is mennyire szeretett volna kislánykorában kutyát, és csak sokára értette meg, hogy egyáltalán nem, mert a csótányokat Bencétől kaptam, aki a legjobb barátom.

azt mondta, hülye vagyok

Ez volt az első születésnapom, már tavaly is szerettem volna, mint Márti meg Blanka, akiknek első óta mindig van, de akkor anyáék azt mondták, most nem alkalmas, amin azt értették, hogy hamarosan elválnak. Bencének is elváltak a szülei, és Bence azt mondta, inkább örülhetnék, ő nagyon örült, amikor az apukája végre elköltözött, mert az apukája ivott, és amikor éjszaka hazajött, nem hagyta őket aludni. Kérdeztem, mit ivott, de Bence azt mondta, hülye vagyok, hát bort és pálinkát a kocsmában, meg bármit, ami volt otthon, és kérdezte, apa is ivott-e. Mondtam, hogy apa csak a kólát szereti, abból sokat ivott, anya hiába mondta, hogy nem egészséges, tele van mesterséges anyagokkal, apa meg, hogy miért, az eper is génkezelt, és ezen aztán össze is veszték. Bence kinevetett, hogy nem értek semmit, pedig szerintem ő sem érti, milyen volt, amikor állandóan veszekedtek, és hiába kérleltem anyát, hogy bocsásson meg apának, és hiába másztam apa ölébe, hogy ne legyen olyan dühös, csak adott egy puszit, és arra kért, hogy menjek játszani vagy olvassak inkább, mert ez a felnőttek dolga. Mintha lehetne úgy olvasni, hogy a másik szobában ordítanak.

Ha nagy leszek, én is orvos leszek, mint anya, vagy talán állatorvos, és pont olyan férjem lesz, mint apa, csak nem veszekedős. Olyan is, aki szereti a suszterbogarakat és a csótányokat, mint Bence. Az iskolában az udvar sarkában a bokrok alatt laknak a suszterbogarak, sok van belőlük, néha egymásra másznak, vagy két bogár összekapaszkodik, Bence azt mondja, párosodnak. Kíváncsi vagyok, vajon a csótányoknak is lesznek-e gyerekeik, anya el akart ajándékozni kettőt a három csótányomból, de én nem engedtem, mert látni akarom a csótányok születését. Mi lesz,

ha néhány hónap múlva nyüzsögnek a dobozban, sóhajtozott anya, mire kitaláltam, hogy elajándékozhatná az ismerőseinek a fészükön. De anya szerint ez nem megoldás, a betegek nem örülnének, és esetleg máshová vinnék a TAJ-kártyájukat a „csótányos doktornő”-től.

wikimedia.com

Régebben anya vacsorára már mindig otthon volt, még influenzaszezonban is, amikor sokan várhoztak rá a rendelőjében. Most hetente háromszor magánrendelése van, csak este fél tízkor ér haza, és addig a nagyi jön hozzám. Már a lépcsőfordulóból hallom a szuszogását, kinyitom az ajtót, leszaladok, segítek felhozni a kosarát. Mindig hoz valamit, almáspitét, palacsintát, vagy csak gyümölcsöt, anya hiába kéri, hogy ne fáradjon vele, a nagyi szerint ez nem fáradtság.

vajon szeretik-e

Aznap éppen epret hozott, amikor kiszöktek a csótányok. A csótányaim még sohasem kaptak epret, kíváncsi voltam, vajon szeretik-e. Kértem egy szemet nagytól, összevagdaltam, és betettem a terráriumukba. Az eper nagyon érdekelte őket, egyből rámásztak, sőt, picit sziszegtek is, biztos furcsa volt nekik. Gondoltam, amíg eszegetik, kitisztítom a terráriumot a másik sarokból kezdve, ha már az én feladatom rendben tartani. Közben nagyi lángost sütött a konyhában, sistergett az olaj, talán ezért sem hallottam, hogy abbahagyták a sziszegést. Egyszer csak láttam, megették az epret, de csak az egyik bogár van a sarokban, hiába kerestem a másik kettőt a faágak alatt, sehol nem találtam őket, a doboz környékén sem. Gyorsan becsuktam a terráriumot, sziszegtem, hívogattam őket, de csak nagyi

jött, hogy készen van a lángos.

Egészen elsápadt, amikor mondtam, hogy eltűntek a csótányaim, de segített keresni, csak nem találtuk. Aztán inkább megvacsoráztunk. Ahogy rágtam a lángost, eszembe jutott, hogy be kellett volna csuknom a szobám ajtaját, be is csuktuk, de anya szerint erre előbb is gondolhattunk volna. Aztán azt is mondta, hogy majd megkeressük, ne féljek, de remegett a keze, és úgy láttam, inkább ő fél.

wikimedia.com

Anya mindig ügyel rá, hogy este kilenckor már ágyban legyek. Régebben, amikor apával laktunk, néha fenn maradhattam, és hármásban játszottunk Catan telepeseit, anya olyankor elfelejtett figyelni. Aznap is elfelejtette, amikor kiszöktek a csótányok, és elemlámpával kutattunk az ágyak alatt, a polcok mögött meg a radiátor és a melegvízes csövek környékén, mert anya úgy emlékezett, régen a panelban ott szerettek megbújni, bár azok közönséges csótányok voltak. Kis tálkákban almát, répát, uborkát készítettünk ki, hátha előbújnak, sajtot is vagdaltunk hozzá, mert anya azt találta a neten, hogy a bütykös csótányok a fehérjét is kedvelik. Még a müzliszeletemből is tördeltem nekik desszertnek.

Közben a környezetházimról is majdnem megfeledkeztünk. Valamilyen háziállatról kértek gyűjtőmunkát, én a bütykös csótányokat választottam volna, de anya ragaszkodott a cicához. Anya ki akart nekem nyomtatni pár oldalt a vikipédiából, és éppen azt magyarázta, hogy a macska miért háziállat, a csótány meg miért nem az, amikor a nyomtató sziszegni kezdett, mert oda bújt a csótány.

már a másik nap van

Anya sikított és felugrott az íróasztalra, én kinyitottam a nyomtatót, de semmit sem láttunk, csak kaparászt hallottunk. Sokáig vártunk, anya már megnyugodott. Időnként felemelte a printer fedelét, kihúzkodta a fiókokat, megnyomta a szkener gombját, hátha a zúgó hangra a bogár előbukkan, közben elkészült a házim, de a csótány

nem jött elő. És akkor anya a gépre pillantott, úristen, elmúlt éjfél, én meg kérdeztem, hogy akkor ugye, már a másik nap van, mint szilveszterkor, de anya azt mondta, most nincs szilveszter, feküdjek le gyorsan aludni. Álomban apa hangját hallottam. Reggel nem jutott mindjárt eszembe, csak sokkal később, mert borzasztóan örültem, hogy mégis előkerültek a csótányaim. Faggattam anyát, hogyan fogta be őket, de azt mondta, rohannunk kell, különben elkésünk, majd este elmeséli.

wikimedia.org

Amikor apa még velünk lakott, mindent megjavított, ami elromlott. Fel tudta tölteni a kisvonat elemét, megragasztotta a babaházam porcelán teáskannáját, amikor a konyhában leejtettem, még a redőnyt is megcsinálta, amikor anya rosszul húzta meg, és leszakadt. Volt két szerszámosládája, egy nagyobb meg egy kisebb, tele mindenféle szerszámmal, néha megengedte, hogy én is segítsek. A szürke szigetelőszalagot egyedül is elővehettem, ha szükségem volt rá.

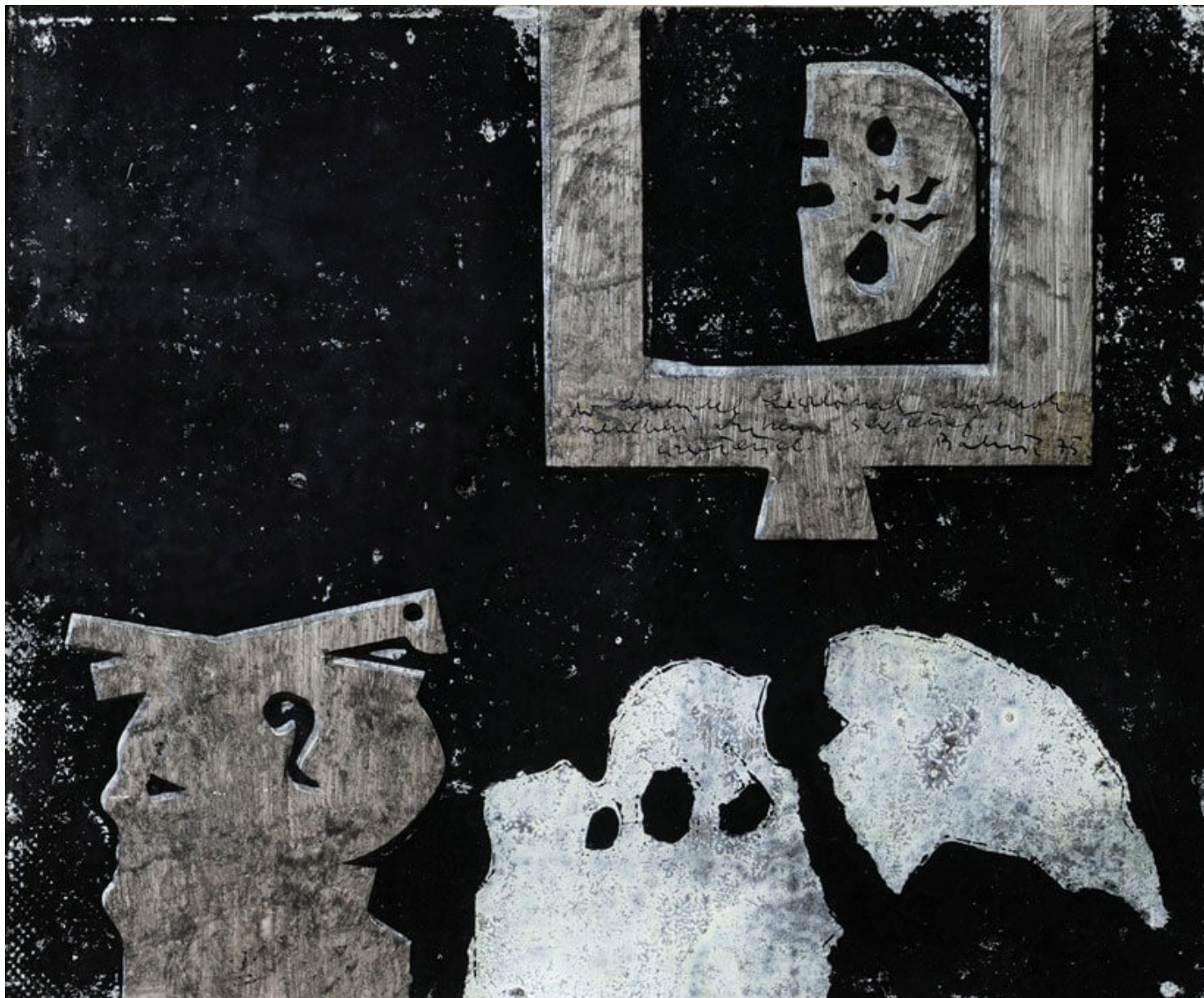
szürke szigetelőszalag

Amikor meglettek a csótányaim, reggel még nem tudtam, mi olyan furcsa a terráriumon, aztán matekórán, amikor Ildi

nénivel a métert centiméterre váltottuk, eszembe jutott apa colstokja meg a szigetelőszalag, és hogy le volt ragasztva a doboz teteje szürke szigetelőszalaggal, pont amilyen apáé volt. De apa elvitte a szerszámosládáit, nem amikor anya utánahajigálta a kabátját és a ruháit, hanem két nappal később, amikor visszajött a laptopjáért és kipakolta a fiókokat.

Vacsoránál meg akartam kérdezni anyát, honnan szerzett pont ugyanolyan szürke szigetelőszalagot, de folyton kérdezgetett, kivel játszottam aznap, mit ebédeltem, mit tanított Ildi néni. Végre elmesélte, hogyan rázta ki az egyik csótányt a nyomtatóból, és cserkészte be a másikat a könyvespolc bal sarkánál, épp a legizgalmasabb résznél tartott, amikor csengettek. Apa állt az ajtóban, úgy mint régen, amikor még hozzánk jött haza. Azt mondta, hozott vazelint, bekenjük a terrárium oldalfalát, hogy ne tudjanak kimászni. Anya elvörösödött, aztán csak állt, mint aki semmit sem ért. Én rögtön tudtam, hogy a vazelin jó ötlet, a csótányok így nem jutnak el a doboz tetejéig, visszacsúsznak majd. El akartam magyarázni anyának, de amint ránéztem, rögtön megértettem a szigetelőszalagot, és apa is mindig mondta, hogy ne avatkozzak a felnőttek dolgába, úgyhogy csendben elvittem a vazelint, mert úgysem figyeltek már rám.

felső kép | flickr.com

embertelen viszonyok
istentelen körülmények
a megpróbáltatások
csak profilképet cserélnek

a szabadság végtelen
égig ér – bőrd a határ
póráza nincs
a lélek
csukott szemmel hazatalál

kép | Bálint Endre: Kompozíció

Csongor Andrea A KÉP, A SZEREPLŐK, A FESTŐ VAGY A KERET?

 ligetmuhely.com/csongor-andrea-a-kep-a-szereplok/

Képeket mutatok: ez már képmutatás?
Mindegyiken sárga, málló falú az állomás.
Az enteriőr egy vasúti kocsi
– (a későbbiekben: vagon),
szereplői a vázlat szerint mind mellékalakok.
A festő azonos. Most én vagyok.
Én döntöm el, ki szereplő, ki figura.
Vagy alak. Netán zsáner.
Modell után – de persze szabadon! – festek.
Az első képen húsz ember szerepel,
tágra hagyom nekik a keretet.
Emberi viszonyok, a fény tompított,
lány fuvallat árad az ablakon (ezt hogy is ábrázolom?).
Ha szűkebb keretbe teszem
– ez többalakos jelenet –,

legyen, mondjuk, kétszáz karakteres... (!)
Drámaivá válik, műfajt vált a jelenet.
Védekeznek, támadnak,
vásznamon nő a feszültség,
kontrasztossá teszek minden határt.
És végül, ahogy ígértem: vagon.
Az utazók száma kétezer.
A kompozíció lírai, túlfeszíti a keretet,
– lehet, hogy már láttad is a képet.
Nem maguktól vannak rajta.

Ugyanaz a reggel, ugyanazok az emberek,
tényleg nincs más változó, csak a keret?

kép | Daniel Moses, flickr.com

Az ég kék, sehol egy felhő vagy színátmenet, csak a kékség. Mióta hajótörést szenvedtem, nagyon sokszor eszembe jut, hogy ezt a kékséget már az utazásom legelső napján, a hajó mellett ugráló, kétfejű delfineket nézve, észrevettem. Szinte egybeolvad a horizonttal, olyan, mintha lebegnék a nagy kékségben.

Semmi sem mozdul.

Én sem.

Fekszem a csónakban, amibe már nem tudom, mióta szivárog a víz, furcsállom is, hogy még mindig a felszínen vagyok. Nagyjából készen állok a halálra, és ha szembe kell nézнем Istennel, hát legyen, állok elébe, jöjjön, aminek jönnie kell.

De addig is a mozdulatlan kék eget nézem.

egész rakomány égő Tóra

Már nem tudom eldönteni, mikor vagyok ébren, és mikor alszom. Néha elég becsuknom a szemem, és ismét érzem a füstszagot: az egész rakomány égő Tóraét. Ismét előttem van, ahogy a vízbe ugrom a tűzhalál elől. Ismét kiszúrom a csónakot, *ezt a csónakot*, és valamiért azt hiszem, mások is vannak ott, és odaúszom, és felkapaszkodom rá, és ekkor látom meg, hogy lyukas. A sodrás elvisz a többiektől.

Mikor kinyitom a szemem, a kék eget látom, nem tudom, aludtam-e, vagy egyáltalán mennyi idő telt el. Minden összefolyik.

Bogár száll az arcomra. Az éhségtől gyenge vagyok és lassú, de elzavarom. Aztán eltelik egy másodperc, vagy talán egy perc, mikor eszembe jut, hogy elkaphattam volna, megehettem volna... És persze az is eszembe jut, hogy nem lett volna valami tápláló.

Képzeletben ismét visszasodródok a hajóhoz. Biztos vagyok benne, hogy a Tórák azért gyulladtak fel, mert bár a hajón tilos a dohányzás, valamelyik agyatlan nem bírta ki, és pár lapból sodort magának egy szálát. Csak persze arra nem gondolt, hogy az általunk készített könyvek lapjai igen összetartóak, és ha egyet meggyújtanak, szolidaritásból a többi is lángra kap... Emberi hiba, ami tönkretette tizenöt másik életét. Jellemző. Ha tudnám, ki volt az, kinyomnám a szemét, a nyelvét kitepném, és egyéb dolgokat is csinálnék vele; persze csak képzeletben.

Várjunk csak egy pillanatra, várjunk csak!

Ha a bogár valóban rászállt az arcomra, és nem csak képzeltem, akkor szárazföldnek kell lennie a közelben. Már amennyiben nem egy kontinensek között átrepülő példányról van szó...

Felülök, és semmi sincs velem szemben, csak az éggel egybeolvadó tenger, mögöttem pedig... Mögöttem paradicsomi szépségű sziget van, csónakom pedig rég megfeneklett a partján.

Ha nem lenne ennyire száraz a szám, most nevetnék.

A csónakból belebukfencezem a térdig érő vízbe, mert nem tudok felegyenesedni, és a sziget felé mászom. Az iszap, mint a futóhomok, próbál lehúzni, küzdök ellene, és amikor kiérek a partra... Nevetni próbálok, és megcsókolom a mocsaras földet.

Aztán pár másodperccel később eszembe jut, hogy ez egy sziget, még hozzá *lakatlan* sziget. A különbség talán csak annyi, hogy nem a csónakban, hanem szárazföldön fogok meghalni.

A sziget igazából csak egy pattanás: nagyobb sziklaféleség emelkedik a közepén, körülötte kisebb erdő, amit benőtt egy parazitanövény. A fák között pedig, nem messze tőlem... Lehetséges lenne, hogy valamiféle kertet látok?

Odamászom, és igen, ez valóban egy kert! Néhány csenevész bokor haldoklik benne, rajtuk pár almával, amiket

puha tüskék borítanak. Leszedek egyet, és próbálom kitépni a tüskéit, de túlságosan kapaszkodnak, én pedig annyira éhes vagyok, hogy megeszem így.

Az alma olyan rossz, hogy még ilyen farkaséhesen is borzalmasnak találom.

emberi lábnyom

Ami viszont fontosabb, és ezért ó, hála az Istennek, hogy vannak itt mások is, legalábbis egyvalaki biztosan: a kert mögött ott a sziget központi gerincét adó sziklaféleség, benne barlang, előtte pedig a nap által kiszáritott sárban pár emberi lábnyomot látok. Férfilábnyomokat.

Fel akarok állni, de túl gyenge vagyok, négykézláb mászom oda. A barlang nem túl nagy, a sarokba összehordott levelekből készült alomból arra következtetek, egy állat fekhelye lehet. De mellette van pár utazóláda, amikről valaki régen leverte a lakatot, a falon pedig... Mik ezek? Festményeknek tűnnek, bár elég primitívek.

Nem foglalkozom velük, meg akarom találni az emberemet. Kimegyek a barlangból, kiabálni próbálok, de nem jön ki hang a száraz torkomon.

Végül inkább visszamászom a kertbe. Eszem még párat a világ legrosszabb almáiból, és ez megterhel annyira, hogy azon nyomban el is alszom.

#

Arra ébredek, hogy a szél veszett erővel fúj, sarat és tengervizet szór mindenfelé. A hasam csikar, nem tudok két lábra állni. Négykézláb megyek vissza a barlangba – továbbra is üres.

Hm...

A falra támaszkodva felegyenesedek, és mert valamikor úgyis körbe kell járnom a szigetet, elindulok. A sziklaféleség túloldalán primitív lepárlót találok, ami a sós vízből csinál édesvizet. Úgy vetem rá magam, mintha nem is tudom... Mint szomjazó az édesvízre; ami igaz is.

A sziget nagyobb részén szögletes törzsű, fekete kérgű fák próbálnak életben maradni a sáros talajban. A szél megdönti a fákat, így szinte mértani formába rendeződnek. És ahogy most rájuk nézek... Otthon elég sok kódexet lemásoltam, hogy be tudjam azonosítani, miféle fák ezek: *keresztfák*. Ezekből készül a keresztthalált halt emberek keresztje, mert nincs náluk strapabíróbb faanyag. És ez jó, igen jó... Mert valahol az agyam hátuljában megjelenik egy kép, amin hajót, vagy inkább tutajt, vagy legalábbis olyasmit építtek, ami nem süllyed el a vízben.

Valami megharapja a lábamat, de annyit sem érzek, mintha egy kölyök róka mélyesztette volna belém a fogait. Lenézek a bokámra, de nem állatot látok, hanem egy virágot... Méghozzá a fákat belepő parazitanövény egyik virágát. Nagyra nőtt katicabogár jut róla eszembe, pici szájával harapna belőlem, a csáp pedig, aminek a végéről kinő, kígyóként tekereg.

hegyes kis fogak

Lerugdalom magamról, mennék tovább, mikor észreveszem, hogy az egész növény próbálja felém fújatni magát a széllel. Ami meglepően értelmes viselkedés egy növény részéről... A mindenféle színű virágai egyre közelednek, látom a szirmaikban a hegyes kis fogakat, meg a női nemi szerve hasonló rózsaszín nyelőnyílást. Ha pár tucat ilyen körém tekeredne, megölnének, szóval gyorsan hátraarc.

A sziget nem nagy, hamar körbejárom. A parazitanövény próbál utolérni, de figyelek a szélirányra, nem kaphat el. A barlanglakómat nem találom meg, talán azt tette, amire én is készülök: hajót épített magának (vagy tutajt, vagy *valamit*), és elhagyta ezt a helyet.

Visszamegyek a barlangba, az alomhoz, aminek meglepően emberi test formája van. Aludni próbálok, de nem sikerül. Először azt hiszem, a szél süvítése zavar, de nem... Talán az új hely az oka, nem tudom...

A helyzetemnek azonban így is örülök. Pár nap vagy pár hét emberek nélkül... Azt hiszem, *annyira* azért nem akarok megmenekülni.

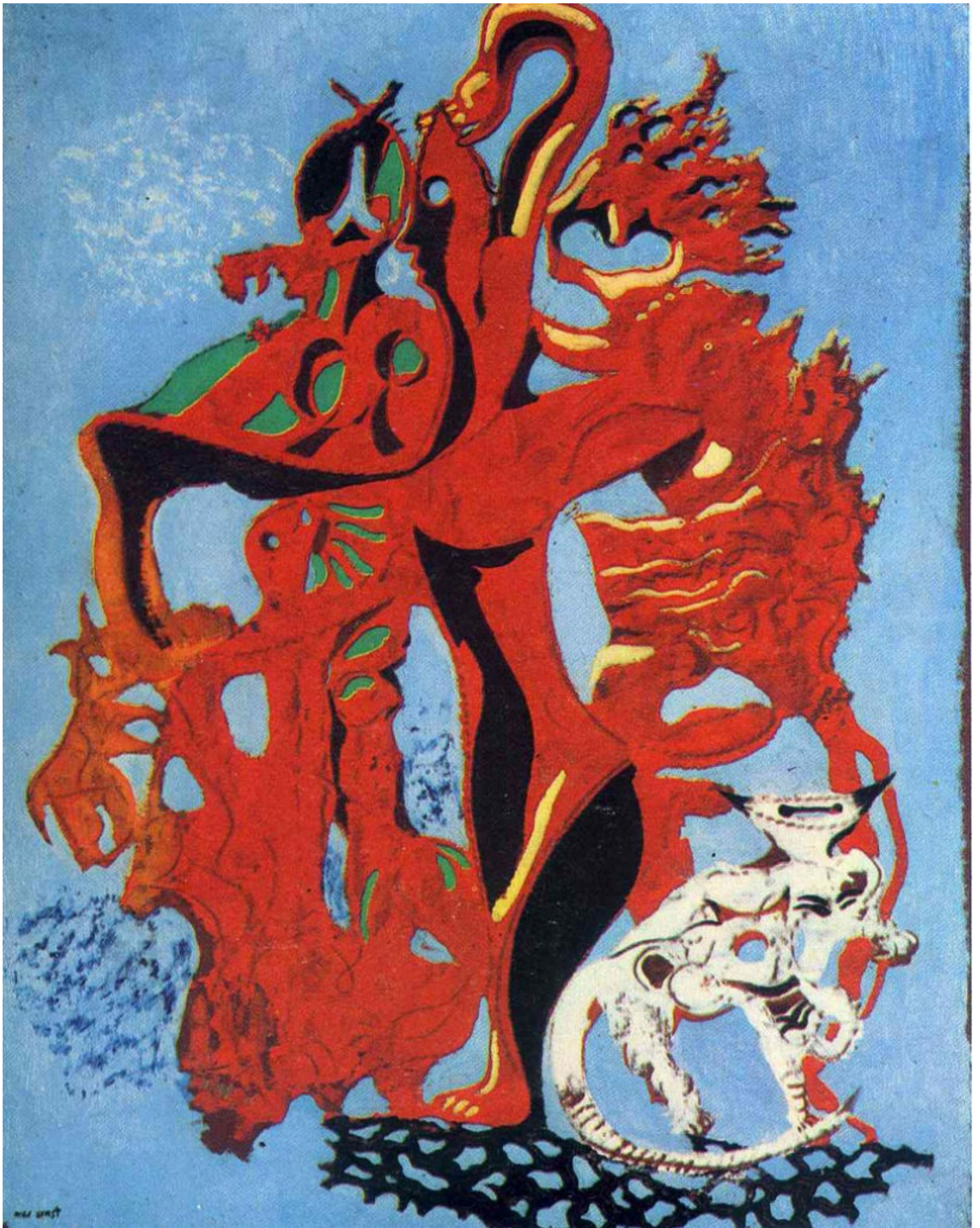
Eltelik pár perc vagy pár óra, mire elül a szél, én pedig feladom alvás-kísérletemet, inkább megvizsgálom az elődöm itt hagyott utazóládáit. Az egyikben találok pár bűzlő rongydarabot, valaha ruhák lehettek. Van még egy ócska és kicsorbult borotva, pár fogdarab, bennük szabad szemmel alig látható, ijedten szaladgáló élősködővel.

A másik ládából ecsetek kerülnek elő meg festékek, amik... El sem hiszem, még nem száradtak be. Az elődőmmel, a barlanglakóval, talán csak napokkal kerültük el egymást! Vagy órákkal.

És bár örülök, hogy nincs itt rajtam kívül senki, a csalódottságtól üvölteni tudnék, de a torkom túl száraz. El akarom pusztítani az ecseteket, a festéket, az egész ládát, úgyhogy visszateszek mindent a helyére, lezárom, és úgy teszek, mintha itt sem lenne. Mintha. Itt. Sem. Lenne.

Szét akarok törni valamit, szét akarok törni *mindent*, de inkább elfordulok, és szembe találok magam a barlangrajzokkal.

Primitív emberalakokat látok, kockatesttel, vastag vonal végtagokkal. Elsőre azt hiszem, verekednek, jobban megnézve inkább szeretkezni próbálnak, vagy annak paródiáját adják elő. Jellemző... Jó is, hogy nem találkoztam ezzel a marhával.

Amint kilépek a barlangból, a parazitanövény virágcsápjai beleharapnak a combomba, ijedtemben elesek. Letépem magamról, a szirmai csúszósak, ragacsosak, undorító hozzájuk érni. A csápok lassan vonaglanak, a sarkammal taposom, de a föld az esőtől felpuhult, nem tudok bennük kárt tenni.

Visszamaszom a barlangba, előkeresem a borotvát. A növény még nem húzta ki csápvirágjait a sárból, szívesen szétvágnám, de a borotva tompa, csak bunkóként használható. A virágait szétverem, és hajótörésem óta először érzek örömet.

A kertbe is elért a növény pár csápjá, éppen az almáimat dézsmálja, csak a tüskék akadályozzák. A virágcsápokat is szétverem, majd eszem pár almát, de nagyon rosszak... Inkább éhes maradok.

Húsrá van szükségem. Kimegyek a partra rákot fogni, találok is pár háromlábút a sekély vízben, mind foszforeszkál, az ízük meg vetekszik az almáéval. Különben is körömnagyságúak, el se akarom képzelni, mennyit kellene megennem, hogy érezzem, lenyeltem *valamit*?

Marad az almadiéta...

Eltelik pár nap vagy hét, próbálom gondozni a kertet, de ebben a néma, sáros vagy néha csontszáraz földben semmi sem él meg.

SEGÍTSÉG-féle üzenet

Remélem, nem tart sokáig. Kivágnék pár vékony keresztfát, hogy a parton kirakjak belőlük valami SEGÍTSÉG-féle üzenetet...Belátom, hogy a borotvával nem sikerülhet. Kifordítani sem tudom a földből. Feladom, és visszavonulok a barlangba.

Alig látom elődöm erotikus fantáziálását, de nem tudok ezek alatt aludni, előveszem a festékeit. Hála Tóra-másolással töltött éveimnek, a keresztfák leveleiből meg a szétvert szirmokból más színeket is keverek. Kimosom az ecseteket, festéktartónak nagyobb kéregdarabot keresek, majd odaállok a rajzok elé és...

És nem tudom, mit fessek.

Egész életemben csak betűket festettem, és addig sem jutottam, hogy rám bízzák az iniciálét... Azok mindig ott voltak a lapjaimon, megvetően meredtek rám. A szöveget is csak másoltam, semmit sem kellett kitalálnom.

Feladom.

Olyan vagyok, mint a gyerekkoromban tartott kis állatok. Körbe-körbe rohangálok, alomban heverek.

Odakint feltámad a szél és esik. A parazitanövény bedugja egyik félig szétvert virágcsápját a barlangba, mintha ellenőrizné, kijövök-e. Mikor *valahogy megérzi*, hogy nem megyek sehová, szép lassan kimászik. Ekkor veszem észre, hogy a csáp egy szétvert csápból nőtt ki, sőt osztódott. Ez nem is parazitanövény... Ez hidranövény.

Szeretnék mondani valamit, valakinek, aki megért és válaszol. De egy barlangban vagyok két lábával... És minden...

Minden...

Bár otthon lennék. Az almon fekve álmodni sem tudok az otthonomról... Magamra akarom húzni a takarómat, de az nincs.

Villámlik, vagy képzeltem, hogy villámlik – ez valódi megvilágosodás: tudok magamnak társaságot csinálni.

Fel-le járkálok a barlangban, várom, hogy elálljon az eső, pár perc vagy óra múlva el is áll.

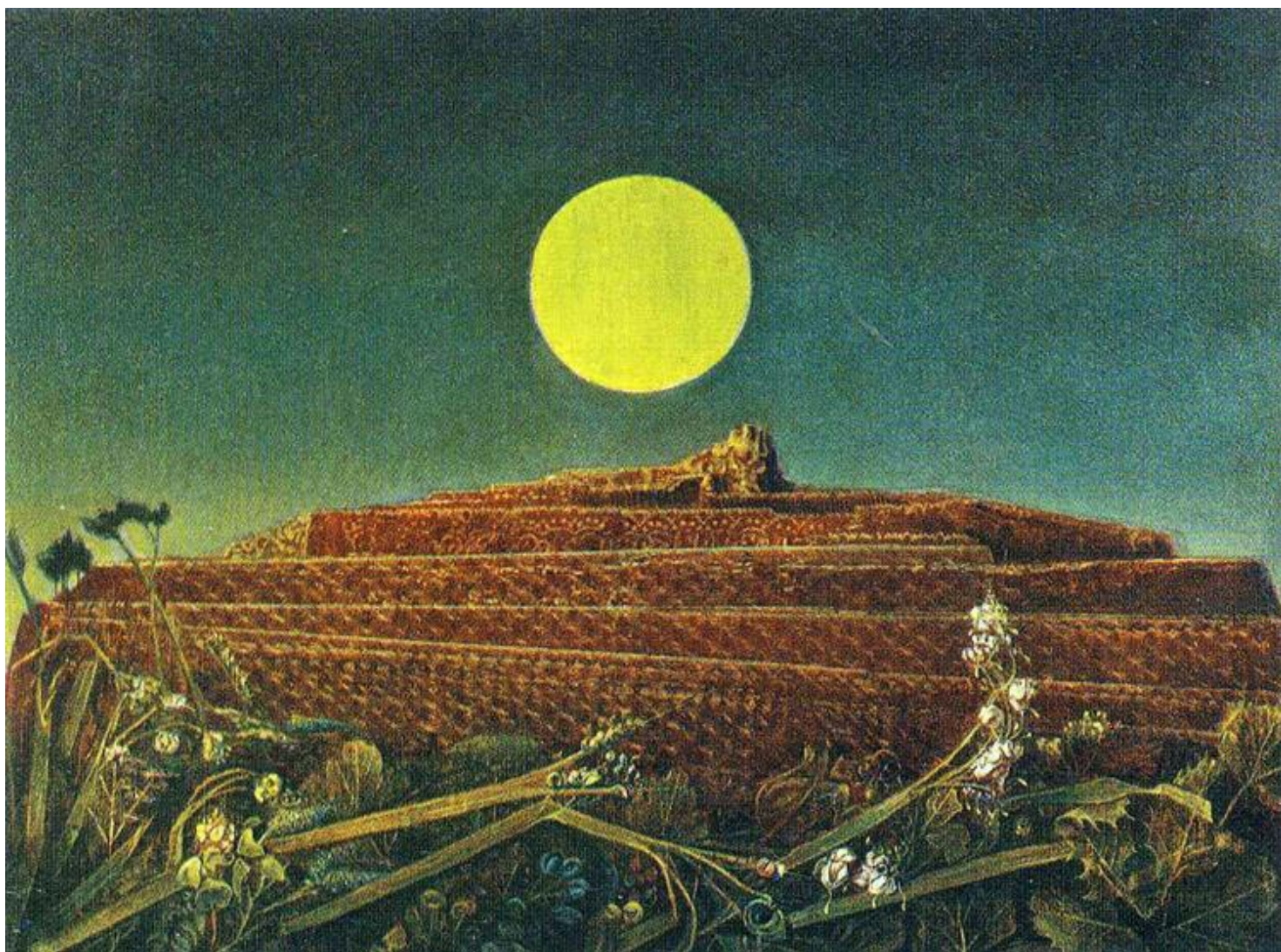
Kirohanok a partra, ahol a legfolyósabb a sár, és nekiállok. Az elmúlt pár évben elég Tórárt másoltam, tudom, hogy kell gólemet építeni. Társalkodó gólemet építék. Összetapasztom a testét, belegyúrok két tömzsi lábat meg két tömzsi kezet. A fejét kereken hagyom, olyan, mint a hóember. A szemét a lepárlóban összegyűlő sóból csinálom, a száját pedig HATALMASRA formázom.

Beírom a hátába Isten nevét, majd kiteszem a partra, szárítsa ki a nap, és keltse életre.

Pár óra vagy nap után belátom, kisebbet kellett volna építenem, ez nagyon lassan szárad. A dolgok szép lassan mégis működni kezdenek, gólemem meg-megrándítja ujjait, vállát, követ a szemével.

Aztán ismét kitör a vihar, és szétmossa az egészet. Mármint *őt*.

Haragomban nekirontok a hidranövénynek, az utóbbi időben úgyis kíváncsibb lett, már több virágcsápját bedugta a barlangomba, és nem húzta ki. Annyi csápot tépek le, amennyit bírok, percekig vagy órákig csinálom, amíg tetőtől talpig be nem lep a sebeiből szivárgó kékes nedv. Napos idő van, mikor le akarom mosni magamról, látom, hogy a nedve ugyanolyan kék, mint az ég meg a tenger.

Építék még egy gólemet, a korábbi pontos mását, fogókat is teszek rá, mert ki-be kell hordoznom, amíg meg nem szárad annyira, hogy életre keljen. Remélem, életre kel, egyelőre csak követ a sószemével.

#

Aztán észreveszem, hogy a gólemem él, csak nem csinál semmit. Örömben megölelném, de félek, hogy összeroppantom, így csak leguggolok elé. A szemünk egy magasságban van, és... Hirtelen nem tudom, mit mondjak neki.

A következő napokban vagy hetekben megállás nélkül beszélek hozzá. Mesélek a kódexmásolásról, hogy néhány festék szeszélyes, lefolyik az oldalról, hogy a széljárás manapság önkényesen állítható, és gyerekkoromban volt egy kiskertünk. Elmondok neki mindent, ami eszembe jut, vagy remélem, hogy elmondom, mert lehet, csak gondolkodik rá. Az utóbbi időben fáradt vagyok, elég becsuknom a szemem, már jönnek is a képek. De hosszan, percekgig vagy órákig így sem tudok aludni... Legalábbis nem hiszem.

Ő közben mozdulatlanul áll, néz rám.

Kiviszem magammal, meg akarom tanítani, hogy tartsa távol a hidranövényt, de a gólem csak néz. Szorítom a fogóját, a testével sújtok a növényre, remélem, ha a gólem nem is tanul semmit, a növény tart tőle. De nem, egyszerűen körbenövi, és alattomosan kúszik felém. A gólem meg sem mozdul, csak néz.

nincsenek érzelmei

Még próbálom tanítani a gólemet, aztán feladom. Pár pillanatig vagy percig vagy óráig magamba zuhanva ülök a kiszáradt földön. Semmi sem sikerül. Felugrom és belerúgok a gólembe. Rögtön bánom is. Felsegítem, hála az égnek, semmi baja, mert már kőkeménnyé száradt. Bocsánatot kérek, mélyen belenézek sőszemébe, és... azt látom, amit gondoltam, hogy látni fogok: nincsenek érzelmei.

Este ideér a szél, mert körbe-körbe jár a szigetek között. A gólemet kint hagyom az esőben, úgysem számít... *Nem számít semmi sem...* Mikor lépéseket hallok. A gólem cammog a barlangba, megáll, ahová a víz már épp nem ver be.

Ez elég erőt ad, hogy az elkövetkező napokban vagy hetekben még egy gólemet készítek. Talán mint a kutyáknál, két azonos fajta életre kelti egymást. Megpróbálok női gólemet csinálni, de hát a jelenlegi is nemtelen, így végül ugyanolyanra építem. Mikor elkészül, egymás tükörképeinek tűnnek.

A régebbi gólemem ránéz az újra, és igen, most megtörténik, látom magam előtt, amint... De nem, elfordul a másiktól, némán állnak egymás mellett. Órákat várok, vagy perceket, vagy napokat, hogy történjen valami... Semmi sem történik.

Istenem, nem hiszem el...

Közlöm velük, hogy a teremtőjük vagyok, engedelmeskedniük kell nekem. Éhezem, hozzanak ennem. Szomjazom, hozzanak innom. Szórakozásra vágyom. *Meg arra, hogy halljam valakinek a hangját!*

Semmi...

Mindkettőjük kezébe nyomok egy-egy ecsetet, és várom, fessenek valamit, ez majd előhossa belőlük az életet.

Csak állnak, mint két tők, és néznek előre.

Feladom.

Ezúttal tényleg, és mindent.

Mit is vártam? Mit várhat az ember a másiktól? Hogy a tiltás és a nyilvánvaló veszély ellenére majd nem gyűjt rá? Hogy mikor a legnagyobb szüksége lenne társakra, nem hagyják ott? Behunyom a szemem, ismét látom magam a

zsinagógában, ahol a Tóra-másolás előtt közölték, ha esetleg nem lennék körülmetélve, essek át rajta. Az orvos pedig ahelyett, hogy kiadta volna az igazolást, elvégezte a műtétet. Elsőre ráadásul túl kicsit vágott le, mert gyerekméretre szokott.

Odakint esik. A hidranövény éppen készül besunnyogni magát a barlangba, amint meglátom, olyan harag önt el, amelyet még sosem éreztem. Felugrom, rohanok felé, hiába próbál menekülni, túl lassú, széttaposom a virágcsápjait.

Zihálva fekszem vissza az almomra, éget a vágy, hogy csináljak valamit, *bármit*, de csak feküdni tudok, és bambulni ki a fejből.

A gólemek továbbra is csak állnak, figyelnek. Megparancsolom nekik, menjenek innen a halálba, de a száraz torkomból csak poros krákogás jön ki. Felkapom őket, kidobom mindkettőt, mint a szemetet. Sós víz hullik az égből, és nagyon remélem, a gólemek elsüllyedtek a sárban, visszaválóznak azzá, amik.

A szélhez akarok beszélni.

A vízcseppekhez, a barlanghoz, az almákhoz...

a hidranövény

Bárcsak ne lennék egyedül, bárcsak lenne még egy fejem, ami... Villámlik, én pedig rádöbbenek, hogy a sziget kis evolúciós létrájának csúcsán nem én ülök, hanem a hidranövény. Biztos vagyok benne, hogy kezdetben egyetlen szál húsevő virág volt, s ahogy egyre több és több bogarat falt be, elég erős lett, hogy növessen magának még egy fejet. Egy társat. Aztán még egyet, meg még egyet, és így tovább.

Bárcsak eltűnhetnék innen... Bárcsak ne süllyedt volna el a hajó... Bárcsak... *Bárcsak...*

Hogy bírta itt ki az elődöm? Ilyen helyen az marad életben, akit kielégít pár marék bogár. Rádöbbenek: az elődömet nem mentette meg senki. Feladta, és hagyta, hogy befalja a hidranövény.

Behunyam a szemem, látom, ahogy a hidranövény befalja az egyetlen emberi lényt, akivel beszélhettem volna. Látom magam, amint pusztá kézzel rontok a növényre, és letépem a virágcsápjait, mielőtt új fejeket növesztene. Eljutok a gyökeréig. Éhes vagyok és szomjas, elképzelem, ahogy vadkutyaként tépem szét, megiszom a nedveit, lenyelem a testét, igen, fantasztikus erre gondolnom.

Kinyitom a szemem, csíp a sós víz, könnyezem. Üvöltve indulok a keresztfák felé, amerre a növény törzsét sejtem.

illúzió

A szél soha nem fújt még ilyen erősen, alig tudok két lábon maradni, a villámok sűrűn és közel csapkodnak. A hidranövény menekül, éppen a barlang hátsó fala mellett húzza a csápjait. A villámok árnyékokat vetítenek a sziklafalra: mintha az egyik gölem próbálná kihúzni a másikat a sárból, de ez illúzió. Azok ketten nem foglalkoznak semmivel, fekszenek a sárban, amiből készültek.

Utolérem a hidranövény virágcsápjait, rájuk vetem magam. Próbál menekülni, próbál harapni, de nem sikerül neki, én pedig...

Én pedig nem fogom vissza magam.

Négykézlábra ereszkedem, és rávetem magam.

kép | Max Ernst művei

Jól tudom, mi hajtja,
amikor csimbókoktól viszkető
fejét térdére hajtja,
miben bízik, amikor
a kemény padon elfeküdve
a pokrócot, mint burkot
tekeri magán körbe, körbe –
míg eltűnik benne egészen,
és eltűnök előle én is,
az esőben jól öltözötten rohanó.
De így a jó,
csak most ne zökkentse ki senki...
Mert ha ez a vágy is oda,
nem marad semmi:
Most próbál visszaszületni.

kép | Travis Hightower, flickr.com

Körmöczi-Kriván Péter ESŐDOBÁLÓ

 ligetmuhely.com/kormoczi-krivan-peter-esodobalo/

Csipa szeme ázik, és vele ázik a sátor is, amit hámoz a szél piszkosul. Nem elég, hogy elvitte a feliratot, amit Csipa még a cirkusz születésekor foltozott össze, a szél az egészet akarja. Csipa lába fázik, mert a cipőket már elvette a csődös autó, hogy licitáljanak rá, állítólag sokat ér a benne érlelt zoknibuké. Csipa feje tétovázik, hogy merre kotródjon, mert kotródni kell, megmondta a csődös autó, de azt még nem csinálta soha. Nem volt még műsoron, és már nem is lesz. Csipa megtöri a szemét, majd lehajol a földre, mert ott fekszik egy szemét. Felveszi, kihajtja, elolvassa, hogy a közelben útjavítókat keresnek. Csipa gondolkodik, az utat nézi és tovább gondolkodik, például arról, hogy felcsap útjavítónak. Valamivel később meg is kapja az ásóját, egyet, az utat, egyet, és a lyukakat, amit inkább nem számol. Csipa meghajol az út porának porondján, és dobja a kavicsot, dobja a kátrányt, jól megtapossa, és eszébe jut a taps, miközben tapos, a taps, ami elmarad, és az út porába ragad. Csipa felnéz az égre, látja, hogy valami lesz, valami, amitől a ruha ázik. Esik az eső darabokban, ezért az útjavítók sátor alá vonulnak, Csipa is. Ott előkerül a cigaretta, ott füstöl a szó, hogy az eső rossz irányban esik, a villám rossz úton jár, és a cigaretta csak ég, dörög az ég. Csipa megméri a sátrat, csak úgy, szemmel, éppen elférnek benne, és a szeme ázni kezd. Talán lyukas a sátor, gondolják a többiek, pont Csipa feje felett, de a sátor nem lyukas, az nem. Csipa nagyot gondol, majd kilép az esőre, jólesik neki, és megfogja az első esőt. Finoman lengeti az ujjai közt, úgy repül egyik ujjról a másikra, hogy az útjavítók csak annyit mondanak, jujjj, mi lesz, ha leesik, talán összetöri magát, de az eső három szaltó után megkapaszkodik, meghajol és megáll. Csipa megfog még egy esőt, majd hármat, felhajtja a feje fölé, a háta mögött elkapja, kinyújtja a kezét, kinyitja az ujjakat, és az útjavítók keresik az esőt, mert az eső eltűnt. Mind az öt. Csipa szája mosolyog, a szeme ázik, tapsol a sátor, és füstben hahotázik.

kép | Pablo Picasso: Harlequin

Reményi Tibor EMBER FORMÁJÚ ŰR

 ligetmuhely.com/remenyi-tibor-ember-formaju-ur/

Az Industry 4.0 technológiai korszak állítólag máris kezdetét vette. Miközben a ma ismert mikrogépek teljesítménye megsokszorozódik, elképzelhetetlenül és szinte észrevehetetlenül kicsiny nanogépek fognak mesterséges neurális hálózatokat alkotni. A mesterséges neurális hálózat biológiai indíttatású gép/program, az emberi agy és idegrendszer néhány tulajdonságát modellezi. De nemcsak a biológia, hanem más tudományterületek (matematika, fizika, pszichológia) eredményeit is felhasználják.

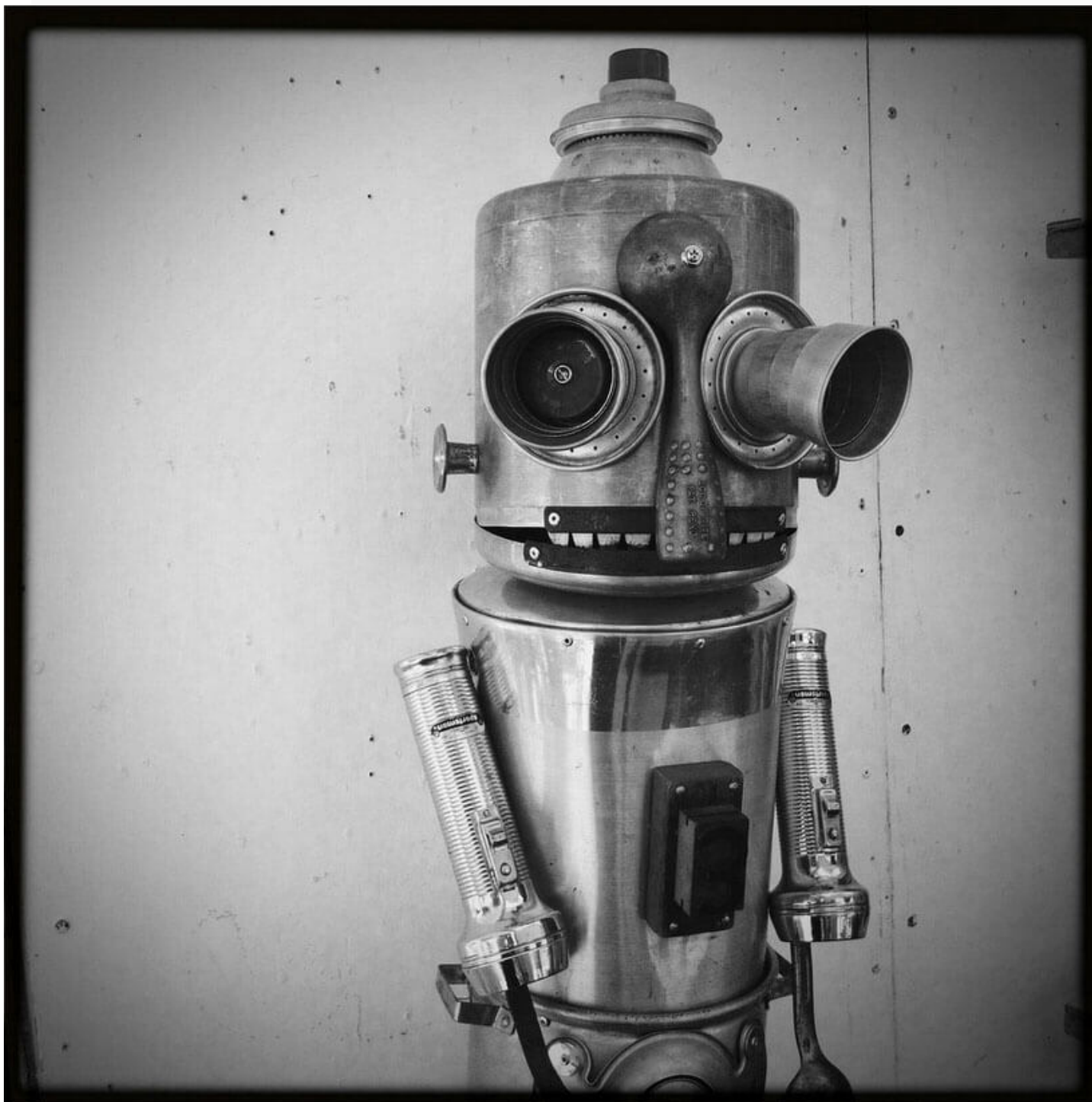
„A negyedik ipari forradalom (Industry 4.0) és a tárgyak internete (Internet of Things = IoT) a digitálisan összekapcsolt eszközök döbbenetes mértékű növekedésének leírására szolgáló kifejezések... A negyedik ipari forradalom mindent megváltoztat: az életmódunk, a munkavégzésünk, de még az üzleti összekapcsolódás módja is átalakul a digitális korszakban”. (Novák Péter: *A negyedik ipari forradalom kezdete*)

értelmezési tartomány

Gustav Herling-Grudziński megjegyzését, hogy „*Az ember csak emberi viszonyok között lehet ember*”, talán pontosabb úgy fordítani, hogy „*Az ember csak emberséges viszonyok között lehet ember.*” Hiszen ha szélesre tárom az értelmezési tartományt, minden viszony emberi, ami ember és ember között létrejöhét és létrejön. De „emberséges” szavunk jóságosat, míg az „embertelen” kegyetlent, könyörtelent is jelent. Ebben fellelhető a meggyőződés, hogy az ember önmagában, eredetileg jó, illetve jónak kell(ene) lennie!

Az értelmező szótár is csupán a negyedik jelentésben adja az ‘emberi’ szó ‘emberhez méltó’ értelmezését, és külön tételezi az ‘emberies = emberséges’, illetve ellentétét, az ‘emberietlen = embertelen’ szavunkat.

A Gulagot túlélte Herling-Grudziński erkölcsi minőségekről ír, arról, hogy embertelenségben nemigen maradhat ember az ember. De mi lesz az emberből és az emberi kapcsolatokból ún. 4. ipari forradalom (Industry 4.0) korában? Létrejöhét-e emberséges társadalom a legújabb technológiai korban? Ha a viszony már nem ember és ember, hanem gép és gép közötti, miféle erkölcsről és történelemről lehet beszélni?

Ben Rimes, flickr.com

Határtalan a lelkesedés: a média és az informatikai szakirodalom nap nap után felfesti a „szép új világot”, ahol nem lesznek emberi tévedések, mert az önjáró traktor hibátlan barázdát szánt, a vezető nélküli autó nem okoz balesetet, a robotsebész nem végez felesleges vagy veszélyes vágást, a testünkbe ültetett nano-gyógyszertár nem adagolja túl az éppen szükséges szert. Kényelemben és boldogságban fogunk élni, a gépek mindent elvégeznek, mindent optimalizálnak... A sok alkalmazási példa közül kedvencem, hogy a gépkocsiba épített gondolkodó masina észleli, ha túlléptem a megengedett sebességet, mindjárt ki is számítja az ezért fizetendő büntetési tételt, a pénzt le is emeli a bankszámlámról, majd elküldi sms-ben az új egyenleget. A másik remek alkalmazás a falra akasztható okos képkeret, az „EO1” (= Electric Objects... for Art), amely az internethez kapcsolódik, és telefonról, táblagépről vagy

számítógépünkről választhatjuk ki a megjelenítendő képet. Az applikációval szinte bárhová kapcsolódhatunk, híres múzeumok gyűjteményeiből, híres művészek alkotásai közül válogathatunk képet a falunkra. És akár mindennap új mű díszítheti nappalinkat.

a növekedés határa

A lelkesedés mellett persze kritikus, borúlátó, sőt fenyegető jóslatok is elhangzanak. A Magyar Innovációs Szövetség idei közleményében sorra veszi a kihívásokat, amelyekkel szembe kell néznünk, pl. a társadalom növekvő kettészakadása (a digitálisan képzettekre és képzetlenekre), a kisebb országok, régiók és cégek kiszolgáltatottsága, a munkanélküliség drasztikus növekedése, a szabadidő értelmes felhasználása, a digitális függőség mint betegség, a kiberbűnözés terjedése stb. A szkeptikus vélemények és értékelések rendre felvetik, hol is van a „növekedés határa”, hová vezet az exponenciális gyorsulás, a szédítő technikák birtokában elkerülhető-e az ökológiai katasztrófa? Vajon az Industry 4.0 visszafordíthatatlanul sodorja világunkat az összeomlást vagy a világváltást megelőző „bifurkációs pont” felé (ahol a rendszer kilengései elérik a kritikus állapotot)?

Számomra is aggasztó kérdés, hogy az elképesztően hatékony technikai eszközök és lehetőségek mennyire torzítják az *emberi*est. Szűkítik és rombolják-e az emberi kapcsolatokat? Hiszen a mesterséges intelligencia-kutatók is beismerik, hogy *egyelőre* nem tudnak mit kezdeni az önreflexióval, az együttérzéssel, a szeretettel, a szerelemmel, az örömmel, a félelemmel, a haraggal, a féltékenységgel, a gyűlölettel, az undorral, a szomorúsággal, a humorral, az erkölcsi érzéssel, a mérlegeléssel, az álommal vagy az intuícióval. Van-e reális lehetősége, hogy mindezek a technikai újításoktól függetlenül működjenek? Még ha sohasem sikerül létrehozni érzni képes robotot, nem lesz-e kiszolgáltatottabb az ember?

Semmi garanciát nem látok, hogy a 4. ipari forradalom emberséges viszonyokat teremtsen. C. G. Jung szerint „minden emberben van egy Isten formájú úr”... Ha az úrt nem Isten formájú, még csak nem is ember formájú tartalmakkal próbáljuk megtölteni, veszélyesen nagy lesz.

felső kép| Fred Cabeza, flickr.com

Kapitány Máté A SÁRKÁNY, A SZŪZ ÉS A LOVAG

 ligetmuhely.com/kapitany-mate-a-sarkany-a-szuz-es-a-lovag/

Romhányi Józsefnek és Raymond Queneau-nak

Alaphelyzet

Az alaphelyzet mondhatni klasszikus. Van egy falu, egy sárkány, egy szűzlány és egy lovag. A falu felajánlja a szűzlányt a sárkánynak, a lovag ezt nem nézi jó szemmel. A sárkány és a lovag összecsapnak.

-

Eposziasan

Szűznek a testét sárkány fogja megenni,
Reszket a lélek, dárdafogakkal bestia támad.
Imhol jó a segítség, szép paripán a vitéz,
Lándzsát ütni a szívbe, ez zakatol a fejében.
Bődül a sárkány, jaj, torkán pattan a szikra,
Pajzsot ránt a lovag, lángnyelv marja a kart.
Ó, ez a szűzlány, jó szíve mily hevesen ver,
Eldől a sárkány, bordáján most csizma tapos.
Jer hát, szól a lovag, s karjaiba fut a lány.

Enyhén erotikus fantasy-lektűr stílusában

Sötét éjszaka volt, csak a villámok világították meg a nedves sziklákat. A barlangban már ott pihegett a leány, megszagatott ruhája épphogy eltakarta ágyékát. A falu őt ajánlotta fel a vadnak. Őt, a szűzet. A bestia ott magaslik felette, pikkelyes teste hatalmas, óriási, félelmetes, a villámok fénye vakítóan játszik a pikkelyeken. Elered az eső, kopogva veri a barlanghoz közeli fák levelét. De egy másik kopogás hangja is beletép az éjszaka addig dermesztő némaságába. Igen. Egy másik kopogásé. Egy dobogásé. Lódobogás kopog. Megjött a lovag. Igen. A hős. A szárnyas fenevadak legyőzője. A diadalmas vitéz. Trófeái között levágott trollfej, feldarabolt hidra, megnyúzott hárpia, fogtalanított vámpír, kettémetszett sötételf díszeleg. Most felüvölt a sárkány, felüvölt a lovag, felüvölt a lova. Elájul a szűzlány. Úgy fekszik a barlangi sziklán, mint egy látomás, egy tünemény. Egymásnak ront a sárkány és a lovag. A sárkány egyetlen csapással leteríti a vitéz hátasát, a szerencsétlen paripa kifordult belekkel csapódik egy fa törzsének. A lovag zuhanás közben ügyesen átbucskázik egy bukkanón, és azon lendülettel már vág is a pallosával, amit egy kézzel tart, noha kétkezes pallos. Izmai duzzadnak a sodronyong alatt. Tűzet okád a bestia, lángra kap az erdő, de az eső sziszegve oltja el. Órákig küzd egymással a két ellenfél, újra és újra egymásnak feszülnek. Körülöttük kidőlnek a fák, kifordulnak a földből a sziklák, mennydörög az ég, a villámok szertetérik az éjszakát. Végül a lovag lándzsáját hajítja el. Mindent erre az egy mozdulatra tesz fel. Ha elvéti a célt, fegyvertelen marad. Ez itt a sors perce. Repül a lándzsa, mintha lassítva szállna, az esőcseppek legördülnek az oldalán. Nyílegyenes pályán száguld a lándzsa, felüvölt a sárkány, felüvölt a lovag, a ló teteme némán fekszik. Eláll az eső. A lándzsa célt ért. A sárkány torkából egy utolsó, fájdalmas bömbölés tör elő, a völgyben pihenő falu lakosai befogják fülüket, madarak reppennek fel a kidőlt fákról. Aztán meginog a gigászi, óriási test, és akkorát dőndül, mikor becsapódik a földre, hogy a lótest is beleremeg. A lovag térdre hull, nagyokat fújtat. Páncéljára, sisakjára könnycseppekként hull az eső. Az élet siratja a sárkányt. Feltápáskodik a lovag, remegő lábakkal lép a szűzhöz. Ébredj, szól, s a szűz felébred. Karjaiba veszi a lovag, oly gyöngéden, mintha egy álmot tartana. Hazaviszlek, suttojja, s a lány a fáradtságtól s talán a megkönnyebbülés súlyától elalszik a férfi védő közelségét élvezve. A lovag, karján a szűzzel, ellépdel a távolban. Hajnalodik.

Egzisztencialista

Mit ér a lét, ha célja pusztán szüzek fogyasztása, töpreng a sárkány egy délutánon, barlangja bejáratánál, a szűzlány testén könyökölve. S mi történik voltaképpen a szűz bekebelezésével? Csupán zsenge húsát élvezem? Vagy puszta valóját teszem magamévá, megtisztulva érintetlenségétől? Esetleg ez a világ rendje? Ez tartja forgásban az idő kerekét? Hogy mindenki a saját szerepét játssza? A falusiak a gyávát, a szűz a szüzet, a lovag az emberek között utolsóként megmaradt nemes bátrát, én, a sárkány meg a kapzsiságot, a világot igazó zsarnokságot? S mi van, ha mindez csak szindarab, előre megírt szöveg? Ekkor üvöltés hallatszik, megdöglesz, kígyó, harsogja a feléje csörtető lovag. Sóhajt a sárkány, kiengedi karmait. Színpadra, dűnnyögi.

Családtörténetesen

Hídősi Perenor a nagy áradások idején vette nőül Petrezskai Ilinát. Békés-szép házasságuk három gyermekkel örvendeztette meg őket, Incéddel, Goromival és Elkával. Goromi és Elka nyájas és szerény felnőtté érett, Goromi feleségül vette a szomszéd falu legszebb lányát, Allaist, Elka pedig férjhez ment a helyi kovácshoz, Bondor Balkhoz. Gyermek egyik házasságból sem született. Testvéreivel ellentétben Hídősi Incéd vaddá és fegyelmehetlenné vált. Kötözködött, ivott, rossz hírű lányok ágyában ébredt. Mikor kitört a Fellegek Háborúja, Incéd bevonult katonának. Mindössze húszéves volt, mikor elesett. A halála előtti estén azonban a fogadós feleségével hált, s egy csodaszép leányt nemzett. Így született meg hamarosan a Hídősi egyetlen, igaz, a család nevét nem viselő leszármazottja, Piella. A fogadós, bár lelke mélyén talán érezte, hogy a gyermek nem az ő vére, nagy szeretetben nevelte a leányt. Tizennégy évvel később Piellát felfalta a sárkány. A Hídősi története itt ért véget.

Szodómia-gyanúsan...

A sárkány és a lovag hosszú-hosszú órákon keresztül küzdött egymással. A szűz és a ló összenézett.

... és határozottan erkölcsvesztetten

A falu vénjei kezüket tördelve, lehajtott fejjel ülnek a bölcsek kunyhójában. Feszült a csend az egész településen. Odakint vészjóslóan füttyöl a szél. A hegy felől most szörnyű üvöltés hallik, a sárkány az. De hisz ez nem is szűz, üvölti. A vének szomorkás tekintettel néznek össze. Egy próbát azért megért, szól az egyik.

Munkásmozgalmi röpirat stílusában

Eltársak! Vegyetek példát testvéreitekről, Mihail Lovagorszkijról, aki családi életét s minden szabadidejét alárendelte munkájának, hogy vére-verejtéke hullajtásával legyőzhesse a nemzetünket rabigába hajtó, gaz kapitalistát, Steve Dragont. Éljenek soká a Mihail Lovagorszkijk, s vesszenek a mindenkori Steve Dragonök! Ébredjetek, elvtársak! Ti vagytok a jövő nemzedéke!

Southparkosan

A lovag nagy csapást mért a sárkány nyakára, ám a bestia az utolsó pillanatban kitért a támadás elől. A halálos sújtás így Kennyt érte. Szemetek!

Altatóvers formájában

Itt van már a bársony-este,
Aludj, aludj, te kis beste!
Nincsen ma több szüzecke,
Fájna, ó, a pocid tőle.
Aludj szépen, kicsi sárkány,

Holnap vár a lovag-ármány!
Szép torkodat majd kitárod,
Kedvenc nótád lángra váltod.

Receptkönyv stílusában

Végy egy szüzet! Várd meg, míg elalél. Tekerd be friss fatörzsbe, szórj a tetejére gibraltári homokot vagy trágyát. Hagyd pihenni egy órán keresztül. Amikor kellőképpen megizzadt, tekerd ki a fatörzsből, és pirítsd meg egy kicsit, lassú tűzön, közepes torokfokozaton. A legízletesebb félig átsütve, porhanyósan, aranylón. Páncélon vagy pajzson táalva ajánljuk, kivert lovagfogak köretével.

Heti horoszkóp stílusában

A szűz csillagjegybe tartozó olvasók ezen a héten nem várt kellemetlenségre számíthatnak, ami jelentkezhet munkahelyi vitákban, egy régi szerelem felbukkanásával a családi életben, vagy egzisztenciális bizonytalanságként – akár egy sárkány általi felfalatás formájában. Mindez a dupla bolygószembenállás miatt. Ha a hétvégéig kihúzzák, sorskönyvük a szerencse terén megmutatkozó gyors javulást és egy lovagias szeretőt ígér.

Fiataldemokratikusan

A lovag hozott magával még egy embert, és kétharmaddá aprította a nyugat felé forduló sárkányt. Focilabda nincs nálad?, kérdezte az unatkozó szűz.

Balliberálisan

Most mi van, háborodott fel a szűz, nem is segítesz?! Úgy érzem, minden lény megérdemli, hogy kellő türelemmel megismerjük és megértsük indítékait, mielőtt személyiségi jogait vagy méltóságát sértenénk, felelte a lovag. A sárkány vállat vont, és elrágcsálta a zsörtölődő leányt.

Bulvárosan

TRAGÉDIA!!!! Életének háromszázötvenedik esztendejében elhunyt a Sárkány, akit különös kegyetlenséggel ölt meg a Lovag (32). SZERELEM SZÜLETŐBEN!!! Lovag (32) és Szűz (18), a köztük lévő nagy különbséggel nem törődnek. Azt vallják, az igazi szerelem nem ismer határokat. Olyan cuki és erős, mondta el lapunknak Szűz, mikor a lovagról kérdeztük. Jól lenyomtam a Sárkányt, tette hozzá Lovag, a k***a anyját neki! A szerelmespár Ibizán tölti a mézesheteket. FRISS!!! Lovag és Szűz szakítottak. Lapunknak elmondták, hogy valójában mindketten Sárkányt szerették.

Chat-stílusban

Hali, #Szűz, itt vok. Cső, #Lovag, mizu? #Sárkány halott. ROFL, LOL!!!! Kép megosztása. OMG, az ott a szíve? #Sárkány bejelentkezett. Na ne, ez valami vicc?!

Szkeptikusan

Siess, kiabálták neki a falu asszonyai, siess, balga, hát mindjárt felfalja szegényt! Unottan legyintett a lovag. Mindenki tudja, hogy sárkányok nem léteznek. Francba, gondolta a szűz a hegyen, hová tűntek az igazi pasik?! Eldobta a papírmásé sárkányt, és mérgesen lekászálódott a szikláról.

Szerepzavar

rajzok | **MACSINKA ZSOLT**

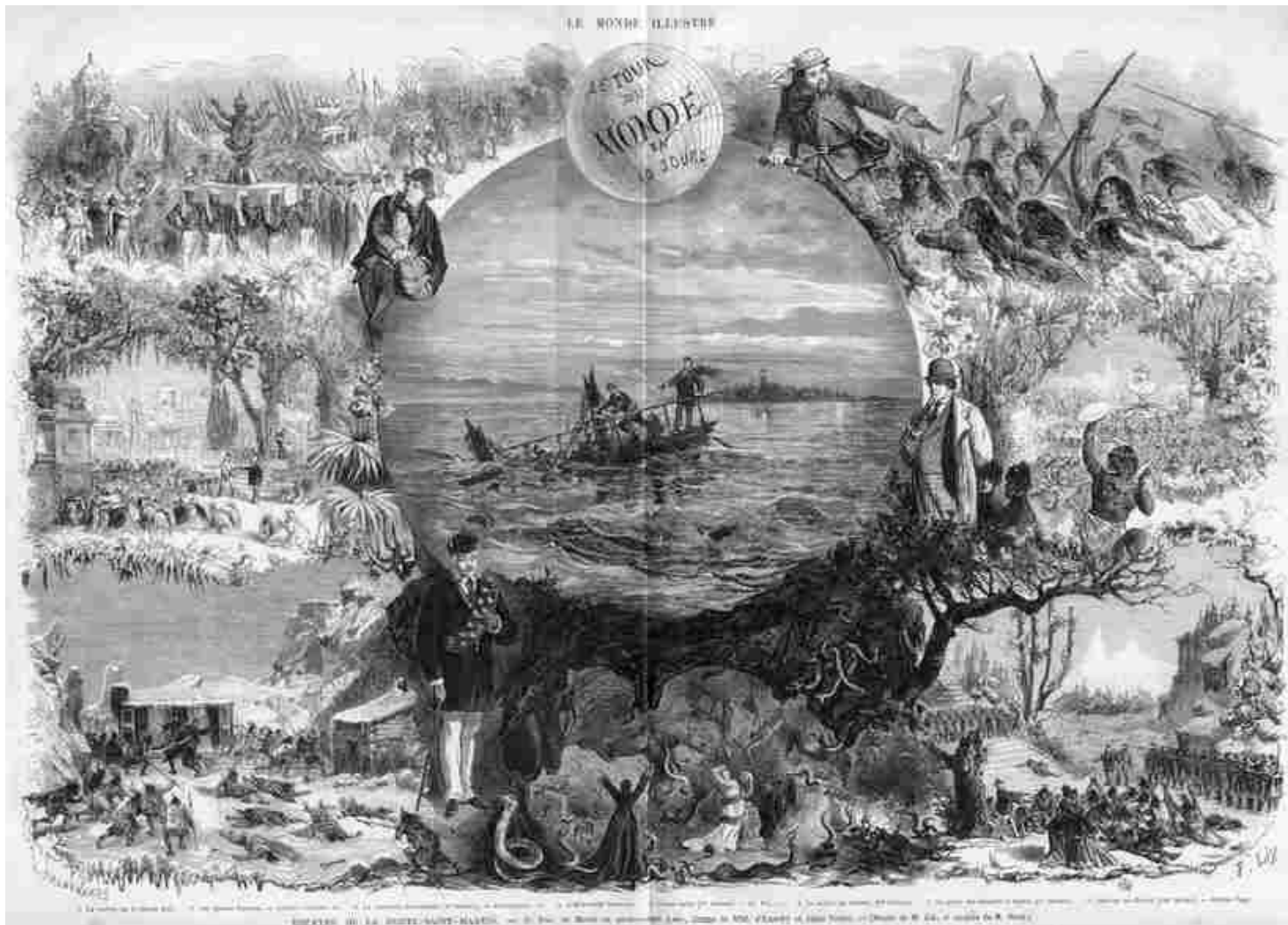
Ült a sárkány a hársfaágon, szájában import ementáli,
Hol a lovag, hol a csörténk, csak nem elment meditálni?
Nincs itt lovag, nem kell félned, téged nem fog orrba vágni,
Lent így szólt a szűzleány, páncélban, mint az orleans-i.

Sötétben

Ez a te lábad, kérdezi a lovag. Nyerít a ló. Ne tapizz, sikolt a szűz. Ó pardon, dűnnyögi a sárkány, azt hittem alma.
Csámcsog a ló. Te mit eszel, kérdezi a lovag. Ugye, nem a szűzlányt?! Én itt vagyok, szól a szűz. Hát, így pusztult el az utolsó sárkány.

Kiss Lajos András NÉMET LOGOSZ – FRANCIA LOGOSZ

 ligetmuhely.com/kiss-lajos-andras-nemet-logosz-francia-logosz/

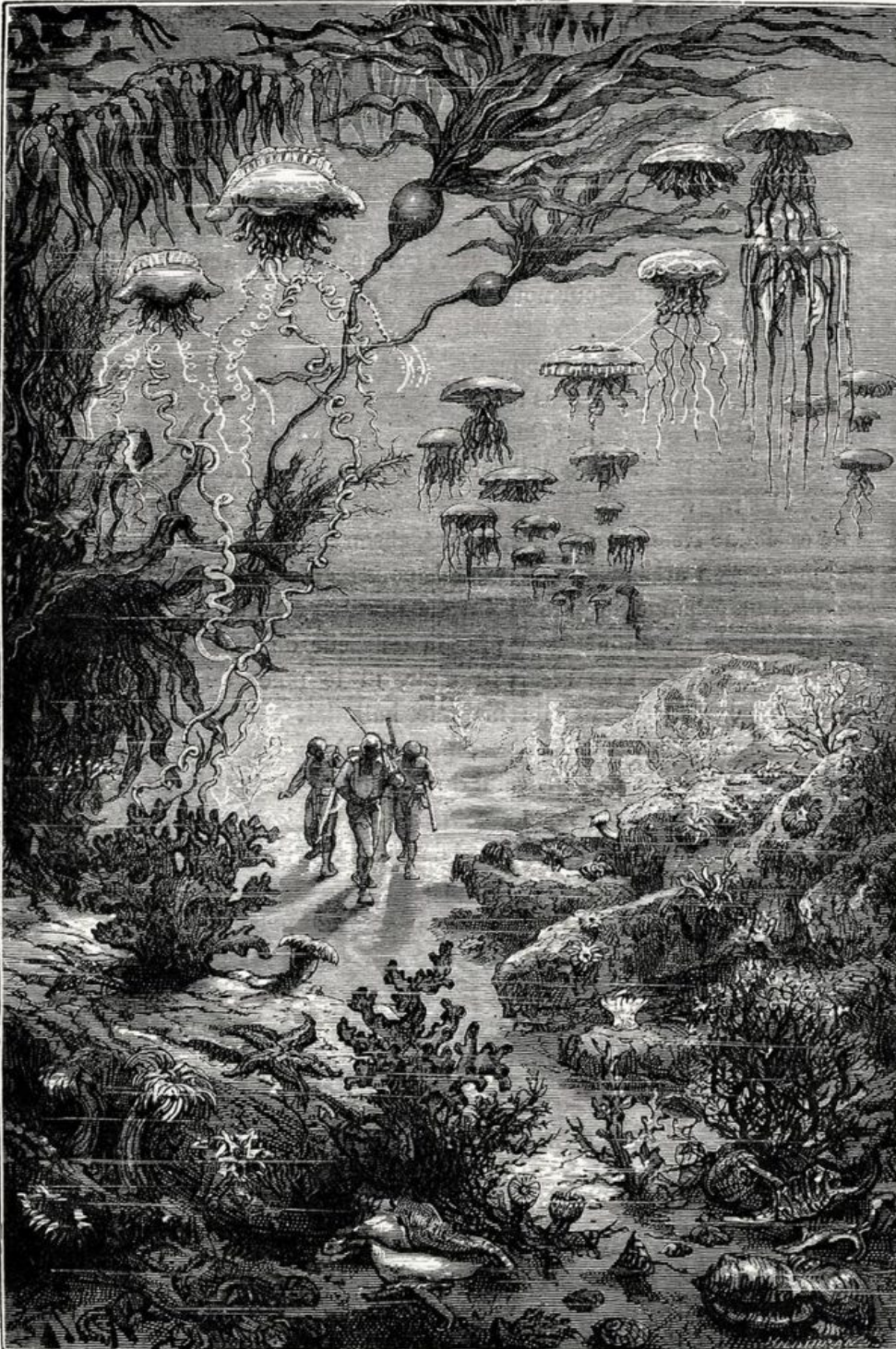

„Életem legnagyobb veszteségének tartom, hogy sohasem tekintettek a francia irodalom részének.”^[1] Verne 1893-ban mondta ezeket a keserű szavakat Robert Shevard angol újságírónak, aki kötetnyi interjút készített vele. Az író panasza jogos, hiszen a huszadik század végéig a legtöbb és legismertebb francia irodalmi lexikon, enciklopédia vagy meg sem említette a nevét, vagy „vulgarizátornak”, „felejthetőnek” címkézte, illetve besorolta az ifjúsági írók közé, mint aki legfeljebb – a szintén lebecsült – tudományos-fantasztikus irodalom területén alkotott figyelemre méltót. Kifogásolták figurái gyengén kidolgozott „pszichológiáját”. Regényhősei inkább leegyszerűsített jellemvonásokkal megrajzolt típusok, mondták a kritikusok, nem hús-vér emberek, akik képesek a változásra, jellemfejlődésre és önreflexióra. A vádak és kifogások is jogosak. Ugyanakkor kortársai közül is sokan rajongtak érte, köztük olyan nagyságok, mint Zola és Tolsztoj, illetve a mi Jókaink.^[2] Ráadásul az utóbbi évtizedekben mintha általában is eltűnne a Vernével kapcsolatos kötelező fanyalgás. Nagyon valószínű, hogy ebben a pozitív fordulatban jelentős szerepet játszott az irodalmi kánonok változása is. Napjaink esztétikai, irodalomelméleti munkáiban szinte tapinthatóvá lett a konszenzus, hogy a „nagy realizmus” és a „nagy elbeszélés” elveszítette privilegizált és korábban senki által meg nem kérdőjelezett vezető szerepét. „A posztmodernizmus felkarolta az olyan ’másodrangú’ diskurzusokat is, amelyekben az író szabadon játszadozik az általa kiválasztott témákkal, önkényesen kombinálva és újrakombinálva a klasszikus modelleket. Ami Verne regényeiben a kortársak számára a felszínességgel és az értéktelenséggel asszociálódott, az napjainkban sokak szemében a posztmodern

prelúdiumaként jelenik meg, és olyan irodalmi típust látnak benne, amelyben az olvasó maga is egy 'játékosan' felépített, komplex világ részeként rendezkedhet be.”[3]

társadalmi utópiák és ellenutópiák

Nem célom, hogy szaporítsam az író regénypoétikai, esztétikai újraértékelését célzó – jelenleg is szinte áttekinthetetlen – szakirodalmat. Ezt a feladatot inkább rábíznám a nálam szakavatottabb irodalmárookra és esztétákra. Verne munkáiból nem is a valóban próféta elörelátásról tanúskodó technikai víziók és találmányok az igazán fontosak (például a televízió, a tengeralattjáró, az űrhajó, az internet stb.).[4] Ezeknél sokkal jobban érdekelnek az író társadalmi utópiái és ellenutópiái, amelyek – legalábbis részlegesen – még inkább „prófétaiaknak” bizonyultak.

Elsőként a modern kapitalizmus „működéslogikájának” zseniális leírását említem a *Nyolcvan nap alatt a Föld körül* című regényében. Az 1874-ben megjelent könyv nem is utópia, hiszen a regény cselekményének kibontakozását, pontosabban azok technikai feltételeit, az éppen akkortájt elkészült Szuezi-csatorna (1869) és az indiai szubkontinentet átszelelő vasútvonal Rothalt és Allahabadot összekötő utolsó szakaszának felépítése tette lehetővé. A történet Londonban veszi kezdetét, ahol Phileas Fogg – tehetős angol úriember és a Reform Klub tagja – fogadást köt, hogy Passepartout nevű francia inasával nyolcvan nap alatt körbeutazza a Földet. A regény formálisan kalandregény, valójában, mint Peter Sloterdijk szellemesen bizonyítja, inkább kalandregény-*paródia*. Tudniillik már a fogadás kezdetén pontosan kijelölték az útvonalat, és az igénybe vehető közlekedési eszközöket. London – Suez – Bombay – Kalkutta – Hongkong – Jokohama – San Francisco – London, illetve vasút, gőzhajó, elefánt. A menetrendekből hajszálpontosan ki lehet számolni az útszakaszok megtételéhez szükséges időt, még az esetleges indiántámadások okozta idővesztéseget is kalkulálni lehet. Verne üzenete: „egy technikailag kiglancolt civilizációban nincsenek többé kalandok, legfeljebb a kérés veszélyével érdemes számolni. A szerző leginkább arra a tényre hívja fel a figyelmünket, hogy hőse nem szerez semmilyen tapasztalatot. Mr. Fogg birodalmi flegmáját nem zavarhatja meg semmilyen turbulencia, mert mint globalizálódott utas kiiktatta a feladatot, hogy a lokális világokat akárcsak kicsit is respektálja. Világkörüli útja végén a Földet különböző szituációk távoli színtereinek látja, ezekről a napisajtóból, az útikönyvekből és az enciklopédiákból amúgy is pontos információkat lehet szerezni. Így érthető, hogy az idegeneket még csak pillantásra sem méltatja. Átutazó a különféle epizódokban: amikor Indiában egy fiatal özvegyet eleven el akarnak égetni vagy egy váratlanul tűnő indiántámadás során az amerikai vadnyugaton. Lényegében semmi nem történik, amiről ne tudhatott volna már előbb a londoni Reform Klubban. (...) Jules Vernénél a világutazó (...) tehetős turistává lényegült. A különféle közlekedési szolgáltatások igénybevevője, aki jó sokat fizetett, hogy útja során ne szerezzen *semmi* tapasztalatot, amiről – az út végén – be kelljen számolnia. Számára a világkörüli út inkább sportteljesítmény, mintsem filozófiai tapasztalat vagy valamilyen hosszabb távon is hasznosítható tanulási program része. Ezért Phileas Fognak ugyanolyan hallgatagnak kell maradnia, mint manapság egy élsportolónak.”^[5]

Sloterdijk szerint Phileas Fogg előképe napjaink flegmatikus és sztoikus turistájának, aki a repülőgép vagy az InterCity utasterében, nekidőlve a kényelmes támlának, a lehúzott függöny árnyékában lapozgatja útikönyvét, s maximum néhány kiemelt látványosságra „koncentrál”. S valóban igaz: Verne elsőrangú hegeliánus volt, aki tudta, a világszellem már bejárta a maga útját. Már nem lehet semmi újat felfedezni a világban. Legfeljebb megismételni a jól ismert tapasztalatokat.

valahol a kettő között

Ami „Verne és az utazás” kapcsolatát illeti, a közhiedelem túlzásaival ellentétben viszonylag egyszerű helyzettel kell szembesülnünk. Lucian Boia Vernéről szóló monográfiájában bizonyítja, hogy két – egyaránt hamis – legenda verseng egymással: az egyik szerint az író tulajdonképpen sohasem utazott, kalandos történeteit a dolgozósobájába csendjében képzelte el. A másik szóbeszéd viszont azt erősítgeti, hogy Verne nagy utazó volt, bejárta a világ szinte minden szegletét. Boia – pontos életrajzi dokumentumokat idézve – kitart amellett, hogy az igazság valahol a kettő között van. 19. századi mércével mérve Verne átlagos „turistának” számított, és az utazásai kapcsán szerzett élményei rendre megjelennek regényeiben. Harmincegy éves korában járt Angliában és Skóciában, két évvel később Dániában és Norvégiában. 1867-ben a *Great Eastern* fedélzetén az Egyesült Államokba utazott, ahol New York mellett a Niagara-vízesést is megtekintette. Később, amikor anyagi helyzete engedte, kisebb jachtokat is vásárolt, amelyek fedélzetén Észak-Afrikától a Balti-tengerig különféle tengeri kiruccanásokat tett. Lucian Boia szerint Jules Verne elsődleges problémája az volt, hogy miként oldja meg a következő ellentmondást: „egyrészt szeretett utazni, de ugyancsak kedvelte az otthoni magányt is. Ideálja a két életmód lehető legjobb kombinálása volt; hősei nyomán mindig mozgásban lenni, de egyúttal mindig kényelmesen berendezkedni, miként Nemo kapitány a tengeralattjárójában, vagy Hódító Robur a repülő szerkezetében.”^[6] Mégis, Verne – miként erre Sloterdijk is utalt – leginkább mások úti beszámolóit hasznosította regényeiben, illetve szorgalmasan tanulmányozta kora különböző enciklopédiáit, lexikonjait és térképgyűjteményeit, kiváltképp Élisée Reclus monumentális *Nouvelle Géographie Universelle*-jét, amely tizenkilenc kötetet tartalmazott.^[7] Ezek a munkák gyakran meg is jelennek a szereplők diskurzusaiban, mintegy kontrollálva a túltengő fantáziát. *A bégum 500 milliója* című regényében írja: „ma már annyira előrehaladott a Földgolyó ismerete, hogy bárki, ha ki sem teszi lábát a dolgozósobájából, pontos és kimerítő felvilágosításokat szerezhet a legtávolabbi tájakról is.”^[8] A geográfiai szemlélet abszolút prioritása érzékelhető regényeiben, elbeszéléseiben. Verne egyik előkészítője a *térbeli fordulatnak*; ami a huszadik századi szociológiában, politikaelméletben és filozófiai gondolkodásban, a színház- és filmművészetben, építészetben stb. teljesebb ki.

Az akkoriban kétségtelenül új világlátás legjobb példája éppen az 1879-ben megjelent *A bégum 500 milliója*. Valószínűleg ez a mű nálunk kevésbé ismert, mint a *Nemo kapitány* vagy a magyar vonatkozású regények: a *Sándor Mátyás*, *Sztrogof Mihály*, *Várkastély a Kárpátokban*, ezért röviden a lényeg: az alaptörténetet Verne Paschal Grossuet író és politikus (az 1871-es párizsi kommün egyik vezetője) *Langévol öröksége* című kéziratából kölcsönözte. Fontos szerepet játszanak az akkor nagyon aktuális és húsbavágó történelmi körülmények. A francia–porosz háború után vagyunk, amely Franciaország vereségével végződött, az ország elveszítette keleti területének egyik legértékesebb részét, a gazdag és fejlett Elzász-Lotaringiát. Vernére, mint a franciák többségére, mélyen hatott a vereség, és alapvetően megváltoztatta viszonyát a németiséghez és a német kultúrához. Néhány évvel a háború előtt megjelent *Utazás a Föld középpontja felé* című regényének német hőst, Lindenbrock professzort inkább a tudomány iránt elkötelezett, pozitív figuraként mutatja be, az 1870 után írt regényeiben minden az ellenkezőjére fordul.

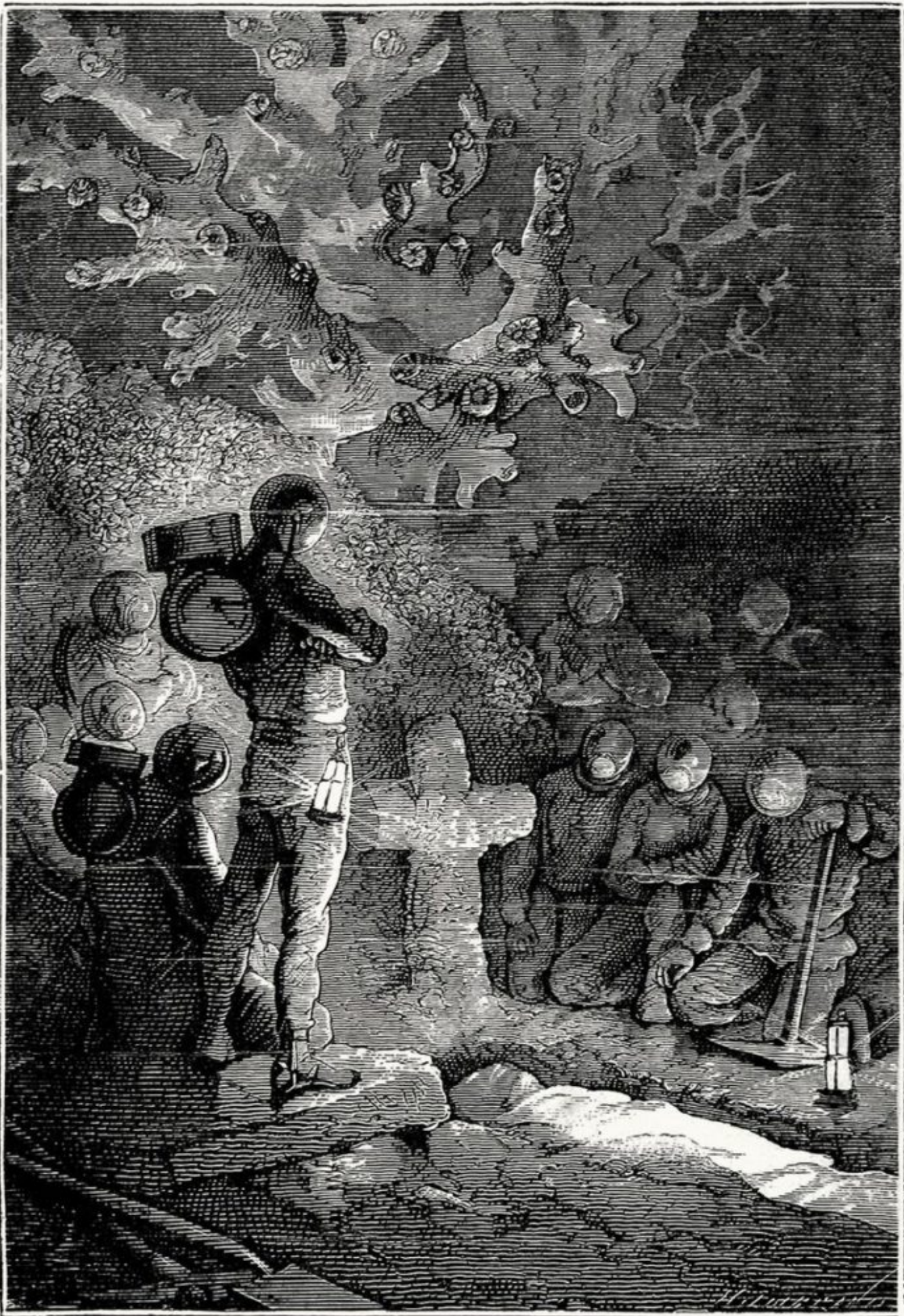
A bégum 500 milliója nak cselekménye éppen a vesztes háborút követő évben kezdődik. François Sarrasin, a jó nevű francia orvos és tudós éppen egy tudományos kongresszuson tartózkodik Angliában, amikor megtudja, hogy mesés vagyon örököse lett. Az örökhagyó egy indiai hercegnő, akihez – tudtán kívül – egyik kalandos életű őse révén távoli rokonság fűzi. Jean-Jacques Langévol ugyanis Indiában feleségül vette a nemrégiben elhalálozott

rádzsa özvegyét. A dúsgazdag Langévol valódi örökös nélkül hunyt el (egyetlen gyengeelemű fiú utódjuk nem volt „öröklésképes”), így a francia doktort illette az ötszáz millió frankra rúgó vagyon. A humanista elveket valló doktor habozás nélkül dönt: teljes egészségében a közjó érdekében használja fel. Észak-Amerikában, Oregon államban vásárol földet, amelyen ideális várost akar építeni. A megálmodott város a szociális gondoskodás, a kiváló egészségügyi ellátás és a humanista kultúra ideálját testesíti meg: „Amit tervezünk, a jólét városa lesz, de én azt óhajtom, hogy szülőházam után a Franceville nevet kapja.”[9] Sarrasin doktor terve néhány év leforgása alatt valósággá lesz, s a regény tizedik fejezete, egy német újságcikk nyomán, pontosan bemutatja a város építésének legfontosabb szakaszait. Kiváló és gyors közlekedési eszközök (vasutak, gőzhajók) kötik össze az ország minden részével, utcái jól tervezettek, semmi sem gátolja a szabad mozgást. A házakat minőségi téglákból építik, amelyek jól szigetelnek, s a furatok „egymáshoz illesztve, kétfelől nyitott járatot alkotnak, amely a külső és a belső falakon keresztül-kasul szabad áramlást biztosít a házban a levegőnek.”[10] A lakások kialakítása és berendezése a lakosok egyéni ízlése alapján történik, mindössze egyetlen szabály létezik: kerülni kell az egészségre káros anyagok felhasználást. A német újság cikke tényszerűen mutatja be Franceville-t, de a „riport” végén rosszmájú megjegyzéssel kommentálja a látottakat: „Mindazonáltal, ha szabad őszinte véleményt nyilvánítanunk, nemigen hiszünk a kísérlet végső sikerében. Egy eredendő s alighanem végzetes hibát látunk az egészben, mégpedig azt, hogy a vállalkozás olyan bizottság kezében van, ahol a latin elem az uralkodó, s amely a germán elemet rendszeresen kirekeszti. Káros tünet ez. Amióta áll a világ csak Németország alkotott maradandót, és nélküle soha semmi nem lesz végleges. Franceville alapítói előkészíthették a talajt, tisztázhattak egynémely különleges problémát. De az igazi mintaváros mégsem Amerikának ezen a pontján, hanem valahol Szíria partjain fog szemünk láttára fölépülni.”[11]

tökéletesen ellentétes

Mivel Sarrasin doktor mesés örökségéről hírt ad az egész világsajtó, megtudja Schultze doktor is, a jénai egyetem kémia professzora. Schultzét, Sarrasin doktorhoz hasonlóan, rokoni kapcsolat fűzi az indiai hercegnő francia férjéhez. Röggvest elutazik hát Angliába, s kéri az örökség neki járó részét. Sarrasin nagylelkű, lemond az örökség feléről – neki a maradék is elegendő Franceville felépítéséhez. A történet innentől igazán érdekes. Mert Schultze, miután megismerte Sarrasin szándékát, maga is egy várost épít Franceville szomszédságában. De Sarrasin elképzelésével tökéletesen ellentéteset! Már a város neve is meglehetősen agresszív: Stahlstadt, azaz Acélváros. Stahlstadt akár a tizenkilencedik század negatív utópiája is lehetne. Jean Cesneaux így foglalja össze társadalomszervezési elveit: „a végletekig militarizált protonáci város, amelyben a katonai rend logikájának megfelelően szervezik a munkásokat. A munkások minden területen alávetettek a katonai fegyelem diktálta szabályoknak, szakmájukat is katonákként gyakorolják. Soha nem hagyhatják el a számukra kijelölt helyet, meg kell esküdniük, hogy katonai titokként kezelik munkájuk minden részletét, levelezésüket is cenzúrázzák. A város hatalmas falakkal és árkokkal körbevett. A munkásokat szakaszokba és századokba osztják, és szinte légmentesen elválasztottak egymástól. Minden mozgást örök és ajtónállók felügyelnek”. [12]

Schultze a rasszhigienia szakértője, és szent meggyőződése, hogy a „germán fajt minden más faj fölött elsőbbség illeti meg”. Elképzelését mitikus küzdelem keretébe illeszti: a latin és a germán faj élet-halál harcot vív. A küzdelem végére személyesen Schultze tenne pontot. Gigantikus méretű ágyúval, egyetlen lövéssel akarja romba dönti Franceville-t. „A professzor hallott vetélytársa tervéről, hogy egy francia várost készül alapítani, a testi és lelki higiénia olyan feltételei közt, amelyek alkalmasak, hogy a faj minden jó képességét kifejlesszék, és erős, egészséges fiatal nemzedékeket neveljenek föl. Erről a vállalkozásról azt tartotta, hogy képtelen, és bukásra ítélt, mert ellenkezik a haladás törvényével, amely kimondja, hogy a latin faj összeomlik, a germán faj rabszolgájává süllyed, aztán pedig végleg eltűnik a föld színéről. Ezek a fejlemények azonban késleltethetők, ha a doktor terve a megvalósulás küszöbére ér, még inkább, ha az emberek hisznek a sikerében. Ezért minden német, az egyetemes rend érdekében és egy megdönthetetlen törvénynek engedelmessé, köteles tőle telhetően megghiúsítani ezt az örült vállalkozást. Az adott körülmények között nyilvánvaló, hogy ő, dr. Schultze, a kémia 'magántanára' a jénai egyetemen, az összehasonlító fajkutatásról szóló számos tudományos munka ismert nevű szerzője – ezekben a munkákban bebizonyította, hogy a germán faj szükségszerűen fölszívja a többi fajt –, igenis őt szemelték ki az állandó teremtő és pusztító természeti őserők által, hogy megsemmisítse a törpéket, akik föllázadnak a természet ellen.”[13]

Schultze professzor karaktere tipikus *nekrofil* vonásokat mutat. A nekrofil jellem fogalmát – a spanyol filozófus, Miguel de Unamuno nyomán – Erich Fromm vezette be a szociálpszichológia szótárába. Fromm *A rombolás anatómiája* című könyvében azt írja, hogy a nekrofil karakter az erőszakot tekinti a problémamegoldás egyetlen eszközének. Nem kell sokat bíbelődni a gordiuszi csomó megoldásával, egyszerűen szét kell vágni! Fromm definíciója szerint: „karakterológiai értelemben a nekrofilia az a jelenség, amikor egy egyén szenvedélyesen vonzódik holt, pusztuló, rothadó dolgokhoz és betegségekhez. A nekrofil egyén legfőbb vágya, hogy az élőt élettelené változtassa, romboljon a rombolás kedvéért, és érdeklődését kizárólag a tisztán mechanikus tárgyak kötik le. Féktelen szenvedélye űzi, hogy ízekre szedje az élő szervezeteket.”[14]

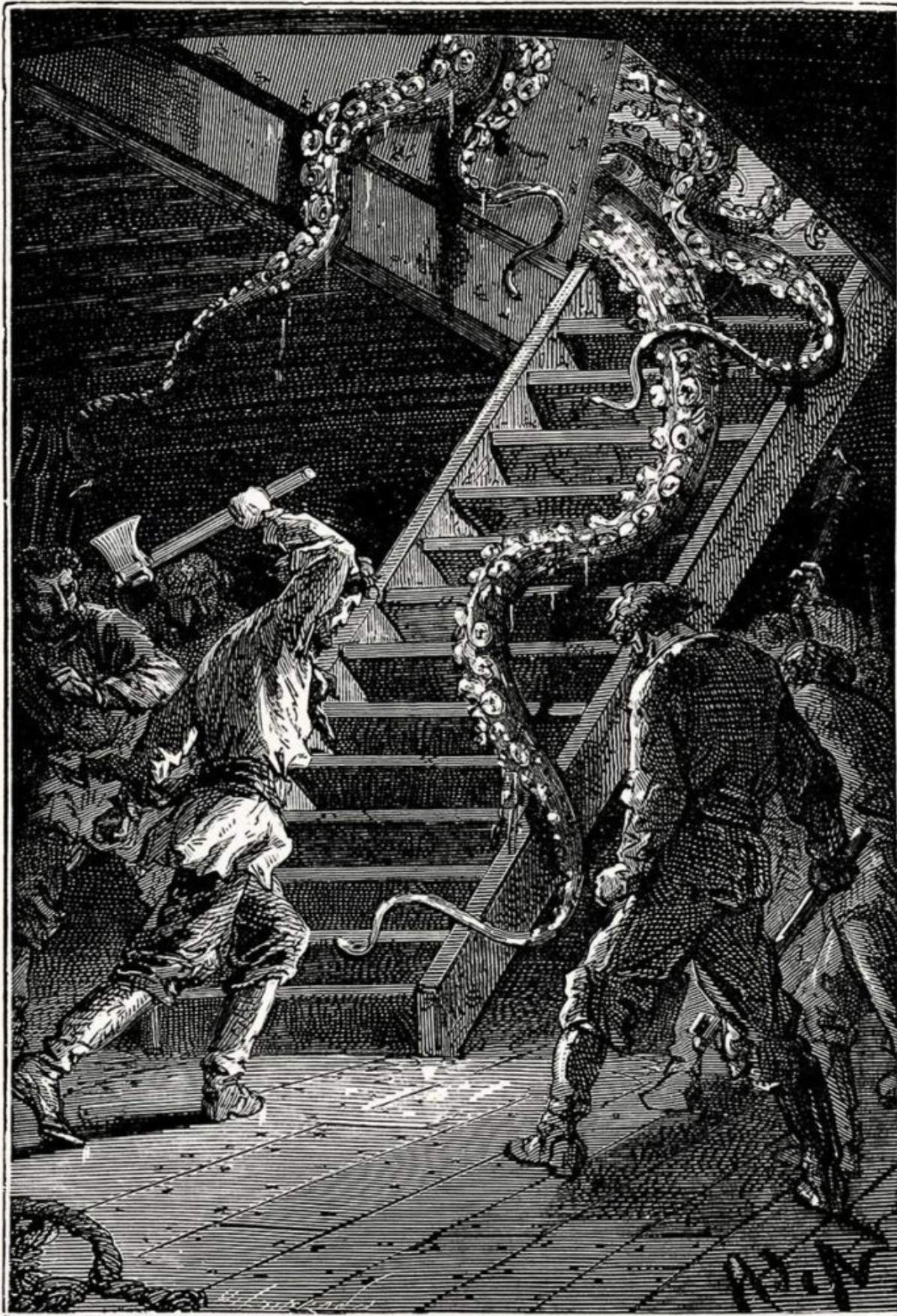
Fromm könyve egyik fejezetében Hitler nekrofil vonásait mutatja be. A hatvanas évek elején ehhez interjúkat készített a Spandau börtönben raboskodó Albert Speerrel, Hitler egyik legközvetlenebb munkatársával, aki elmesélte neki a Führer álmát: „Óriási dolgot találtam ki, a 'szuperrombolót'. Ha ezen a gépen megnyomunk egy titkos gombot – amelyet egyedül én ismerek -, egy órán belül minden élet elpusztul Észak-Amerikában, a következő órában pedig az egész földön. Mivel csak én ismerem a vegyi anyag ellenszerét, nekem nem lesz bántódásom... Megnyomom a gombot, bármerre nézek, híre-hamva sem marad az életnek, egymagam vagyok, túlradó érzés tölt el.”[15]

szuperágyú

Hitler perverz, nekrofil álmodzásait érdemes összevetni Schultze professzor magyarázatával: milyen teljesítményre képes az általa kigondolt ágyú, amellyel Franceville-t megsemmisíti. Az elzászi Marcel Bruckmann-nak adja elő tervét. Bruckmann a regény harmadik fontos szereplője, Sarrasin egyetemista fiának, Octave-nak a csoporttársa és mentora. Francia hazafi, aki a tudományokban, a sportban és a poroszok elleni háborúban egyaránt kitüntette magát. Amikor tudomást szerez a német professzor sátáni tervéről, álnéven és svájci németként munkára jelentkezik Stahlstadtban, hogy kikérelje és megakadályozza a szuperágyú létrehozását. Voltaképpen az ő beszámolója alapján ismeri meg az olvasó a Stahlstadtban folyó életet, az ágyú elkészítésének részleteit. Schultze így mutatja be „zseniális” találmányát: „a robbanás helyétől harminc méteres körzetben minden élőlény megfagy és megfullad. (...) Sőt, még jobb eredményt kapunk, ha tekintetbe vesszük, hogy a széngáz nehezebb lévén a levegőnél, sokáig az alsó légrétegekben marad, s a veszélyes zóna a robbanás után még órákig megtartja mérgező hatását, úgyhogy aki odamerészkedik, menthetetlenül elpusztul. (...) Rendszerem szerint tehát sebesültek nem lesznek, csak halottak!”[16] Talán csak azon tűnődhetünk, miként képes az írói fantázia pontosabban és hitelesebben megjeleníteni eljövendő korok eszközeit, mint amilyenek a valóságban lesznek.

Verne leírja, hogy Schultze hagymázás eszmefuttatását „undok nevetéssel” és sátáni vigyorral kísérte – ez a nekrofil magatartás tipikus fiziológia kísérőjelensége. Ugyanakkor a természettudós Schultze igyekszik nekrofil agresszióját komplett ideológiai és „filozófiai” elmélettel alátámasztani, amely, ha lehet, még sokkolóbb, mint a szuperágyú pusztításának technikai részletezése. „Pontosan az ellenkezőjét tesszük itt annak, mint amire Franceville alapítói vállalkoztak. Mi az élet rövidítésének titkát keressük, míg ők azt kutatják, miként lehet az életet meghosszabbítani.”[17] Majd gonosz tervének „jogosságát” a szociáldarwinizmusra és a náci fajelméletre emlékeztető érveléssel támasztja alá: „Jog, erkölcs, gonoszság csupa viszonylagos és szokványos fogalom. Csak a

természet törvényei abszolút érvényűek. A létért való küzdelem törvénye ugyanúgy megdönthetetlen, mint a nehézkedésé. Azt semmibe venni esztelen próbálkozás. A józan értelem azt diktálja, hogy hozzá alkalmazkodjunk, és kövessük útmutatását. Ezért fogom elpusztítani doktor Sarrasin városát.”[18]

Terve persze kudarcot vall. A magányos hős, Marcel Bruckmann ugyan nem képes megakadályozni a szuperágyú elkészítését, de Schultze számítási hibát követ el: ágyújával szó szerint túllő a célon. A lövedék akkora sebességgel hagyja el az ágyúcsövet, hogy meg sem áll a világűrre. Ráadásul az ágyúcső használhatatlanná válik, újabb lövést már nem lehet leadni vele. Schultze erre még gonoszabb fegyvert eszel ki, csakhogy már nem tudja kivitelezni. Tikos laboratóriumában a kísérletezés közben felrobbantja magát. A kihalt és gazdaságilag is tönkrement Stahlstadtban Marcel talál rá a megfagyott holttestre, s így kommentálja a látottakat: „Schultze úr... abban a titokzatos laboratóriumban halt meg, amelyet ördögi leleményével úgy rendezett be, hogy amíg élt, senki sem közelíthette meg. Rajta kívül egy lélek sem tudott ottlétéről, ennél fogva be sem juthatott volna hozzá senki, hogy segítsen rajta. Így hát egyeduralmi rendszerének az áldozata; annak, hogy minden rendelkezésére álló erőt szinte hihetetlen következetességgel a maga kezében tartott, abban a tévhitben, hogy egész művének egyedül ő lehet a kulcsa. Ez a rendszer a gondviselés által megszabott órában hirtelen ellene és céljai ellen fordult.”^[19] A regény epilógusában az elpusztult és csődbement Stahlstadtot Marcel szervezi újjá – humanista elvei szerint. Mert bármekkora gazemberré is tette Schultzét a Franciaország ellen táplált gyűlölete, mégsem szabad a „pusztulásnak átengedni művét”, és meg kell próbálni jó célokra használni a benne megtestesült erőfeszítést. Le kell számolni a hiedelemmel, mondja Marcel, hogy „egy hatalmas vetélytárs teljes megsemmisülése csak hasznot hozhat”.^[20] Ez már Verne hitvallása: történt, ami történt, de a franciáknak és a németeknek hosszabb távon nem egymás elpusztítására, hanem a kölcsönös együttműködésre kell törekedniük.

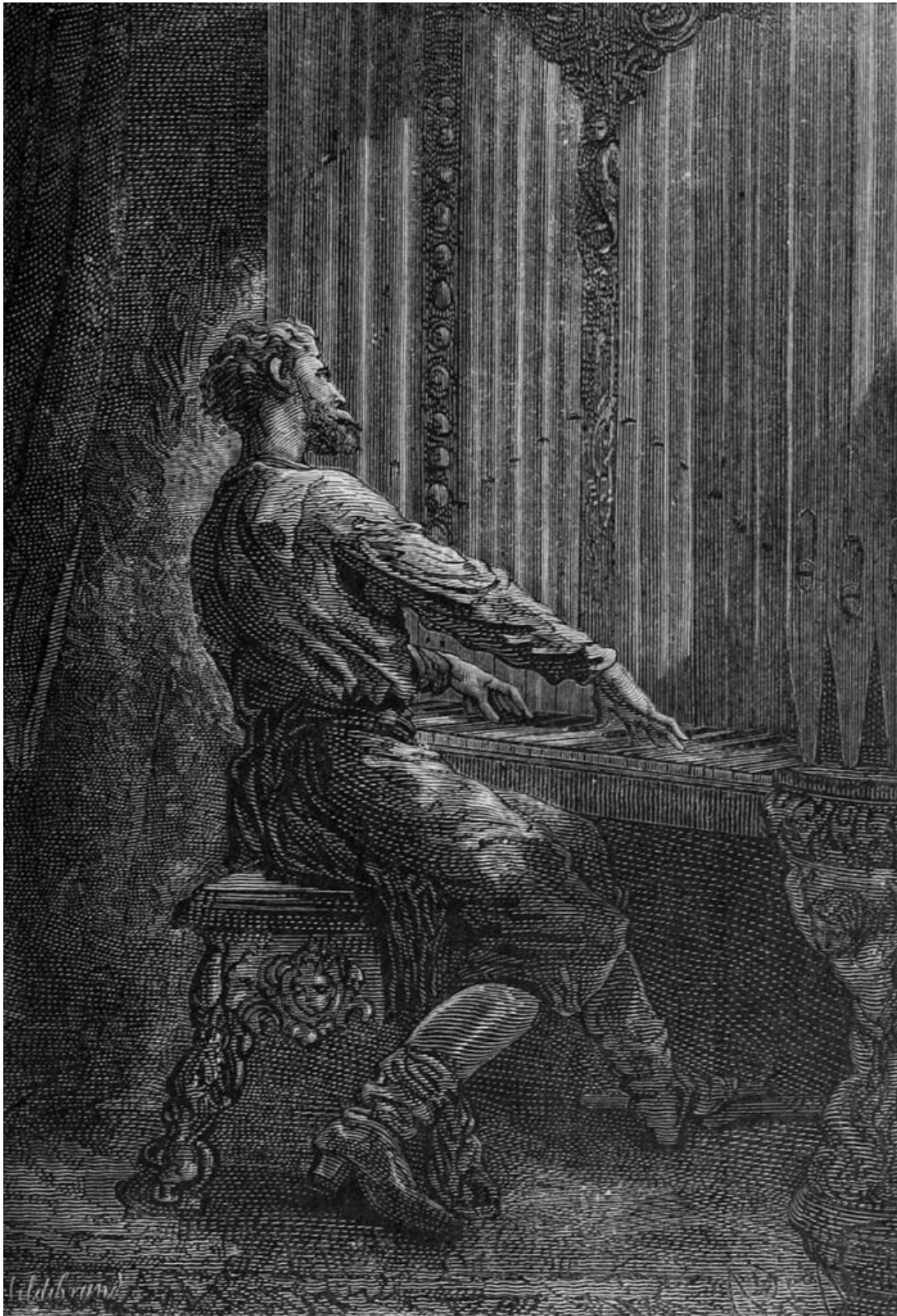
kollaborációra hajló

Amikor a germán logosz és a francia logosz szembenállásának Schultze-féle vízióját olvastam, hirtelen felvillant az emlékezetemben egy régebbi olvasmányélményem. A németek által megszállt Párizsban a Goethe Intézetet Karl Epting igazgatta. Gőzerővel dolgozott azon, hogy a náci eszmék pozitív visszhangra leljenek – kiváltképpen a kollaborációra hajló – kiemelkedő francia értelmiségiek körében. Ez a cél mozgatta 1941 májusában, amikor meghívta az intézetbe Hans Georg Gadamer, az akkoriban már ismertnek és elismertnek számító német filozófust, hogy tartson előadást Herderről, a német felvilágosodás nagy gondolkodójáról.^[21] Valójában Gadamer ambíciója sokkal több volt, mint hogy Herder filozófiai nézeteiről beszéljen. A francia/izraeli filozófiatörténész, Zeev Sternhell idézi az előadást: Gadamer „nem egyszerűen a német civilizáció nagyságát kívánta bemutatni, hanem bizonyítani akarta a francia kultúrával szemben megmutatkozó belső fölényét is. Büszkén szembefordulva a hivatalos náci rendezvényeket gyakran látogató publikummal, a lipcsei professzor olyan gondolkodóként ünnepelte Herdert, mint aki 'feltalálta a világtörténelmet'. (...) továbbá azt bizonygatta, hogy Németország Franciaország fölötti győzelme lényegében a német értékek győzelme volt. (...) olyan emblematikus figuraként beszélt Herderről, mint aki igazi úttörő volt, és az elsők között érezte meg a tizenhetedik és a tizennyolcadik századi francia kultúra és a 'német géniusz' közötti különbséget.”^[22] Ezt követően Gadamer a hallgatóság legnagyobb megdöbbenésére azt fejtegette, hogy az előző évben voltaképpen nem is a német és francia hadsereg harcolt egymás ellen, inkább a sötét német logosz vagy – heideggeri fogalmakkal élve – a „történelmi sors (Geschick) manifestációja”, valamilyen akaratmetafizikai önmegnyilatkozás érvényesült, esetleg a „legsajátabb lenni-tudásnak” kell értékelnünk a történeteket. A háborúval a német nép csak kiemelte az „elrejtettségéből” a „történelem erőinek titkos játékát”. (Hogy a II.

világháború heideggeri létkategóriákká átfordított értelmezéséhez mit szolt volna az akkortájt éppen egy német foglytáborban raboskodó Paul Ricœur? Ez a kérdés nem került szóba az előadásban.)^[23]

Következik-e mindebből, hogy a Verne által megformált negatív figurát, a nekrofil Schulzét, a valóságban is a genetikusan és generikusan harcias és agresszív természetű germán kultúra inkarnációjának kell tekintenünk? Semmiképpen. Bár a francia író fájdalma és sértettsége az elvesztett háború miatt érthető, mégis botorság volna ma leegyszerűsítő és stigmatizáló következtetésre jutni. S nemcsak azért, mert a történetileg és funkcionálisan kimutatható különbségek ellenére a földön sehol, kiváltképpen Európában nem léteztek és nem léteznek eredendően agresszív, illetve eredendően pacifista kultúrák. Inkább csak sajátos történelmi szituációk, illetve konkrét kollektív és individuális tettekről tudunk, amelyek persze olykor „magasabb rendű” metafizikai törvényszerűség érvényesülésének látszatát keletik. A „germán logosz”, ha egyáltalán van értelme a fogalomnak, összetett jelenség. Mindenesetre beható eszmetörténeti kutatások nélkül is állítható: a „német logosznak” ugyanúgy integráns része a humanista elkötelezettség és pacifista szemlélet, mint a franciának vagy az angolnak. Sebastian Franck (1499–1542) *Háborús könyvecskéjében* (1539) a német protestáns teológus arra alapozza a katolikus egyház elleni legfontosabb érvét, hogy a pápaság „ahelyett, hogy megakadályozná a háborút, inkább harcra tüzeli az embereket.”^[24] Johann Valentin Andrea *Krisztus városa* (1619) című utópiája pedig, amelyet Campanella *Napvárosával* és Bacon *Új Atlantiszával* együtt szokás emlegetni, elfogadja ugyan, hogy Krisztus városának is szüksége lehet a védelemre, azaz fegyverekre, de a gyilkos eszközöknek inkább viszolygással és félelemmel kell eltölteniük a lakosságot, nem pedig büszkeséggel.^[25] A 74. fejezet (Államtudomány) az egyenlőséget, a békeszeretetet és a túlzott gazdagság megvetését tartja a polgárok legfontosabb erényének. Krisztus városában is az oktatásra, az „egészségügyre”, illetve a tudományok művelésére fordítják a legnagyobb figyelmet, mint Sarrasin doktor álom-városában, Franceville-ben.

Óvatosan kell kezelni a leegyszerűsítő és sematikus következtetéseket. Az oppozíciós logikától és sematikus megközelítéstől még az olyan, egyébként valóban tudományos művek sem mentesek, mint Louis Dumont *Az egyenlőség embere II – A német ideológia* című munkája.^[26] Dumont szembeállítja egymással a francia felvilágosodás *univerzalista* álláspontját („természet szerint ember vagyok, s csak véletlenül francia”) a német felvilágosodás és romantika *partikularista* felfogásával („egy német csak a német minőségén, azaz a német néphez tartozásán keresztül lehet ember”). Később látni fogjuk, hogy napjaink konzervatív forradalmárai és szélsőjobboldali teoretikusai milyen leleményesen újítják meg ezeket az oppozíciós sémákat, s mennyire nehéz feladat velük szemben differenciált (és nem relativista!) álláspont mellett érvelni.

[1] Boia, Lucian: *Jules Verne. Les paradoxes d'un mythe*. Les Belles Lettres, Paris, 2005. 11.

[2] Horváth Anna: *Jókai újratöltve*. Kortárs, 2016/09. 52–60.

[3] I. m. 19.

[4] Egyébként maga Verne azt állította az angol újságírónak, hogy ő voltaképpen sohasem talált fel semmit. Például: „(...) az olaszok már fél évszázaddal korábban feltalálták a tengeralattjárót, mielőtt kitaláltam Nemo kapitányt és a tengeralattjáróját”. (...) Majd arra a kérdésre, hogy részesült-e valaha tudományos és műszaki képzésben, ezt válaszolta: „Soha. Kijelenthetem, hogy nem részesültem semmilyen tudományos képzésben, habár az olvasmányaim során mindig találtam valamit, amit előbb vagy utóbb hasznosítani tudtam az írásaimban.” Idézi Boia, i. m. 39.

[5] Sloterdijk, Peter: *Weltinnenraum des Kapitals*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main. 2005. 64–65.

[6] I. m. Boia, Lucian: *Jules Verne. Les paradoxes d'un mythe*. Les Belles Lettres, Paris, 2005. 29.

[7] I. m. 30.

[8] Verne Jules: *A bégum 500 milliója – Hódító Robur – A világ ura*. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1969. 95. Ford.: Lányi Viktor és társai

[9] Verne, i. m. 32. (Az eredetiben France-Ville)

[10] I. m. 96. Számos kutató úgy véli, hogy Sarrasin doktor Franceville-víziójában Verne a francia utópista gondolkodók (Saint-Simon Cabet és mások) társadalomszervezési elveit igyekezett hasznosítani. Szerintem a közismerten monarchista és sok szempontból konzervatív Verne elsősorban nem az utópista gondolkodók egyenlőség-eszméjét tartotta szem előtt. Prófétai víziójában inkább a 20. század második felében valósággá váló skandináv szociáldemokrata „jóléti államok” kiegyensúlyozott és szinte konfliktusmentes világa jelenik meg, olyan emberi közösség, amelyből szinte hiányzik a bűnözés, az átlagéletkor pedig tíz évvel több, mint másutt.

[11] I. m. 101.

[12] Idézi Boia, i. m. 199.

[13] I. m. 44. „Ha valahol valami jó történik a világon, bizonyosak lehetünk, hogy a magvetésben része van a germán fajnak.” I. m. 94–

[14] Fromm, Erich: *A rombolás anatómiája*. Háttér Kiadó, Budapest, 2001. 485. Ford.: Dankó Zoltán és Csaba Ferenc

[15] I. m. 489.

[16] Verne, *A bégum...*, 80.

[17] I. m. 82.

[18] I. m. 83.

[19] I. m. 144 -145.

[20] I. m. 146.

[21] Sternhell, Zeev: *Les anti-Lumières. Du XVIIIe à la guerre froide*. Fayard, Paris, 2006.

[22] I. m. 155.

[23] Nem céloim, hogy a valóban jelentős és Magyarországon is nagy tekintélynek örvendő német filozófust a valóságosnál rosszabb színben tüntessem fel. Jean Grondin Gadameréről írott életrajzában azt mondja, hogy a filozófus „direkt módon sohasem foglalt állást a náciizmus mellett.” Grondin, Jean: *Einführung zu Gadamer*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2000. 14. Mindenestre a 102 évet megélt gondolkodó, ahogy mondani szokás, egész életében „nagy játékos” volt. A náciizmus mellett tanúsított „enyhe elkötelezettsége” ellenére, 1945 őszén az úgynevezett Szovjet Megszállási Övezet (a későbbi NDK) orosz parancsnoksága minden ellenvetés nélkül hozzájárult, hogy őt nevezzék ki a Lipcsei Egyetem új rektorának. Igaz, két évvel később elhagyta Lipcsét, és áttelepült a nyugati zónába.

[24] Wollgast, Siegfried: *Sebastian Franck – Leben und Werk*. In: Franck, Sebastian: *Paradoxa*. Akademie Verlag, Berlin, 1966. XVIII.

[25] Andreae, Johann Valentin: *Christianopolis. Utopie eines christlichen Staates*. Aus dem Jahre 1619. Koehler & Amelang, Leipzig, 1977.

[26] Dumont Louis: *Homo aequalis, II. L'idéologie allemande. France-Allemagne et retour*. Éditions Gallimard, Paris, 1991.

kép | Alphonse de Neuville illusztrációi Verne műveihez, [pinterest.com](https://www.pinterest.com)

Fecske Csaba NINCS HELY

 ligetmuhely.com/fecske-csaba-nincs-hely/

kérdezem én hogy hagyhattál el
ha itt se voltál alattomos csapdát
állítottál az időnek magaddal vitted
a tükröt amelybe egyszer egyetlen egyszer
véletlenül egyszerre néztünk bele-
fulladtál azóta a hulláddal élek együtt
nincs hely bennem hogy eltemethetnék

kép | [Henning Mühlinghaus, flickr.com](https://www.flickr.com/photos/henningmuehlinghaus/)

Kiss Dániel EGY ÉV UTÁN

 ligetmuhely.com/kiss-daniel-egy-ev-utan/

10/28/2016

egy év után se
mindig
teli fenekű bugyiban
egy év után is
mindig
félve-izgatottan
leheld bele
a kaputelefonba
a keresztneved
még egy év után is
mindig
miért hagyom
hogymondd
„én vagyok”

egy év után is
mindig
kínálj meg magadból
egy év után se
mindig
nekem kelljen belőled
még egy év után is
mindig
tőled kérnem

kép | Czóbel Béla: Fekvő lány

– A dédapám utazott a Hindenburgon – mesélte a cimborám az orra tővét vakargatva. A nyakizmaink már régen megmerevedtek, mégsem vettük le a tekintetünket a fejünk fölött lebegő, lassan kelet felé sodródó hőléggallonokról. Repülős napot tartottak a városunkban, félórával korábban még motoros gépek hasították az eget, utánuk vitorlázók és sárkányrepülők következtek, s a végére maradtak ezek a túlméretezett, a szívárvány minden színében pompázó lufik; mindegyikről kis kosárka csüngött alá, akár körte a fáról. Megbabonázva figyeltük a vonulásukat. Gyerekkorunk óta, ha csak tehetjük, az eget fürkésztük; imádtunk mindent, ami fenn, a magasban hasítja a levegőt, mindent, ami elemelkedik a talajtól, egyre följebb tör, aztán méltóságteljesen ereszkedik alább, gyorsul, lassul, távol a föld színétől lebeg, köröz, halad...

– Na, jó, nem a tragikus május eleji repülés alkalmával – folytatta a komám, holott, mint rendesen, ezúttal sem kérdezte senki. – Szóval nem 1937-ben, hanem egy esztendővel korábban, viszont ugyanazon az LZ 129 Hindenburg nevű léghajón, ami utóbb tüzet fogott és lezuhant Amerikában.

Mivel nem szóltam, úgy érezte, tovább kell feszítenie a húrt.

– Tehát nem az LZ 130 Graf Zeppelin kettőn, amelyik szintén az óceán fölött repült oda-vissza, és azért viselte nevében a kettes számot, mert Graf Zeppelinnek nevezték az első óriásléghajót is. Már a világon az elsőt, érted?

Süketnek tettettem magam, meredten bámultam az égre.

– Az a Földet is körbekerülte a húszas évek legvégén. Impozáns jelenség lehetett, a hossza alig huszonöt méterrel maradt el a Titanic mögött.

Még mindig hallgattam.

– Nem semmi, mi? – a barátom hangjába csöppnyi ingerültség vegyült.

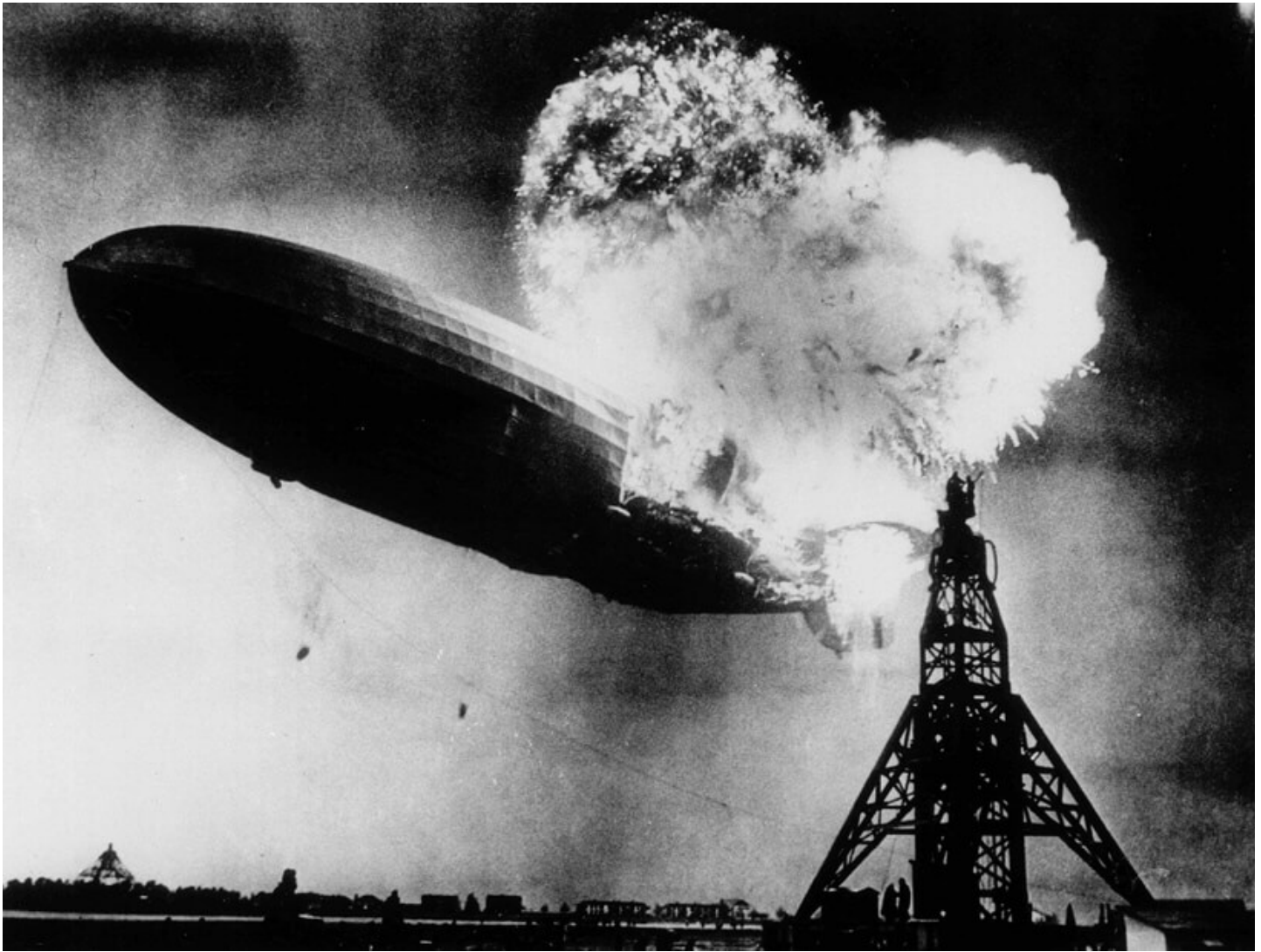
Morogtam egyet, mintha a torkomat köszörülném. Erre megkönnyebbülten fölsóhajtott.

– Tudtad, hogy ezek a járművek két-három nap alatt átrepülték az óceánt Frankfurttól egészen a New York közelében fekvő Lakehurstig?

ömlött a szó

Nem, nem tudtam. Ebben azonban semmi meglepőt nem találtunk, sem én, sem ő. A tizedéről sem hallottam mindannak, amiről a cimborám az elmúlt, hosszú évtizedek alatt mesélt. Márpedig belőle elapadhatatlanul ömlött a szó. Kettőnk társalgásában az én feladatom alkalmasint a hallgatásban merült ki. Helyel-közzel érdeklődésemről kellett számot adnom, egyéb dolgom nem akadt. Elég volt egy dörmögés, egy hümmögés, egy mélyebb lélegzetvétel – elég, egyszersmind időről időre szükséges is. Mert elvárta. És rám, noha olykor bosszantóan sokáig várakoztattam, mindig számíthatott.

– És azt tudtad – kérdezett tovább, holott kétségkívül tisztában volt a válaszzal (nyilván ezért nem tartott rá igényt) –, hogy Ferdinand Zeppelin gróf a magyar Schwarz Dávid terveinek fölhasználásával építette meg az első merev testű, kormányozható, motorral hajtott, a levegőnél könnyebb hélium- vagy hidrogéngázzal töltött járművet, amit a grófról idővel zeppelinnek neveztek el? Az első háborúban katonai célokat szolgált, aztán a polgári repülésben vették hasznát. Egészen 1937. május 6-ig, amikor a LZ 129 Hindenburg leszállás közben kigyulladt, porig égett és harminchatan meghaltak. Egyesek azt hitték, valaki fölrobbantotta a náci Németország elleni tiltakozásul, de mára bebizonyosodott, hogy statikus elektromosság okozta a katasztrófát. A landolás közben, ahogy a földi személyzet tagjai megmarkolták az ereszkedő léghajó rögzítőköteleit, földelték is a gépezetet, ami elektromos kisülést okozott. Ilyen triviális. Ha nem hidrogénnel, hanem héliummal repültek volna, nem történik semmi. Csakhogy a jenkik akkor már nem adtak el héliumot a nácioknak... Amiért, mondjuk, aligha lehet haragudni rájuk...

historyinanehour.com

Mindig elképedtem a memóriáján. Úgy tippeltem, hozzávetőleg ezerkötetes könyvtárat tárolhat a fejében. Persze, idegesített is, hogy olyan okostojás. Ha kellett, ha nem, ontotta az adatokat, mindent tudott, ráadásul mindent jobban; mindenről volt véleménye, még hozzá megrendíthetetlen. Bölcselkedett, (ki)oktatott, nem ritkán fölényeskedett. Ha nem ismertem volna óvodás korom óta, nyilván nem bírom elviselni egy percig se a tökéletességét, amit tetejében lépten-nyomon be is kellett, hogy bizonyítson a világnak. (Holott a világot ez fikarcnyit se érdekelt, és a vak is láthatta, milyen messzire állunk – illetve ülünk – mi ketten, ő meg én, a tökéletességtől.)

– Hihetetlen vagy – morogtam. Nem felelt. Nyilván vigyorgott magában. A tekintetünk még mindig az égre szegeződött. Követtük a kelet felé lebegő hőlégballonokat.

– Hangyányiaknak látnak bennünket a pilótáik – jegyeztem meg.

– Nem hiszem, hogy látnak – ellenkezett a komám. – Az épületeket, a város szerkezetét figyelik, nem két pasast, akik majd kitörik a nyakukat, úgy bámulnak fölfelé.

Az ég szikrázóan ragyogott, a homlokomon rovar mászott keresztül, lágyan csiklandozott, a bal kezem kisujja meg-megremegett; rángott benne az ideg.

– A dédapám pincér volt. Egy oda-vissza úton – dűnnyögte a cimborám.

– Hol? – adtam a hülyét, de nem tudtam beugratni.

– Az LZ 129 Hindenburg nevű léghajón – közölte lakonikus tömörséggel.

– Aha – hagytam rá.

A hőléggallonok lassan eltűntek a szemünk elől, mi azonban továbbra is az égre meredtünk. Az üres égboltozatra.

– A dédapámnak a visszafelé vezető úton akadt egy kalandja. A zeppelinek többnyire olyan simán haladtak, hogy az utasok nem is érzékelték az utazást. A motor halkan zümmögött, az íróasztalokról nem gurult le az ott felejtett toll, a poharak meg sem csörrentek a pohárszékekben. Még a magasba emelkedés és a leereszkedés is olyan zökkenőmentesen zajlott, hogy általában föl se figyeltek rá. Azon az úton azonban valami kósza szél dobálni kezdte a hajót. Nem veszélyesen, a hölgyek egy része mégis pánikba esett. A dédapám az egyik ilyen riadt hölgyet aztán sikeresen megvigasztalta. A folyosón talált rá, a nő zokogott halálfélelmében, a dédapám erős, hősies férfiként tűnt föl a bajok közepette. Nem ragozom, na.

Hálás voltam ezért. Ne is ragozza. Van elég bajunk anélkül is.

– Ezek itt nem zeppelinek – morogtam. – Csak sima hőléggallonok.

– Én nem is ezekről beszéltem, hanem a Hindenburgról – és szötte tovább a történetet; újabb szereplőt léptetett a színre, egy félszemű törököt, akit nem Jumurdzsáknak hívtak, s még csak nem is janicsár volt, ezzel szemben matróz a zeppelinen. Már nem figyeltem rá. Arra a török kamionosra gondoltam, akivel még egyetemista koromban több ezer kilométert utaztam fél Európán keresztül. Órákig stoppoltam, senki nem állt meg, míg végül Ahmet fölvelt. Folyékony, bár erősen tört angolsággal társalgott, hatalmas, sárga fogait kivillantva nagyokat nevetett, bűdös dohányt szívott, meghívott ebédre, aztán vacsorára, s végül került egyet miattam Nürnberg felé (az unokatestvéremhez mentem látogatóba, aki már évek óta ott dolgozott). Ahmet váltig állította, hogy testvérek vagyunk. Annak ellenére, hogy szimpatikusnak találtam, nem hittem neki.

– Figyelsz? – hallottam a cimborám hangját.

– Figyelek – füllentettem.

– Izgalmas sztori, nem?

– Kimondottan.

Végre elhallgatott. Az ég továbbra is üresen tátongott, még felhők vagy madarak sem szakították meg halványkék egyhangúságát. Ültünk egymás mellett, a nyakunk elgémberedett, már nehezünkre esett volna normális helyzetbe billenteni a fejünket. Kellemes, langyos szellő simított végig az arcunkon. A kert, amiben ültünk, nem messze a várost kettészelő folyótól, egy százéves házhoz tartozott. A barátom örökölte a nagyszüleitől. Nemrégiben átalakította, hogy alkalmas legyen. Immár alkalmas.

Magunkban újra és újra fölidéztük a repülő szerkezeteket, amelyekhez közünk volt – rengeteghez, mondhatom (bár annyi nőnk lett volna, álmódzott egyszer a barátom). A nyomást a mellkasunkban, amikor emelkedünk, a kellemes izgalmat, a kibontakozó látványt, a végtelenbe vesző látóhatárt. Tizenkét évesek lehettünk, amikor legelőször éreztük. S utána még számtalanszor.

pinimg.com

Egyszerre hatalmas árnyék vetült ránk. Mindketten elandalodtunk kissé, így időbe telt, míg magunkhoz tértünk, az emlékképek világából vissza a valóságba. Gigászi test úszott éppen fölöttünk, ezüstös csillogású, szépséges. A látóterünk nagy részét betöltötte. Egyikünk sem szólt, ezúttal a cimborám se. Az óriási árnyék átvonult rajtunk, s mikor tovatűnt, ugyanolyanok voltunk, mint, amikor megjelent. Nem tudtuk, miért jut ez eszünkbe. Azt se, mi az a friss hiányérzet a nyelvünk hegyén. Mégis elszontyolodtunk.

– A Hindenburg lehetett – suttogetta a komám.

– Akár – mondtam nyeglén. Ugyanezt a választ adtam két éve, mikor ejtőernyős ugrásra hívott.

– Adrenalinbomba – jelentette ki sugárzó arccal. – Menjünk?

– Akár – feleltem nyeglén.

És ezt válaszoltam a nővérnek is, mikor megkérdezte, kicserélje-e a kacsát.

– Akár – mondtam, bár fogalmam sem volt, vizeltem-e vagy sem. Álmaimban zuhantam egyre, félig nyílt ernyővel, tehetetlen. Vízbe csapódtunk, előbb én, aztán a barátom. Egymásra. Pontosabban: ő esett rám. Pedig neki rendesen kinyílt az ernyője. Segíteni akart.

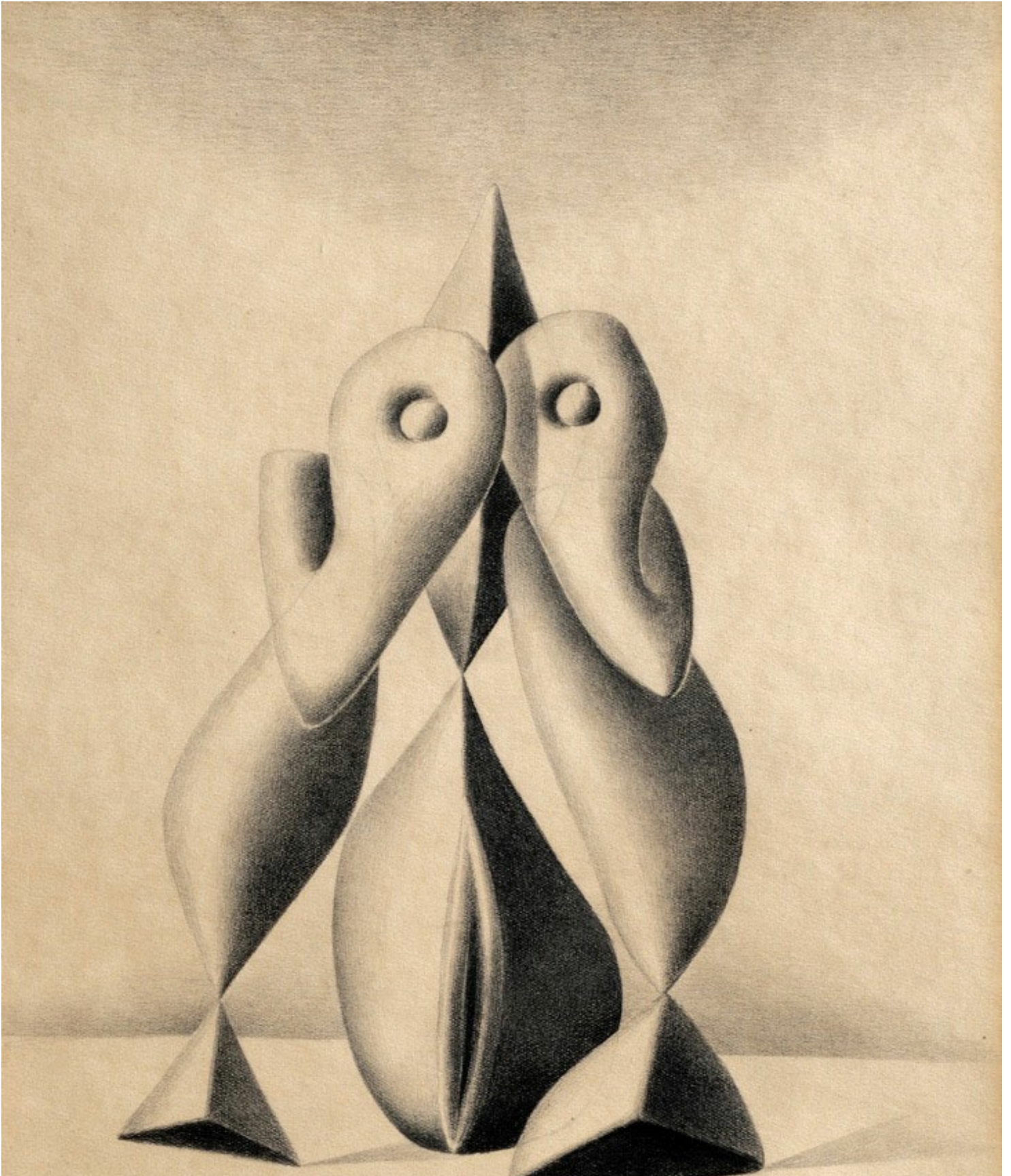
– Biztosan a Hindenburg volt – ismételte meg hangosabban. – Vannak még csodák.

Erre mondhattam volna valamit, valami cifrát, de inkább megtartottam magamnak. Előrebiccentettem a fejem és megfordultam a székekkel. Gurultam a ház felé, a rámpához lavíroztam. Hallottam, hogy a barátom jön mögöttem, székeknek a kereke alatt ropognak a lehullott diók. Talán az én székek kereke alatt is, nem tudom. Mire elértük a rámpát, a hatalmas árnyék emléke is fölszívódott az őszi kert magas fűvében, elfészelt a bokrok ágai között és föloldódott a diófa kérgében, nyomtalanul.

felső kép | abcnews.com

Birtalan Ferenc MENETIRÁNY

 ligetmuhely.com/birtalan-ferenc-menetirany/

híreket kaptam szerkesztőktől
azonnal telefonálni akartam
írni a facebookon örülj velem
mondanád
ideje legyőzni a kishitúséged
számtalan példa igazol
a levelezéssel is baj van
be kell állítani az outlookot
és majdnem elfelejtettem az orvost
későn néztem a naptárra
utána bementem a kinaiba inget nadrágot venni
mindez egy másodperc töredéke
kikészítettem szandált két pár cipőt
bármilyen lesz is az idő
megtisztítottam kifényesítettem mindet
és olyan marhaságon idegeskedtem
az urnában nehogy
menetiránynak háttal legyen a por
tegnap is voltak ketten
ittunk
az új könyvemből vittek ismerősöknek
spóroljak a postaköltségen
beszéltünk rólad
igyekszik mindenki
szemérmes
szar ez az elmúlás dolog
úgy hiszik tapintatosnak kell lenni velem
átsegítettem őket a nehéz perceken
volt ki megjegyezte
jó nekem
nem hagy cserben az iróniám
mit mondtam volna
ki röhögni nem tud sírni se
hivatkoztam rád
példákat emlegettem
az élet része
e nélkül semmi sincs
mikor újra egyedül maradtam
gondoltam szólok neked
nem tudom igazán mi a valóság
valahogy nem fogom föl ezt a

holvoltholnemvoltat
megyek a nadrágért holnap
beadtam a szabóhoz sürgősséggel
ígérte fölhajtja csütörtökig
ma vasalok pólót inget
választhassak mit vegyek fel
bírn fogja-e a gyaloglást a lábam
vigyek-e gyógyszert
a kocsma elintézve
már megint kapar a torkom
lesz pár percnyi megilletődés
aztán oldódik a hangulat
mama is te is odalátnál
kőhajításnyira lesztek

hazaérek átöltözöm
bekapcsolom a gépet
szorongatom a telefont
föl kell hívjalak
hogymindent elmeséljek

kép | Bartha Lajos: Nonfiguratív kompozíció